

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลง
โครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย

โดย อ.ดร.สวรัย บุญยमानนท์ และคณะ

มีนาคม 2554

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

- อาจารย์ ดร.สุวรัช บุญยमानนท์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล
- อาจารย์ ดร.ปัทม ชัยวัฒน์ บัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- นางสาววรรณภา อารีย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุดโครงการ “มิติทางเศรษฐกิจของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร”

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ที่มีต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552 และจำแนกประชากรออกเป็น 4 กลุ่มตามช่วงอายุ โดยมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่มอายุประชากร และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มอายุประชากร ตลอดจนวิเคราะห์ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุด้วยกัน และปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างทางรายได้ขึ้นอีกด้วย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุมีลักษณะเฉพาะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจที่ต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรสูงอายุ ซึ่งพบว่าเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำที่สุด ส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำ ทั้งนี้ รายได้ส่วนใหญ่มาจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือเป็นหลัก สำหรับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ทั้งที่วัดจากสัดส่วนรายได้ และสัมประสิทธิ์จีนีต่างชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุมีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มสูงที่สุด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามปัจจัยต่างๆ โดยใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ส่วนใหญ่สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม กลับพบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ กับกลุ่มประชากรในช่วงอายุอื่น ก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ตามสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นในช่วงที่ประเทศกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุนั่นเอง การศึกษานี้ยังได้วิเคราะห์หาปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ โดยใช้การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ และพบว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การมีระบบประกันสังคม และการได้รับสวัสดิการของภาคเอกชนน่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น นโยบายและมาตรการต่างๆ จึงต้องมุ่งที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มประชากรสูงอายุเอง ควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ และกลุ่มประชากรในช่วงวัยอื่น ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มหลักประกันทางรายได้ให้กับประชากรเมื่อก้าวเข้าสู่วัยชราภาพ การส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีการวางแผนและเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ การให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยมุ่งแจกจ่ายให้กับประชากรสูงอายุที่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำ รวมถึงการจัดเก็บภาษีจากฐานรายได้ ทรัพย์สิน และมรดกต่างๆ เพื่อนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของประชากรแต่ละกลุ่มอย่างแท้จริง เหล่านี้ น่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคตได้

ABSTRACT

An Analysis on the Relationship between Changes in Population Structure and Income Inequality in Thailand

This study aims to examine the effects of changes in population structure on income inequality in Thailand. Using Household Socio-Economic Survey during 1986-2009, the Thai population are categorised into 4 groups according to their age. The effects on income inequality within and between age groups, income inequality within the elderly group as well as the determining factors are closely analysed.

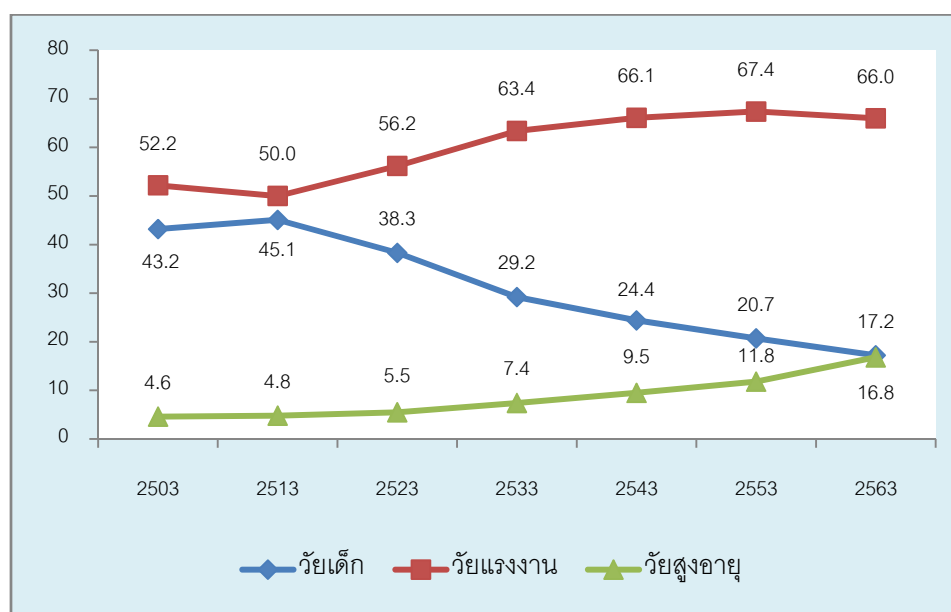
The results show that population in different age groups tend to have different characteristics in demographic, social, and economic aspects, particularly the elderly who are found to have the lowest level of education and the lowest level of income, which mostly comes from money assistance. When income distribution is measured, using both the shares of income and the Gini coefficient, it is found that the elderly exhibit the highest level of income inequality which tends to increase over time. The Shorrocks index of order 2 is employed to decompose income inequality of the elderly by different subgroups. It is found that the overall income inequality among the elderly can be largely attributed to income disparity within the elderly subgroups. However, income inequality between the elderly and other population age groups tends to increase rapidly with a rise in the proportion of the elderly in the total population. This study also tries to investigate the determining factors of such income inequality among the elderly by using the econometrics method. Higher educational level, social security, and social benefits provided by the private sector are found to have significant positive effects on income distribution.

Distributional policies thus should aim at reducing income inequality within the elderly group as well as income inequality between the elderly group and other population age groups. These include providing income securities for people in old age, encouraging those working population to carefully plan and get ready for their retirement, distributing monthly allowance to the elderly who are the most in need, and imposing direct taxes levied on personal and corporate incomes, assets, and inheritances. Such policies together can help achieve a more equal income distribution in Thailand.

บทสรุปผู้บริหาร

การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้อัตราเกิดและอัตราตายของประชากรลดลง ประชากรมีอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้น การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ ส่งผลให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว โดยประชากรสูงอายุในประเทศไทย ได้เพิ่มจาก 1.2 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 4.6 ของประชากรทั้งหมด ใน พ.ศ. 2503 เป็นจำนวนสูงถึง 7.5 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.8 ของประชากรทั้งหมด ใน พ.ศ. 2553 โดยจำนวนและสัดส่วนดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ทั้งนี้ คาดประมาณว่า ในอีก 10 ปี จำนวนประชากรสูงอายุ จะเพิ่มขึ้นเป็น 11 ล้านคน คิดเป็นประมาณร้อยละ 16.8 ของประชากรทั้งหมดในประเทศไทย (รูป 1)

รูป 1: ร้อยละของประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2503 – 2563 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา : ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวนศ์, 2548.

- หมายเหตุ: 1) พ.ศ. 2503-2543 คำนวณจากรายงานสำมะโนประชากร พ.ศ. 2503 และสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513-2543, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- 2) พ.ศ. 2553 และ 2563 คำนวณจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

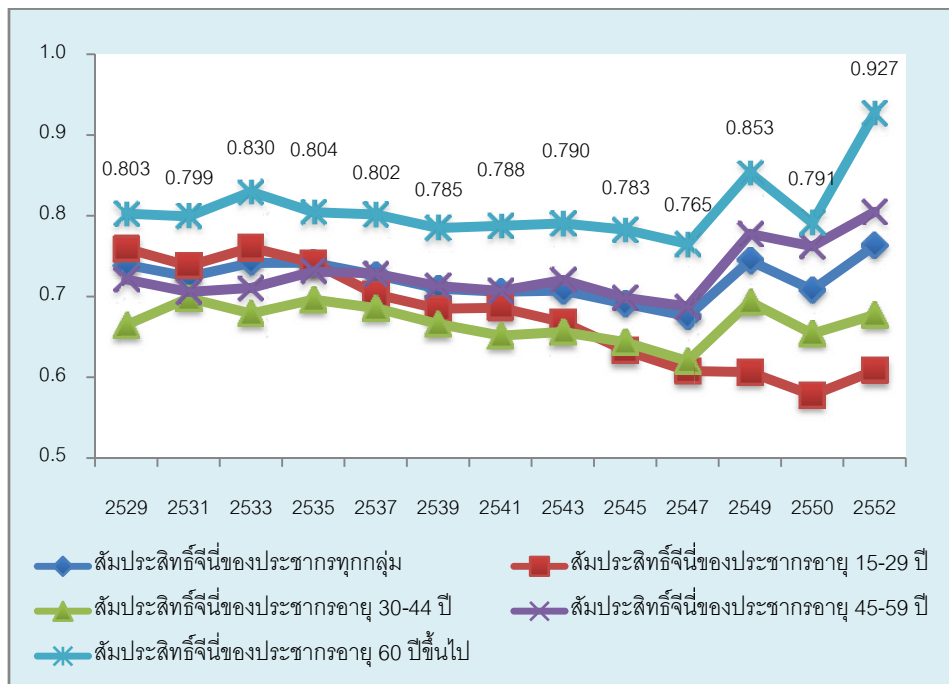
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ และอาจทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย ที่เป็นปัญหามายาวนาน ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529 - 2552 และจำแนกประชากรเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชากรวัยทำงานตอนต้น อายุ 15 - 29 ปี 2) ประชากรวัยทำงานตอนกลาง อายุ 30 - 44 ปี 3) ประชากรวัยทำงานตอนปลาย อายุ 45 - 59 ปี และ 4) ประชากรสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

ผลการศึกษาเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุมีลักษณะเฉพาะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรสูงอายุ ซึ่งพบว่าเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำที่สุด กล่าวคือ มากกว่า 4 ใน 5 ไม่ได้รับการศึกษา หรือจบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา มากกว่าครึ่งไม่ได้ทำงานหรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ ส่วนใหญ่จึงไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำกว่า 500 บาทต่อเดือน และเมื่อเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ พบว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำที่สุด โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ ได้แก่ บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด เงินสงเคราะห์ต่างๆ เงินชดเชย/เงินทดแทนการออกจากงาน เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมทั้งความช่วยเหลือจากรัฐ และองค์กรต่างๆ เป็นหลัก

เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ โดยใช้สัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ซึ่งคำนวณจากรายได้ของประชากรแต่ละคน สัมประสิทธิ์จีนิจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 และยิ่งสัมประสิทธิ์จีนิมีค่าสูงเท่าใด แสดงว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรยิ่งสูงเท่านั้น พบว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรกลุ่มอายุอื่น (รูป 2)

ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุด้วยกันที่ค่อนข้างรุนแรงนี้ สอดคล้องกับความสามารถในการหารายได้ หรือการสะสมทรัพย์สิน (wealth) ของประชากรสูงอายุแต่ละคน ที่อยู่ในระดับแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ประชากรสูงอายุมักจะมีความสามารถในการทำงานหารายได้ลดลง และส่วนใหญ่ไม่มีการสะสมทรัพย์สินใดๆ ไว้ จึงต้องพึ่งพารายได้จากสมาชิกวัยแรงงานคนอื่นๆ ในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ยังมีประชากรสูงอายุอีกส่วนหนึ่งที่ยังคงมีความสามารถในการทำงานหารายได้ หรือได้เก็บสะสมทรัพย์สินไว้ ทำให้มีรายได้จำนวนมากไว้ใช้จ่ายในยามชราภาพนั่นเอง

รูป 2: สัมประสิทธิ์จีนิ ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529-2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ

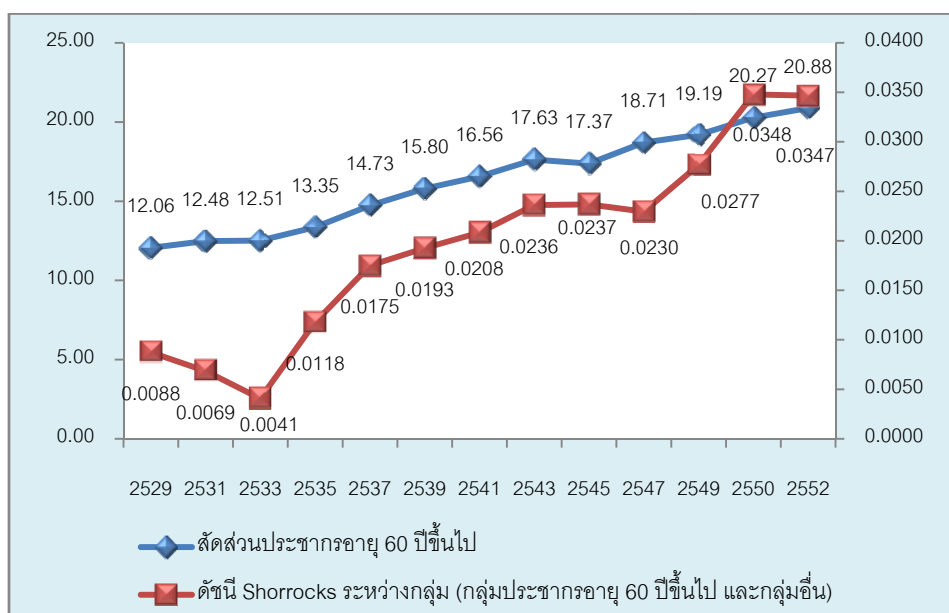
ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เมื่อแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร ใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่มีคุณสมบัติในการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม (within-group inequality) ที่เกิดจากความแตกต่างทางรายได้ภายในประชากรในกลุ่มเดียวกัน และ 2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่ม (between-group inequality) ที่เกิดจากความแตกต่างทางรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอื่น ทั้งนี้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 จะมีค่าตั้งแต่ 0 ขึ้นไป โดยไม่มีขอบเขตจำกัดด้านบน (upper bound) ยิ่งดัชนีมีค่าสูงจะหมายถึงระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่สูงนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของกลุ่มประชากร พบว่า ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวมาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประชากรกลุ่มอายุเดียวกันเป็นหลัก (ร้อยละ 98) มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ที่มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุประชากร อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียด จะพบว่าดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอายุอื่น มีแนวโน้มจะปรับตัวในทิศทางเดียวกับสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น (รูป 3) โดยมีค่าสหสัมพันธ์สูงถึง 0.9746 จึงสามารถสะท้อนให้เห็นว่า การ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว น่าจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

รูป 3: สัดส่วนประชากรสูงอายุ และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุและกลุ่มประชากรอายุน้อย

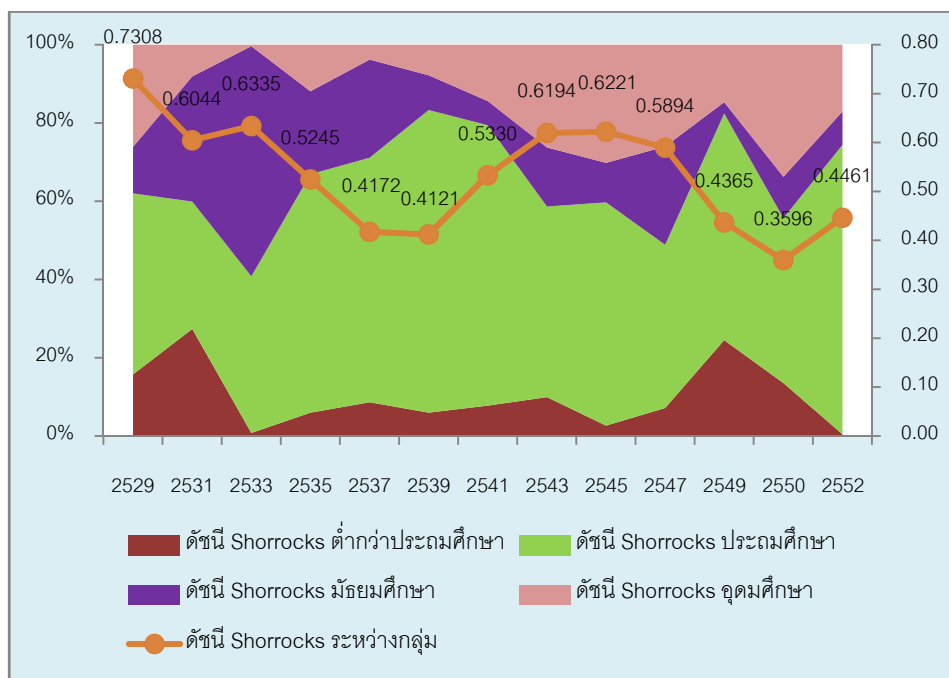
ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ผลการศึกษาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ค่อนข้างสูง อีกทั้งเป็นกลุ่มที่น่าได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมากที่สุด การศึกษานี้จึงแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เฉพาะกลุ่มประชากรสูงอายุ ได้แก่ เพศ ภูมิภาค เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ภาคการผลิต ลักษณะของงานที่ทำ และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน เพื่อให้เห็นสถานการณ์ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประชากรสูงอายุไทยตามปัจจัยต่างๆ อย่างชัดเจน

ผลการศึกษาสารุณสรุปได้ว่า ประชากรสูงอายุเพศชาย ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้และกรุงเทพมหานคร ประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ ประชากรสูงอายุที่ทำงานเป็นนายจ้าง และประชากรสูงอายุที่มาจากครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมเป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ผู้ประกอบธุรกิจการค้า อุตสาหกรรมและบริการ ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ มีแนวโน้มจะมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มสูงกว่าประชากรสูงอายุกลุ่มอื่นๆ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การแยกพิจารณาประชากรสูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม ตามระดับการศึกษา โดยพบว่าร้อยละ 90 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ ที่มีระดับการศึกษาเดียวกัน ส่วนอีกร้อยละ 10 อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ทั้งนี้ พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มได้มากที่สุด เนื่องจากส่งผลต่อความสามารถในการหารายได้ของบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อระดับรายได้นั่นเอง สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาเท่ากันนั้น รูป 4 ชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีความแตกต่างทางรายได้ในระดับสูงที่สุด

รูป 4: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร จำแนกตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529 – 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

นอกจากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเบื้องต้นแล้ว การศึกษานี้ยังได้วิเคราะห์หาปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ โดยใช้การวิธีการทางเศรษฐมิติ (econometrics) และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 ในการประมาณค่าหาความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยใช้ค่ามาตรฐานของรายได้ เป็นตัววัดความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรสูงอายุแต่ละคน กับรายได้เฉลี่ย

ของประชากรสูงอายุทั้งหมด และพบว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การมีระบบประกันสังคม และการได้รับสวัสดิการของภาคเอกชน น่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ความไม่สมดุลในพัฒนาการทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนที่เอื้อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผลประโยชน์ภายในกลุ่มประชากรเดียวกัน เช่น ผู้ประกอบธุรกิจการค้า ผู้ประกอบการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นต้น จะยังทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น

ภาครัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการเป็นกลไกสำคัญ โดยใช้นโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อมุ่งกระจายรายได้ให้แก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรสูงอายุ ซึ่งกำลังเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว นโยบายและมาตรการที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ การเพิ่มหลักประกันทางรายได้ให้กับประชากรเมื่อก้าวเข้าสู่วัยชราภาพ ซึ่งอาจดำเนินการผ่านทางกลไกของกองทุนประกันสังคม และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมถึงการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชากรสูงอายุ โดยการส่งเสริมการทำงานภายหลังเกษียณ การอบรมความรู้ เพิ่มพูนทักษะ การฝึกอาชีพ ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีการวางแผนและเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุล่วงหน้า นอกจากนี้ควรให้เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพของผู้สูงอายุ หรือเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นแจกจ่ายให้กับประชากรสูงอายุที่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง รวมถึงการจัดเก็บภาษีจากฐานรายได้ ทรัพย์สิน และมรดกต่างๆ เพื่อนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศ ให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของประชากรแต่ละกลุ่ม เหล่านี้ น่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศต่อไปอนาคตได้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 วิธีการศึกษาและขอบเขตในการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	5
บทที่ 2 แนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและวรรณกรรมปริทัศน์	6
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
2.1.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านประชากร	6
2.1.2 สมมติฐานเส้นโค้ง Kuznets (Kuznets Curve Hypothesis)	7
2.2 สถานการณ์ทางประชากร และความเหลื่อมล้ำทางรายได้	9
2.2.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร	9
2.2.2 ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้	13
2.3 งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3 ผลการศึกษา	19
3.1 ลักษณะทางประชากรและสังคม และสถานะทางเศรษฐกิจของประชากร ในแต่ละกลุ่มอายุ	19
3.1.1 โครงสร้างอายุและเพศ	19
3.1.2 ภูมิภาค	22
3.1.3 เขตที่อยู่อาศัย	24
3.1.4 ระดับการศึกษา	25
3.1.5 ภาคการผลิต	27
3.1.6 ลักษณะของงานที่ทำ	28
3.1.7 สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน	29
3.1.8 ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	31
3.1.9 แหล่งที่มาของรายได้	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร โดยใช้สัดส่วนรายได้ ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ	36
3.3 การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ โดยใช้ดัชนีวัดการกระจายรายได้	39
3.4 การแยกส่วนการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร	42
3.5 การแยกส่วนการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ	53
3.5.1 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามเพศ	54
3.5.2 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามภูมิภาค	56
3.5.3 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามเขตที่อยู่อาศัย	58
3.5.4 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามระดับศึกษา	59
3.5.5 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามภาคการผลิต	61
3.5.6 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตาม ลักษณะงานที่ทำ	63
3.5.7 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุสถานะทางตามเศรษฐกิจสังคม	64
3.6 การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ	66
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	72
รายการอ้างอิง	76
ภาคผนวก	78
ภาคผนวก ก	79
ภาคผนวก ข	102

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 2.1 สัมประสิทธิ์จีนี้ของประเทศไทย พ.ศ. 2529-2552	15
ตาราง 3.1 สัดส่วนรายได้ของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้	38
ตาราง 3.2 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มอายุประชากร พ.ศ. 2529-2552	49

สารบัญรูป

	หน้า
รูป 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	3
รูป 2.1 ขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านประชากร	7
รูป 2.2 เส้นโค้ง Kuznets	8
รูป 2.3 การเปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศไทย	9
รูป 2.4 พืชไร่ประชากรไทย พ.ศ. 2513 พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2573	10
รูป 2.5 ร้อยละของประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2503 – 2563 จำแนกตามกลุ่มอายุ	11
รูป 2.6 อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน พ.ศ. 2549-2553 จำแนกตามกลุ่มอายุ	12
รูป 2.7 สัมประสิทธิ์จีนิของประเทศไทย พ.ศ. 2529 – 2552	14
รูป 3.1 พืชไร่ประชากรไทย พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และพ.ศ. 2552	20
รูป 3.2 ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และพ.ศ. 2552	22
รูป 3.3 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และภูมิภาค	23
รูป 3.4 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และเขตที่อยู่อาศัย	24
รูป 3.5 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับการศึกษา	26
รูป 3.6 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และภาคการผลิต	28
รูป 3.7 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และลักษณะของงานที่ทำ	29
รูป 3.8 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน	31
รูป 3.9 ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้ต่อเดือน	32

สารบัญรูป (ต่อ)

	หน้า
รูป 3.10 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และแหล่งที่มาของรายได้	33
รูป 3.11 สัมประสิทธิ์จีเนีย ที่คำนวณจากรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคน และรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529-2552	39
รูป 3.12 สัมประสิทธิ์จีเนีย ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529-2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ	40
รูป 3.13 สัมประสิทธิ์จีเนีย และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529-2552	44
รูป 3.14 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 และสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มอายุประชากร พ.ศ. 2529-2552	47
รูป 3.15 สัดส่วนประชากรสูงอายุ และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ระหว่างกลุ่มอายุประชากร (กลุ่มประชากรสูงอายุและกลุ่มประชากรอายุอื่น)	53
รูป 3.16 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มเพศของประชากร พ.ศ. 2529-2552	55
รูป 3.17 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มภูมิภาคของประชากร พ.ศ. 2529-2552	57
รูป 3.18 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มเขตที่อยู่อาศัยของประชากร พ.ศ. 2529-2552	58
รูป 3.19 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มระดับการศึกษาของประชากร พ.ศ. 2529-2552	60
รูป 3.20 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มภาคการผลิตของประชากร พ.ศ. 2529-2552	62
รูป 3.21 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มลักษณะของงานที่ทำของประชากร พ.ศ. 2529-2552	63
รูป 3.22 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มสถานะทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2529-2552	65

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้อัตราเกิดและอัตราตายของประชากรลดลง ประชากรมีอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้น การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ ส่งผลให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว จากข้อมูลจากสำมะโนประชากร พ.ศ. 2503 ประชากรสูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศไทยมีเพียง 1.2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.6 ของประชากรทั้งหมดเท่านั้น แต่ภายในระยะเวลาครึ่งศตวรรษ ประชากรสูงอายุได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนสูงถึง 7.5 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.8 ของประชากรทั้งหมดใน พ.ศ. 2553 โดยจำนวนและสัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ทั้งนี้คาดประมาณว่าในอีก 10 ปี จำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 11 ล้านคน คิดเป็นประมาณร้อยละ 16.8 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2549)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนี้น ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้หากเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเดียวกันแล้ว กล่าวได้ว่าในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งก็เป็นที่ประจักษ์ว่าประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีรายได้ต่ำได้รับประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากสภาวะความยากจนในประเทศ (poverty incidence) ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยเท่าใดกลับมิได้ลดลงมากนัก ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (income inequality) ในประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับสูง และไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงแต่อย่างใด ปรากฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการได้รับผลประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมนั่นเอง

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นปัญหาสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังการพัฒนาประเทศในอนาคตได้ หากมิได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน การศึกษาที่ผ่านมา พบว่า นอกจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้เช่นเดียวกัน ทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นๆ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางนโยบาย เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษาโดยมากจะเป็นการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยแยกตามแหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งเป็นการมุ่งวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก

การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยแยกพิจารณาประชากรเป็นกลุ่มอายุต่างๆ จึงเป็นการวิเคราะห์ในอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะทำให้ภาพสถานการณ์การกระจายรายได้ของประชากรที่อยู่ในช่วงวัยที่แตกต่างกันได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรครั้งสำคัญครั้งนี้ เพราะนโยบายหนึ่งของการก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึงการที่ประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานหารายได้ ได้มากดังเช่นเคย แต่ในขณะเดียวกันมีประชากรสูงอายุบางส่วน มีรายได้จำนวนมากจากการเก็บออมและลงทุนในทรัพย์สินต่างๆ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ และความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุกับประชากรในกลุ่มอายุอื่น จะส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประเทศที่เป็นปัญหายาวนานทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นหรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

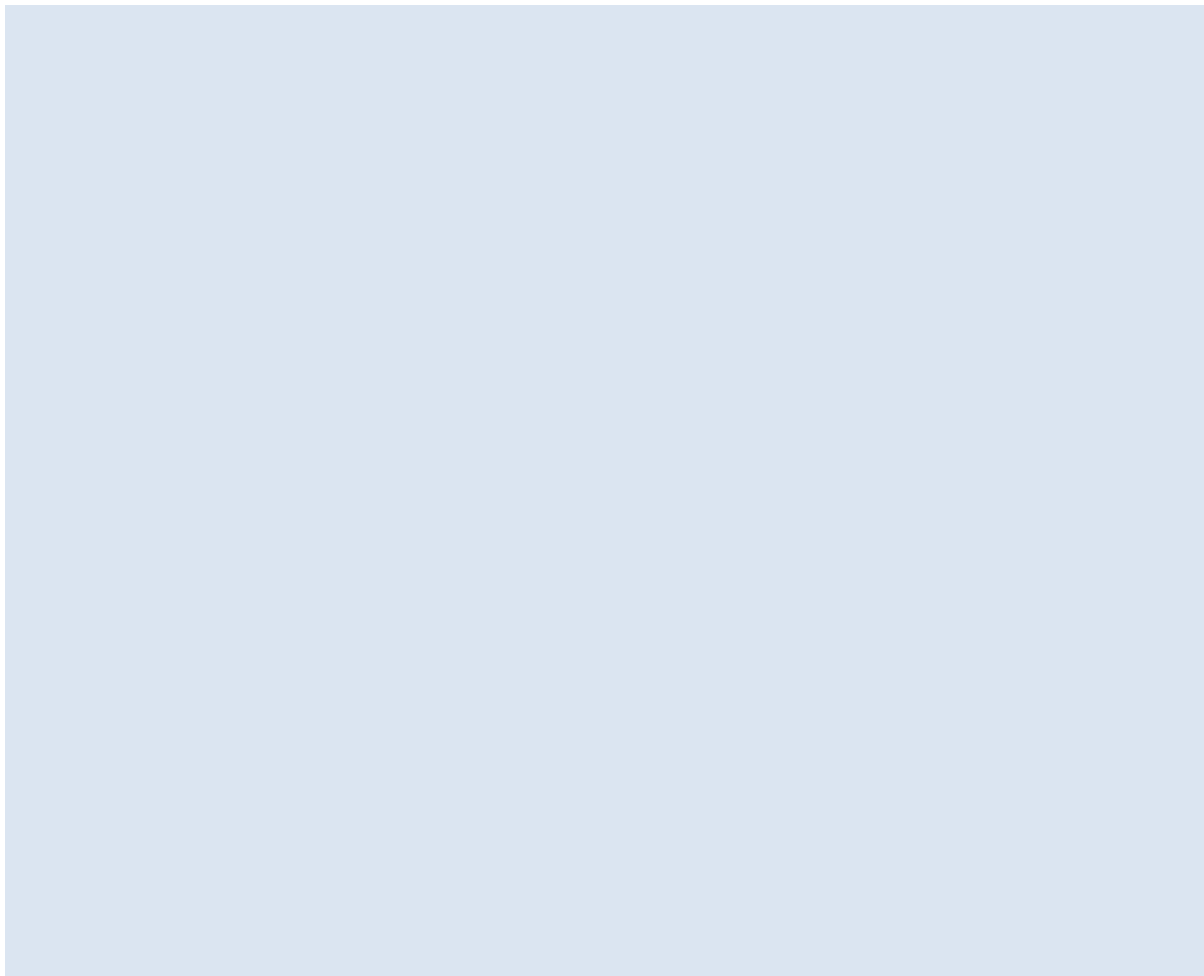
1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ จำแนกตามกลุ่มอายุประชากร เพื่อพิจารณาว่าความเหลื่อมล้ำดังกล่าว แตกต่างกันไปตามกลุ่มอายุหรือไม่ โดยจะวิเคราะห์ครอบคลุมทั้งความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มประชากร และความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่ม

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้หรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยกำหนดอื่นๆ ทั้งทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ

การศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดตามรูป 1.1 ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ประกอบกับนโยบายของภาครัฐ และปัจจัยอื่นๆ ที่ร่วมกันส่งผลกระทบต่อความสามารถในการหารายได้ของครัวเรือนที่มีแนวโน้มลดลง ตามจำนวนประชากรวัยแรงงานในครัวเรือนที่ลดลง ภาระพึ่งพิงของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น และรายได้ที่แท้จริงของครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนที่เริ่มลดลง ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ น่าจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มมากขึ้น

รูป 1.1: กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.3 วิธีการศึกษาและขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey: SES) ซึ่งเก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นประจำทุก 2 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2529-2552 รวมทั้งสิ้น 13 ชุดข้อมูล โดยจำแนกประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และไม่ได้กำลังศึกษาอยู่ ออกเป็น 4 กลุ่มตามช่วงอายุ ได้แก่

- 1) ประชากรวัยแรงงานตอนต้น หรือประชากรวัยเริ่มทำงาน อายุ 15 - 29 ปี
- 2) ประชากรวัยแรงงานตอนกลาง อายุ 30 - 44 ปี
- 3) ประชากรวัยแรงงานตอนปลาย หรือประชากรวัยก่อนเกษียณ อายุ 45 - 59 ปี
- 4) ประชากรสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุในเบื้องต้น ใช้สัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ซึ่งเป็นดัชนีที่เป็นที่นิยมในการวัดระดับของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยมีสูตรการคำนวณจาก Lerman and Yitzhaki (1994) ดังนี้

$$G = \frac{2 \text{COV} [y_i, F(y_i)]}{\mu} \quad (1.1)$$

โดย y_i คือ รายได้ของประชากร โดย $i = 1, 2, 3, \dots, n$
 $F(y_i)$ คือ cumulative density function ของการกระจายรายได้
 μ คือ ค่าเฉลี่ยของ y_i

สัมประสิทธิ์จีนี้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 โดยยิ่งสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าสูงเท่าใด แสดงว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรยิ่งสูงเท่านั้น

แม้ว่าสัมประสิทธิ์จีนี้จะสามารถสะท้อนให้เห็นปัญหาและแนวโน้มของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประชากรในภาพรวม แต่ไม่สามารถแยกส่วนวิเคราะห์ได้ตามกลุ่มประชากร หรือปัจจัยต่างๆ ได้ การศึกษาในลำดับถัดมา จึงเลือกใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 (Shorrocks index of order 2) ในการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มประชากรย่อย (inequality decomposition by population subgroups) ในมิติต่างๆ เช่น กลุ่มอายุ เพศ ภูมิภาค ระดับการศึกษา ภาคการผลิต เป็นต้น ตามแนวคิดของ Samtisar (2004) เนื่องจากดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 เป็นดัชนีที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม คือ

- 1) ไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อนำค่าคงที่ที่เป็นบวกไปคูณรายได้ของประชากรทุกคนหรือทุกกลุ่ม (scale independence)
- 2) มีการไหวตัวต่อการโอนรายได้จากคนรวยมาสู่คนจน มากกว่าคนมีรายได้ปานกลางมาสู่คนจน (strong principle of transfer)
- 3) ไม่เปลี่ยนแปลงต่อการขยายตัวอย่างเป็นสัดส่วน (invariance proportionate growth)
- 4) การสามารถแยกส่วนการวิเคราะห์ได้ (aggregate decomposability)

และมีสูตรในการคำนวณ ดังนี้

$$I_2 = \sum_g V_g \lambda_g^2 I_{2g} + \frac{1}{2} \sum_g V_g [\lambda_g^{-1}]^2 \quad (1.2)$$

โดย V_g คือ ส่วนแบ่งประชากรกลุ่มที่ $g = \frac{N_g}{N}$
 λ_g คือ รายได้เฉลี่ยโดยเปรียบเทียบของกลุ่มที่ $g = \frac{M_g}{M}$
 I_{2g} คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของกลุ่ม g
 N_g คือ จำนวนประชากรกลุ่ม g
 M_g คือ รายได้เฉลี่ยของประชากรกลุ่ม g

จากสมการ (1.2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ สามารถแยกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- 1) ผลรวมความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม (within-group inequality) ที่มาจากความแตกต่างทางรายได้ภายในประชากรในกลุ่มเดียวกัน
- 2) ผลรวมความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่ม (between-group inequality) ที่มาจากความแตกต่างทางรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอื่น

ทั้งนี้ ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 จะมีค่าตั้งแต่ 0 ขึ้นไป โดยไม่มีขอบเขตจำกัดด้านบน (upper bound) ยิ่งดัชนีมีค่าสูง จะหมายถึงระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่สูงนั่นเอง

นอกจากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเบื้องต้นแล้ว การศึกษานี้ยังได้วิเคราะห์หาปัจจัยกำหนด ที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ โดยใช้การวิธีการทางเศรษฐมิติ (econometrics) และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 ในการประมาณค่าเพื่อหาความสัมพันธ์ดังกล่าว

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลการศึกษาที่ได้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางนโยบายของภาครัฐ เพื่อลดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มประชากรสูงอายุได้อย่างตรงเป้าหมายมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและวรรณกรรมปริทัศน์

เพื่อให้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ในบทนี้จึงเป็นการรวบรวมทฤษฎีต่างๆ สรุปสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางประชากร และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาต่อไป

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

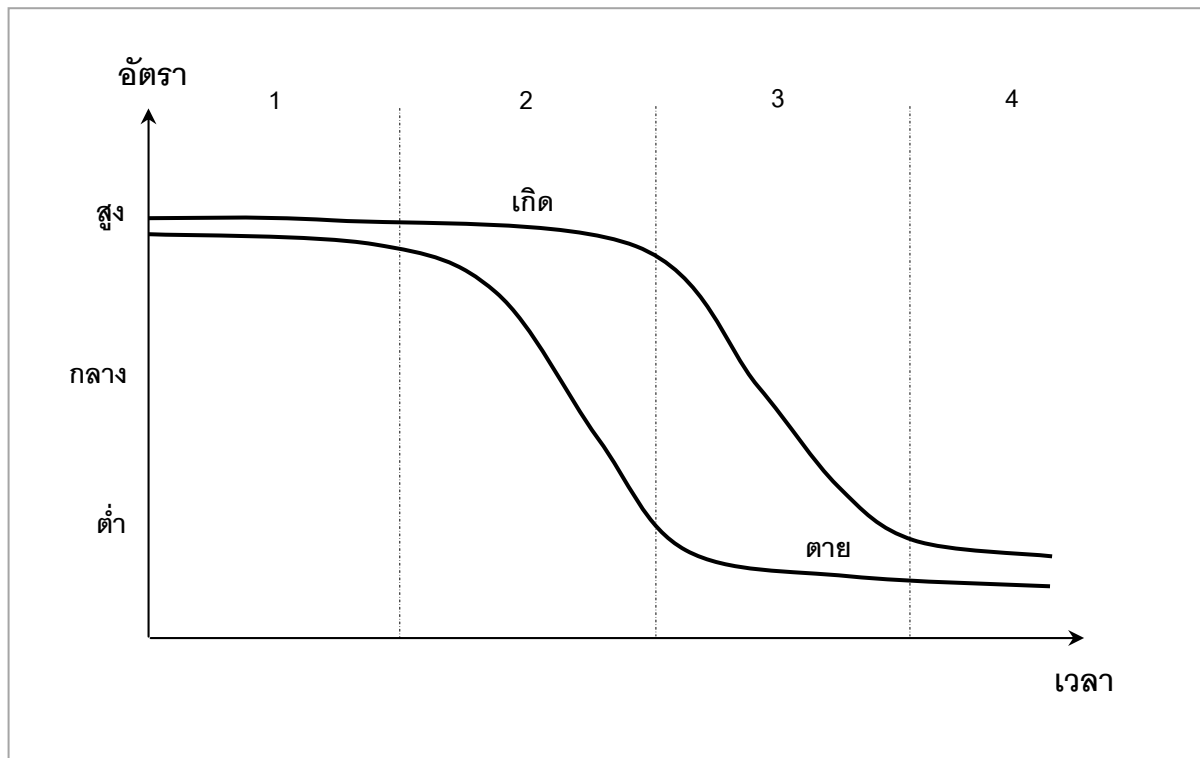
2.1.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านประชากร (Theory of Demographic Transition)

การเปลี่ยนผ่านประชากร คือปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงอัตราเพิ่มประชากรที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อันเนื่องมาจากการลดลงของภาวะการตายและภาวะเจริญพันธุ์จนสู่ระดับต่ำ Warren S. Thompson นักประชากรศาสตร์ชาวอเมริกันเป็นผู้ริเริ่มพยายามนำประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงอัตราเกิดและอัตราตายของประชากรในประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้วมาสร้างเป็นกฎทั่วไปที่จะใช้อธิบายประชากรในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งได้รับการพัฒนาต่อมาเป็นลำดับในภาพรวมแล้ว วิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงประชากรสามารถแบ่งออกเป็น 4-5 ขั้นตอน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543) ได้แก่

- 1) ขั้นตอนประชากรมีอัตราเพิ่มคงที่ โดยอัตราชีพอยู่ในระดับสูง คืออัตราเกิดและอัตราตายอยู่ในระดับสูงพอๆ กัน
- 2) ขั้นตอนประชากรเริ่มเพิ่มขึ้นในช่วงแรก คืออัตราเกิดสูง และอัตราตายที่เคยสูงเริ่มลดต่ำลง
- 3) ขั้นตอนประชากรเพิ่มขึ้นในช่วงหลัง คืออัตราเกิดลดต่ำลง แต่อัตราตายลดลงเร็วกว่า
- 4) ขั้นตอนประชากรมีอัตราเพิ่มคงที่ โดยอัตราชีพอยู่ในระดับต่ำ คืออัตราเกิดต่ำสมดุลกับอัตราตายที่ต่ำเช่นเดียวกัน
- 5) ขั้นตอนประชากรลดลง คืออัตราตายอยู่ในระดับต่ำ แต่อัตราเกิดลดลงต่ำกว่าอัตราตาย ทำให้จำนวนตายมากกว่าจำนวนเกิด ประชากรจึงลดจำนวนลง

การเปลี่ยนผ่านประชากรขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 4 ได้แสดงไว้ในรูป 2.1

รูป 2.1: ขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านประชากร

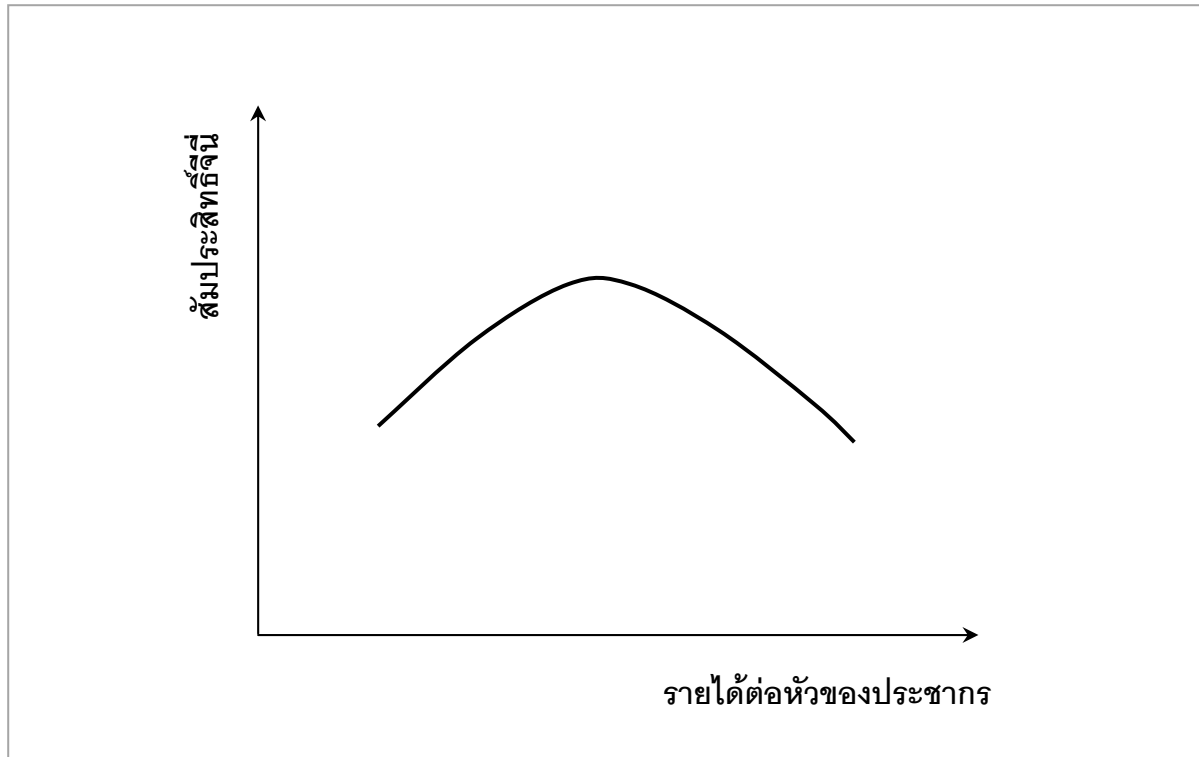

ที่มา: ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543.

2.1.2 สมมติฐานเส้นโค้ง Kuznets (Kuznets Curve Hypothesis)

Kuznets (1955) ได้พยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยมีแนวคิดที่ว่ากระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระยะแรกจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แต่เมื่อประเทศมีการพัฒนาไปในระดับหนึ่งแล้ว ความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีแนวโน้มจะลดลง

รูป 2.2: เส้นโค้ง Kuznets

เมื่อวาดเส้นความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้และการเพิ่มขึ้นของรายได้ของประชากรจะเหมือนรูปประฆังคว่ำ ดังรูป 2.2 เพราะสมมติฐานกล่าวว่าเมื่อประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ภาครัฐก็จะมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างโครงสร้างทางสังคม (social safety network) และดำเนินนโยบายจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชากรมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ดังนั้นเมื่อมีการพัฒนาประเทศไปในระยะเวลายาวนาน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้จะมีแนวโน้มลดลงจากการส่งเสริมปัจจัยทางสังคมของภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศไทย จากการศึกษาของคึกนา กันตะพัฒนะ (2551) พบว่า เส้นโค้ง Kuznets ของประเทศไทยที่เป็นไปตามทฤษฎีจะเกิดขึ้นเพียงในระยะสั้นเท่านั้น หลังจากนั้นเส้นโค้ง Kuznets ของประเทศไทยก็จะเพิ่มขึ้นอีกครั้ง เนื่องด้วยรัฐบาลไม่สามารถจัดสรรสวัสดิการทางสังคมให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม อันเกิดจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมา ดังนั้น สำหรับประเทศไทยนั้น เส้นโค้ง Kuznets จะมีลักษณะคล้ายคลื่น มากกว่าเป็นเส้นโค้งระฆังคว่ำตามสมมติฐาน

2.2 สถานการณ์ทางประชากร และความเหลื่อมล้ำทางรายได้

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

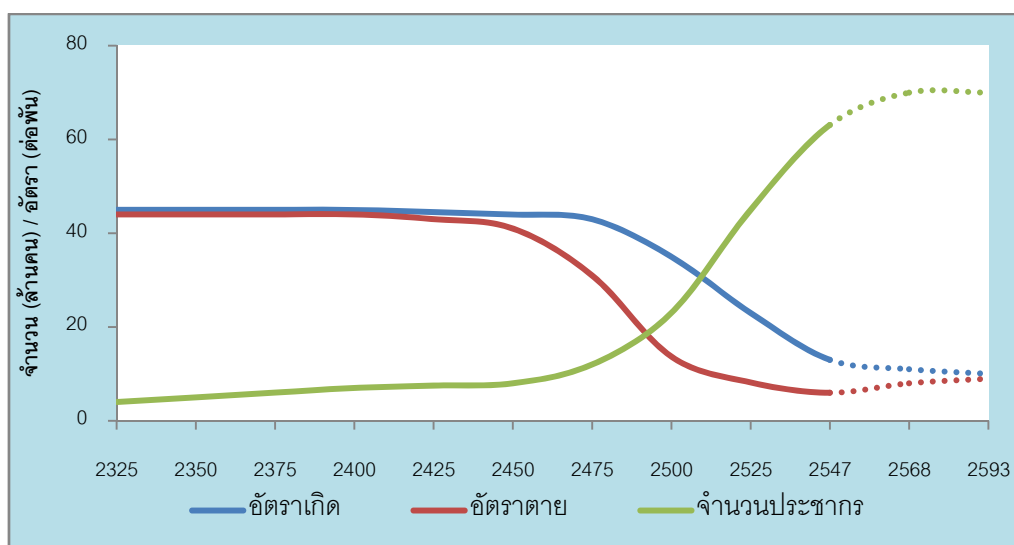
ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ประชากรในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งในแง่ของขนาด และโครงสร้างอายุของประชากร ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะแสดงให้เห็นว่า จำนวนประชากรไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากประมาณ 8 ล้านคน ใน พ.ศ. 2453 เป็น 26 ล้านคน ใน พ.ศ. 2503 และคาดประมาณว่า น่าเพิ่มสูงถึง 64 ล้านคน ใน พ.ศ. 2553 หรือคิดเป็น 8 เท่าของประชากรเมื่อ 100 ปีก่อน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, สุริยพร พันพื้ง และปัทมา วาพัฒน์วงศ์, 2550) อันเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรตามธรรมชาติ และการย้ายถิ่นของประชากรต่างชาติเข้ามายังประเทศไทย

แต่หากพิจารณาในรายละเอียด จะพบว่าประชากรไทยที่เพิ่มขึ้นในช่วง 2 - 3 ทศวรรษที่ผ่านมา นั้นเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้าลงอย่างมาก ทั้งนี้ ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา วาพัฒน์วงศ์ (2554) ได้แบ่งขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านประชากรของประเทศไทยออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

1) การเปลี่ยนผ่านภาวะการตาย (mortality transition) ซึ่งหมายถึง ภาวะการตายที่ลดระดับลงอย่างรวดเร็ว ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) โดยมีสาเหตุจากอายุคาดเฉลี่ยของประชากรไทยที่สูงขึ้น รวมทั้งอัตราการตายของประชากร และอัตราการตายทารก ที่ลดต่ำลง

2) การเปลี่ยนผ่านภาวะเจริญพันธุ์ (fertility transition) ซึ่งหมายถึง ภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดระดับลงอย่างรวดเร็วภายหลังการเปลี่ยนผ่านภาวะการตายประมาณ 20 ปี โดยมีสาเหตุจากการส่งเสริมการวางแผนครอบครัว และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งส่งผลให้อัตราเจริญพันธุ์รวม หรือจำนวนบุตรเฉลี่ยต่อสตรีหนึ่งคนลดลงต่ำกว่าระดับทดแทนในปัจจุบัน

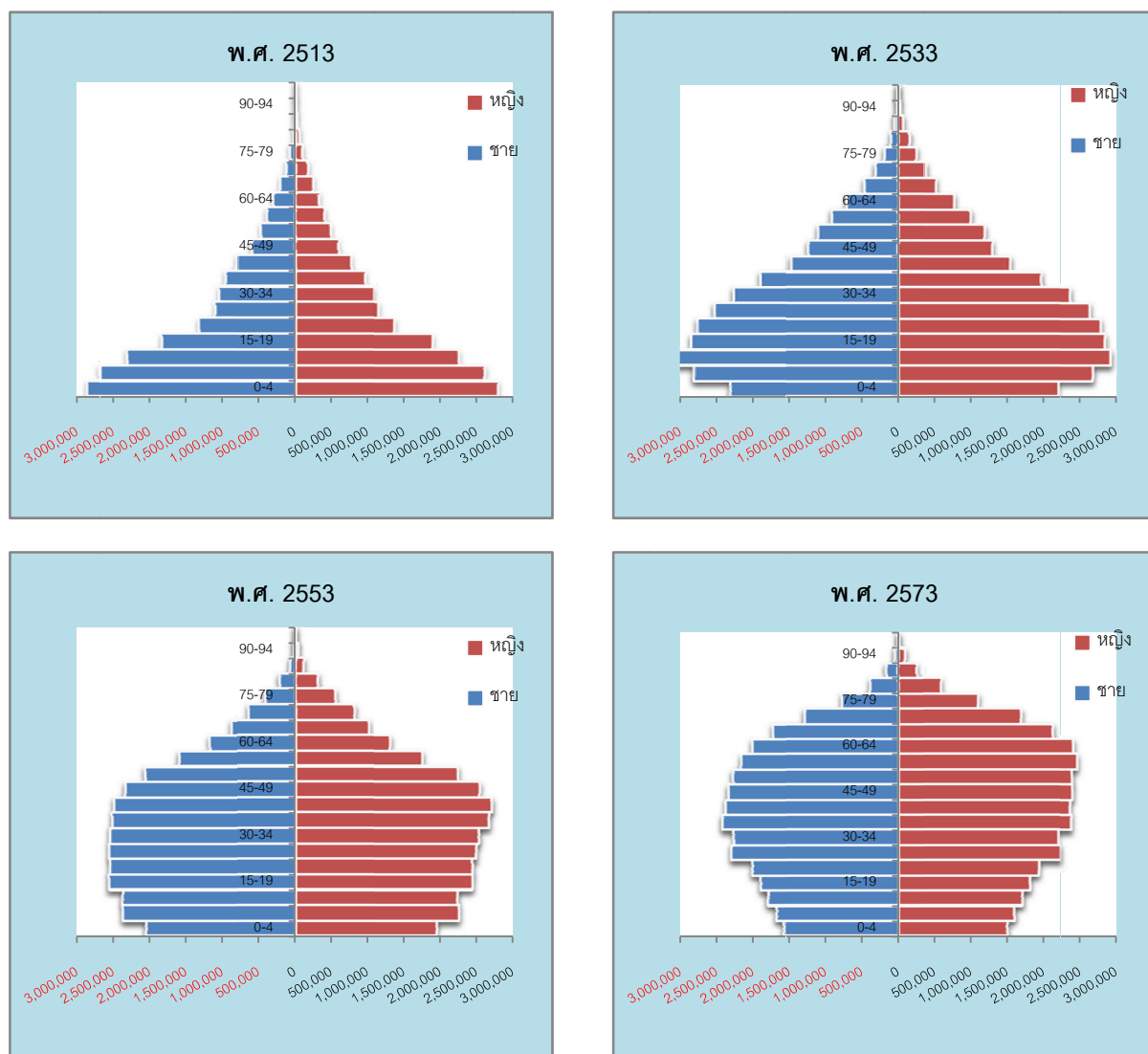
รูป 2.3: การเปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศไทย

ที่มา: ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา วาพัฒน์วงศ์, 2548.

การเปลี่ยนแปลงผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศไทย จากประเทศที่เคยมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาเป็นประเทศที่มีอัตราเพิ่มต่ำ นอกจากจะส่งผลต่อจำนวนประชากรแล้วยังส่งผลต่อโครงสร้างอายุของประชากรอีกด้วย กล่าวคือประชากรไทยที่มีอายุยืนยาวขึ้น และภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดต่ำลงทำให้สัดส่วนของประชากรวัยเด็กลดต่ำลง ในขณะที่สัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น และยังคงมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากพีระมิดประชากรไทยในรูป 2.4

รูป 2.4: พีระมิดประชากรไทย พ.ศ. 2513 พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2573

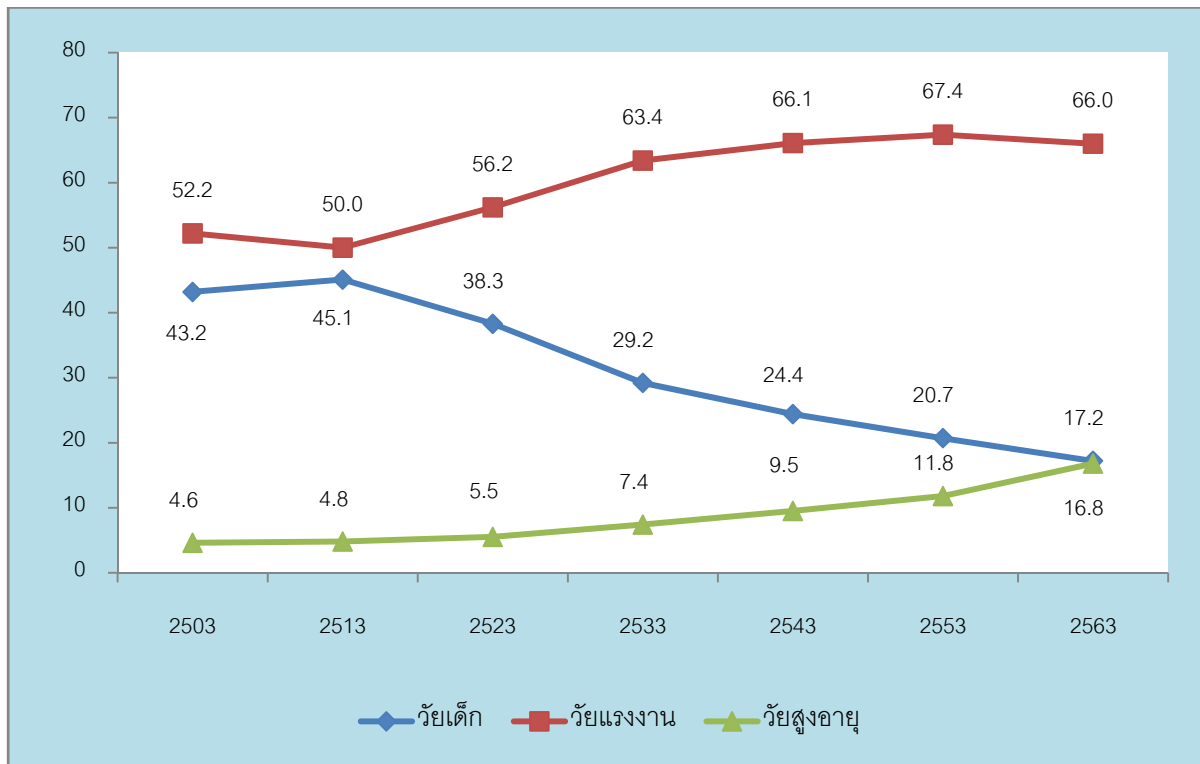

ที่มา : ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์, 2554.

- หมายเหตุ:
- 1) พ.ศ. 2513 และ 2533 คำนวณจากสำมะโนประชากรและเคหะ, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
 - 2) พ.ศ. 2553 และ 2573 คำนวณจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรของประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ภายในระยะเวลาอันสั้นนี้ ทำให้สัดส่วนประชากรสูงอายุ (ผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป) ต่อประชากรทั้งประเทศ เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาเพียง 2 ทศวรรษ คือเพิ่มจากร้อยละ 5.5 ใน พ.ศ. 2523 เป็นร้อยละ 9.5 ใน พ.ศ. 2543 โดยคาดว่าจะเพิ่มเป็นเกือบร้อยละ 12 ใน พ.ศ. 2553 และอาจเพิ่มสูงถึงร้อยละ 27 ในอีก 3 ทศวรรษข้างหน้าเลยทีเดียว จึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว

รูป 2.5: ร้อยละของประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2503 – 2563 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา : ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์, 2548.

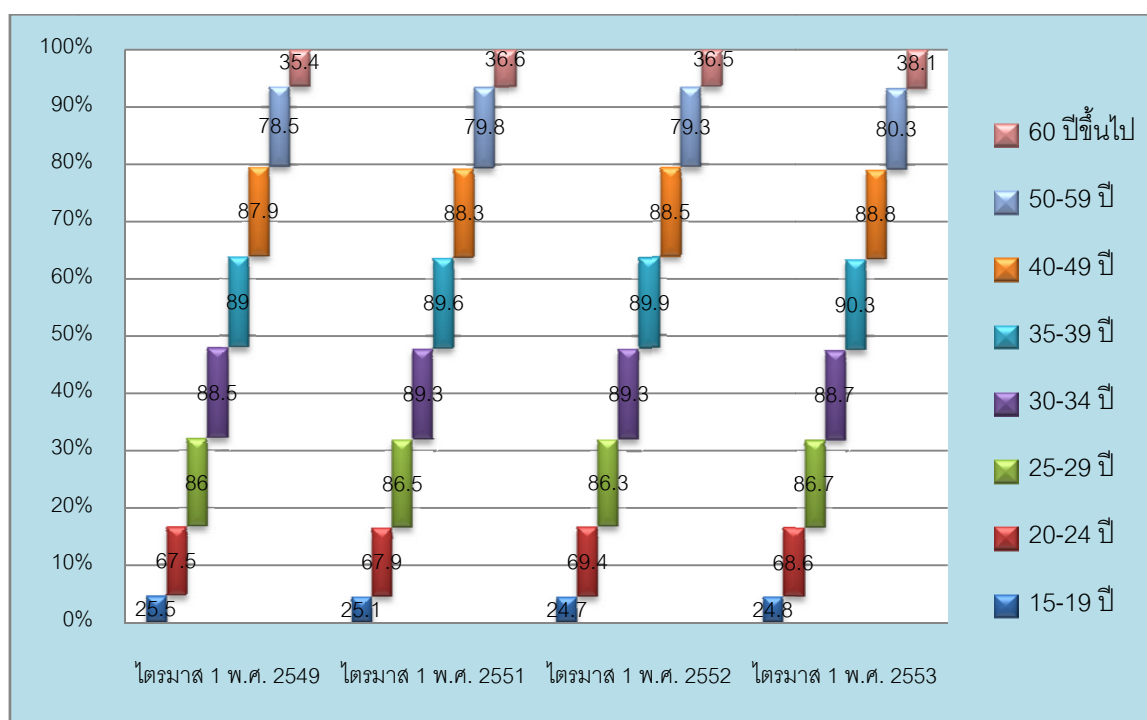
- หมายเหตุ: 1) พ.ศ. 2503 - 2543 คำนวณจากรายงานสำมะโนประชากร พ.ศ. 2503 และสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 - 2543, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- 2) พ.ศ. 2553 และ 2563 คำนวณจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนความมั่นคงของสังคมโดยรวมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ย่อมทำให้ประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลประชากรวัยเด็กและประชากรสูงอายุไปพร้อมๆ กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เห็นได้จากอัตราส่วนการเป็นภาระวัยสูงอายุ หรืออัตรา

การพึ่งพิงวัยสูงอายุ¹ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยอัตราส่วนการเป็นภาระวัยสูงอายุเท่ากับ 10.7 ใน พ.ศ. 2537 และเพิ่มเป็น 14.3 ใน พ.ศ. 2545 และ 16.0 ใน พ.ศ. 2550 ซึ่งหมายความว่า ประชากรวัยแรงงาน 100 คน จะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 16 คน ซึ่งจะเป็นภาระต่อประชากรวัยแรงงานอย่างมาก สอดคล้องกับอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ² ที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้ว่าอัตราส่วนเกื้อหนุนผู้สูงอายุที่เท่ากับ 9.3 ใน พ.ศ. 2537 ลดลงเป็น 7.0 ใน พ.ศ. 2545 และลดเหลือเพียง 6.3 ใน พ.ศ. 2550 ซึ่งหมายถึง ประชากรวัยแรงงาน 6 คน จะต้องเลี้ยงดูประชากรสูงอายุ 1 คนนั่นเอง

นอกจากนี้ ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร คือผลกระทบต่ออัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานตามกลุ่มอายุ (labour force participation rate) โดยพบว่าอัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานสูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 35.4 ในไตรมาสแรกของ พ.ศ. 2549 เป็นร้อยละ 38.1 ในไตรมาสแรกของ พ.ศ. 2553 ซึ่งสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ที่ประชากรสูงอายุบางส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน เพื่อทดแทนกำลังแรงงานที่ลดลง นอกจากนี้รูป 2.6 ยังแสดงให้เห็นว่าอัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานของประชากรที่อายุน้อย (15 - 19 ปี) กลับเริ่มมีค่าลดลงจากร้อยละ 25.5 ในไตรมาสแรกของ พ.ศ. 2549 เหลือเพียงร้อยละ 24.8 ใน พ.ศ. 2553 สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ที่กำลังแรงงานรุ่นใหม่ค่อยๆ หดหายไป

รูป 2.6: อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน พ.ศ. 2549-2553 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา: คำนวณจากสำรวจกำลังแรงงาน พ.ศ. 2549-2553, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

¹ จำนวนประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ต่อประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) 100 คน

² จำนวนคนในวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) เทียบกับจำนวนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

2.2.2 ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้

แม้ว่าประเทศไทยจะมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาถึงการกระจายรายได้ระหว่างประชากรภายในประเทศ กลับพบว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ปรากฏการณ์นี้ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศนั่นเอง

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2529 - 2552 ที่วัดจากสัมประสิทธิ์จีนี โดยมีฐานคำนวณจากข้อมูลรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนนั้น แสดงในตาราง 2.1 และรูป 2.7 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยมีทิศทางที่ไม่แน่นอน กล่าวคือลดจาก 0.4949 ใน พ.ศ. 2529 เป็น 0.4815 ใน 2 ปีถัดมา แต่ก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงระดับสูงสุดที่ 0.5313 ใน พ.ศ. 2535 หลังจากนั้น สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ดูเหมือนว่าจะมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ก็กลับแย่ลงอีกครั้ง เมื่อประเทศต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2543 อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์จีนีมีค่าลดลงในปีต่อๆ มา จนกระทั่งเพิ่มขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2549 และค่อยๆ ลดลงตามลำดับจนอยู่ที่ระดับ 0.4897 ใน พ.ศ. 2552

เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละภูมิภาค พบว่าภาคใต้เป็นภูมิภาคที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในระดับสูงที่สุด และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากสัมประสิทธิ์จีนีที่เพิ่มขึ้นจากระดับ 0.4693 ใน พ.ศ. 2529 เป็น 0.47811 ใน พ.ศ. 2552 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้ เป็นไปในทิศทางเดียวกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในกรุงเทพมหานครที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนจากระดับ 0.4144 เป็น 0.4665 ในช่วงเวลาเดียวกัน

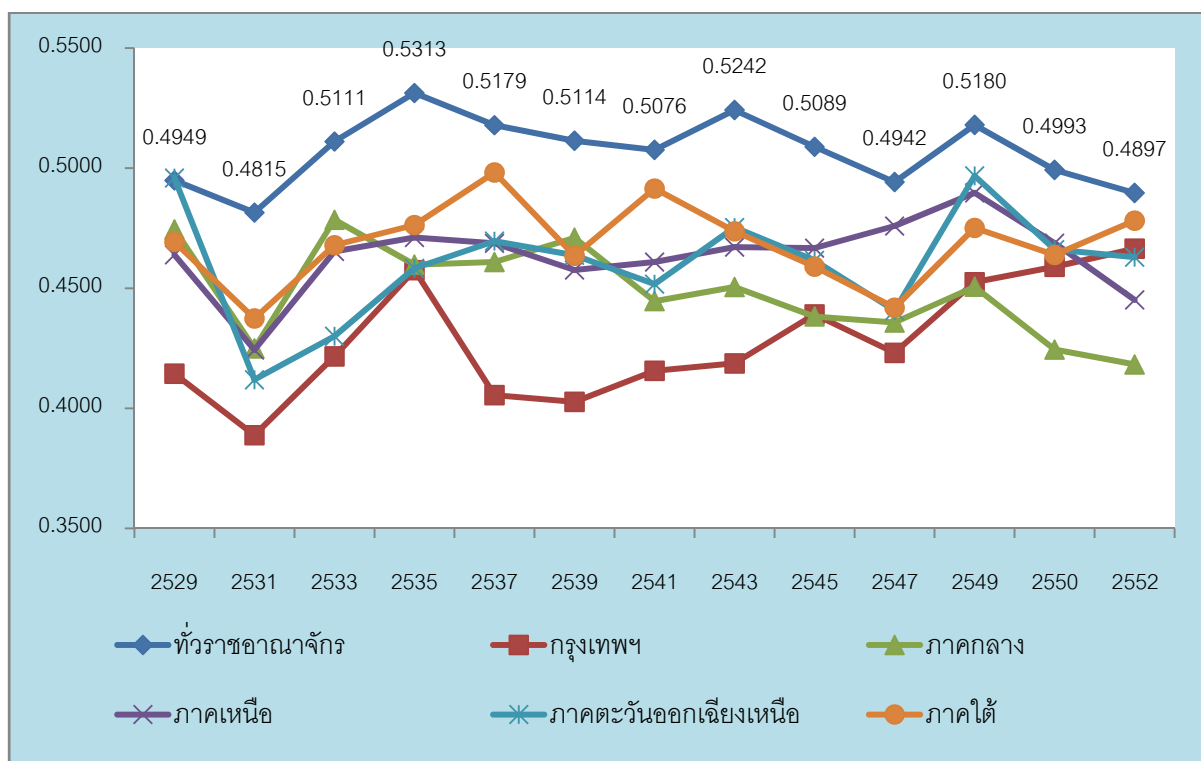
ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์จีนีที่คำนวณจากข้อมูลรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนของประชากรทั้งประเทศอยู่ในระดับสูงกว่าสัมประสิทธิ์จีนีที่คำนวณจากข้อมูลรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนของประชากรในแต่ละภูมิภาคในทุกช่วงเวลา สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างภูมิภาคที่ค่อนข้างชัดเจน จึงอาจกล่าวได้ว่าความแตกต่างทางภูมิภาคเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งประเทศ อยู่ในระดับสูง

ตาราง 2.1: สัมประสิทธิ์จีพีของประเทศไทย พ.ศ. 2529-2552

พ.ศ.	ทั่ว ราชอาณาจักร	กรุงเทพฯ	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้
2529	0.4949	0.4144	0.4745	0.4639	0.4959	0.4693
2531	0.4815	0.3888	0.4249	0.4243	0.4119	0.4374
2533	0.5111	0.4216	0.4785	0.4653	0.4300	0.4679
2535	0.5313	0.4575	0.4598	0.4711	0.4583	0.4763
2537	0.5179	0.4055	0.4609	0.4687	0.4696	0.4982
2539	0.5114	0.4027	0.4710	0.4576	0.4637	0.4635
2541	0.5076	0.4156	0.4446	0.4609	0.4517	0.4915
2543	0.5242	0.4187	0.4505	0.4671	0.4753	0.4737
2545	0.5089	0.4391	0.4382	0.4667	0.4616	0.4590
2547	0.4942	0.4231	0.4357	0.4759	0.4407	0.4419
2549	0.5180	0.4525	0.4506	0.4897	0.4968	0.4751
2550	0.4993	0.4589	0.4245	0.4688	0.4661	0.4639
2552	0.4897	0.4665	0.4183	0.4451	0.4629	0.4781

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529 – 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

รูป 2.7: สัมประสิทธิ์จีพีของประเทศไทย พ.ศ. 2529 – 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529 – 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ปัจจัยที่น่าจะเป็นสาเหตุของไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกับการจ้างงานในภาคการผลิตนั้นๆ กล่าวคือ ในขณะที่ผลผลิตจากภาคเกษตรกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) มีสัดส่วนที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ตรงกันข้ามกับภาคอุตสาหกรรมที่มีเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่สัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมกลับไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในสัดส่วนเดียวกับการเปลี่ยนแปลงในผลผลิตดังกล่าว การที่แรงงานคงอยู่ในภาคเกษตรกรรมในสัดส่วนที่สูง ในขณะที่ผลผลิตลดลงนี้เอง ย่อมส่งผลทำให้รายได้ของประชากรที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมลดลงไปด้วย (Sarntisart, 2000 และ Tinakorn, 2002 อ้างใน Boonyamanond, 2008)

นโยบายของรัฐก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งสำคัญ ที่ส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทย การศึกษาของ Boonyamanond (2008) ชี้ให้เห็นว่ารายได้จากภาษีและการใช้จ่ายของรัฐ เมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่อรายรับของรัฐบาลทั้งหมดอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับใกล้เคียงกัน ประกอบกับโครงสร้างภาษีของประเทศไทยที่มุ่งเน้นภาษีทางอ้อมที่จัดเก็บจากการบริโภคมากกว่าภาษีทางตรงที่จัดเก็บจากรายได้หรือความมั่งคั่ง น่าจะมีส่วนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับสูง

นอกจากนี้ Sarntisart (1997) ยังได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยโดยละเอียด และพบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีหน้าที่การงานที่มั่นคง ซึ่งย่อมหมายถึง รายได้ที่สูงขึ้นด้วย ดังนั้น ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันระหว่างประชากรในประเทศไทยจึงส่งผลเชิงลบต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทยด้วย

2.3 งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ได้แก่ Winegarden (1978) อ้างใน Heerink (1994) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมกันของรายได้และการขยายตัวของประชากร โดยใช้แบบจำลองสมการเกี่ยวเนื่อง (simultaneous equation model) และพบว่า การลดลงของอัตราการขยายตัวของประชากร จะส่งผลให้การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น

ส่วนการศึกษาของ Bloom and Finlay (2009) พยายามสรุปให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในประเทศ ที่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการเติบโตของประเทศ โดยผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนั้น จะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนกลุ่มอายุในกำลังแรงงาน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปยังรายได้เฉลี่ยของกำลังแรงงาน ที่เป็นผู้สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ

โดยได้กล่าวถึงดัชนีต่างๆ ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ว่ามีอิทธิพลต่ออัตราการเจริญเติบโตของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศเอเชีย ที่มีอัตราการเจริญเติบโตของประเทศอย่างก้าวกระโดดในช่วงก่อน ค.ศ. 1990 โดยดัชนีที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนั้น ประกอบด้วยภาวะเจริญพันธุ์ (fertility rate) อัตราตาย (mortality rate) การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้หญิง (women labour force participation) และการย้ายถิ่นสุทธิ (net migration) ซึ่งดัชนีเหล่านี้ จะส่งผลให้อัตราส่วนของอายุการทำงาน (working-age share) เปลี่ยนแปลงไป และในที่สุดจะส่งผลต่อรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร (income per capita) โดยอัตราส่วนของอายุการทำงาน จะส่งผลในทางเดียวกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

สอดคล้องกับ Nkang (2009) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไนจีเรียที่ส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และความยากจน พบว่าในประเทศไนจีเรีย ซึ่งมีภาวะเจริญพันธุ์สูง ซึ่งเกิดจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมของผู้หญิง ทำให้อัตราส่วนการพึ่งพิงของวัยเด็ก (youth dependency ratio) เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเริ่มลดลง และยังก่อให้เกิดภาวะความยากจนกระจายในประเทศ

สำหรับการศึกษาของประเทศไทย ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ นั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) ได้สรุปว่าการลดลงของประชากรวัยแรงงานของไทยในอนาคต จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลง เนื่องด้วยประชากรวัยแรงงานนี้เป็นแกนหลักในการพัฒนาของประเทศ และเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศมีแนวโน้มที่จะลดลง ย่อมส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้ และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรไทยในท้ายที่สุด

ในด้านวิธีการศึกษานั้น เนื่องจากการศึกษารุ่นนี้ ใช้วิธีการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มประชากรต่างๆ เพื่อให้สามารถเห็นความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่ม และความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากรได้อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถชี้แนะนโยบายที่เหมาะสมได้ สำหรับวิธีการแยกส่วนการวิเคราะห์นี้ พบว่ามีหลากหลายงานศึกษาใช้วิธีการแยกส่วนการวิเคราะห์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังนี้

Lerman and Yitzhaki (1985) พยายามวิเคราะห์แยกส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้แยกตามแหล่งที่มาของรายได้ของประชากรในสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1980 โดยใช้สัมประสิทธิ์จีนีเทียม (Pseudo-Gini) พบว่า ร้อยละ 60 ของความเหลื่อมล้ำนั้น มาจากลักษณะงานที่แตกต่างกันของสมาชิกในครัวเรือนและรายได้จากบุคคลอื่นๆ ในครอบครัว

ส่วน Fofack and Zeufack (1999) ได้แยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศไทยในช่วง ค.ศ. 1986 - 1996 โดยแยกประชากรเป็นกลุ่มต่างๆ ตามสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยใช้ Theil index ในการประมาณการแต่ละกลุ่ม เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (between-group interaction effect) และความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (within-group interaction effect) โดยพบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเชิงพลวัตของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในแต่ละกลุ่ม และส่วนเพิ่มของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมดจะมีค่าเข้าใกล้ศูนย์ เมื่อมีจำนวนกลุ่มในการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

Oyekale et al. (2004) แสดงวิธีการแยกวิเคราะห์ส่วนประกอบความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ทั้งตามแหล่งที่มาของรายได้และตามพื้นที่ (ในเมืองและนอกเมือง) โดยใช้การประมาณการกำลังสองน้อยที่สุดจำแนกรายได้ต่อหัวตามลักษณะแหล่งที่มาของรายได้และตามพื้นที่ หลังจากนั้นก็นำมาสร้างเป็นสัมประสิทธิ์จีวี และสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (coefficient of variation) เพื่อแยกส่วนประกอบความเหลื่อมล้ำทางรายได้ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ได้เสนอวิธีการแยกส่วนประกอบแบบใหม่ ที่ยังไม่สามารถพิจารณาคุณสมบัติของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ได้อย่างชัดเจน

สำหรับวิธีการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศไทยนั้น พบว่า มีงานศึกษาหลายงานได้ใช้วิธีการวิเคราะห์แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละวิธีก็มีความเหมาะสมในรูปแบบที่ต่างกัน เช่น การศึกษาของ Samtisant (1997) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 จากการศึกษาพบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดขึ้นในกลุ่มการศึกษาเดียวกันนั้น เป็นสาเหตุสำคัญของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ประชาชาติ และหากพิจารณาเพิ่มเติมในมิติของแหล่งที่มาของรายได้ พบว่า รายได้จากค่าจ้างและเงินเดือนนั้น มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อระดับการศึกษา

และจากการศึกษานี้ จึงได้ขยายผลการวิเคราะห์เพิ่มเติมไปยัง Samtisant (2004) ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของประเทศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต และการกระจายรายได้ โดยยังคงใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 พิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มตามภาคชุมชน และภาคการผลิต พบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้เกิดขึ้นภายในกลุ่มมากกว่าระหว่างกลุ่ม ในทุกกลุ่มการศึกษา และความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มยังมีค่าเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในช่วง ค.ศ. 1988-1996

สำหรับการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยโดยวิธีอื่นนั้น เห็นได้จากการศึกษาของ Israngkura (2003) ที่มุ่งวิเคราะห์ผลทางด้านการศึกษา ที่ส่งผลต่อแหล่งที่มาของรายได้ของแต่ละครัวเรือน อันจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในประเทศไทย โดยในการศึกษานี้

Israngkura ได้ใช้วิธี Generalized Entropy Class หรือ $GE(\alpha)$ เนื่องด้วยเป็นวิธีที่จะให้ผลในการแยกส่วนวิเคราะห์ที่ถูกต้อง เพราะการแยกส่วนการวิเคราะห์นี้จะให้คุณสมบัติของผลลัพธ์ที่ได้แยกส่วนประกอบเป็นไปตามคุณสมบัติที่ต้องการ โดยในการศึกษานี้ใช้วิธีการแยกส่วนวิเคราะห์ตามกลุ่มของรายการในสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในประเทศไทย เพื่อจะหาวิธีการที่เหมาะสมในการสนับสนุนการศึกษาในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าผู้ได้รับประโยชน์หลักจากการเงินสนับสนุนการศึกษาในมหาวิทยาลัยของไทย คือกลุ่มผู้มีรายได้สูงที่อาศัยภายในเมือง โดยเป็นผู้รับประโยชน์จากเงินอุดหนุนดังกล่าวถึงร้อยละ 70 เนื่องจากเด็กที่มาจากครอบครัวยากจนนั้น มีโอกาสน้อยที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยในครั้งนี้ เลือกใช้วิธีการแยกส่วนวิเคราะห์ด้วยวิธีดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 เพราะนอกจากจะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการวิเคราะห์แล้ว ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ยังสามารถอธิบายความหมายได้อย่างไม่ซับซ้อน และง่ายต่อความเข้าใจอีกด้วย

บทที่ 3

ผลการศึกษา

3.1 ลักษณะทางประชากรและสังคม และสถานะทางเศรษฐกิจของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ

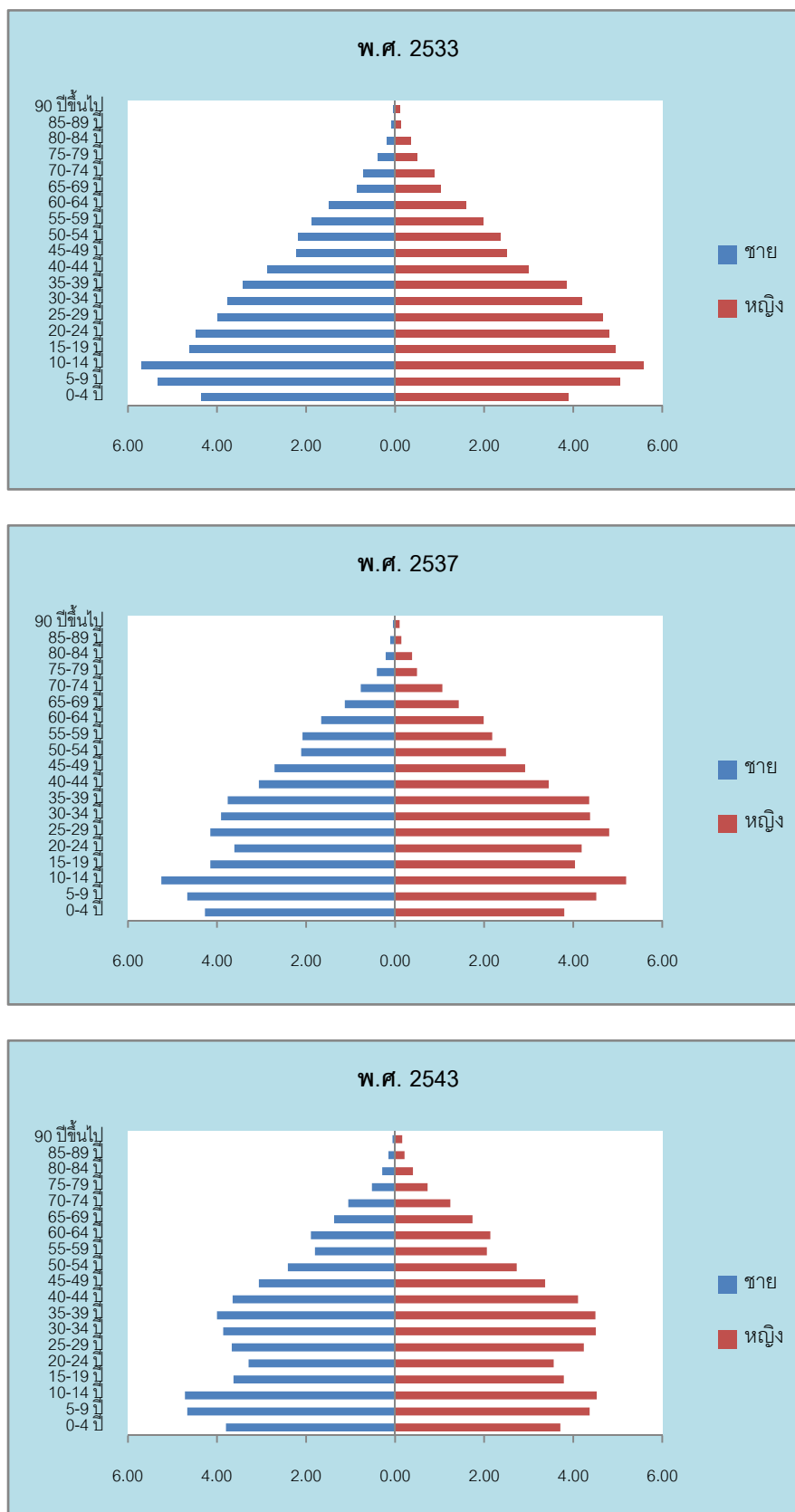
เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางลักษณะทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจ ภายในและระหว่างประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ การศึกษาในส่วนแรกจึงใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน 5 ชุดข้อมูล ได้แก่ พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวภายในระยะเวลา 20 ปี

ทั้งนี้ข้อสังเกตว่าสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2549 ได้มีการปรับเปลี่ยนข้อคำถามต่างๆ ให้มีความละเอียดมากขึ้น รวมทั้งมีวิธีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือรายได้บางประเภทเก็บข้อมูลจากบุคคล แต่บางประเภทเก็บข้อมูลจากครัวเรือน ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลรายได้ของประชากรในช่วงก่อนและหลัง พ.ศ. 2549 จึงไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้อย่างสมบูรณ์

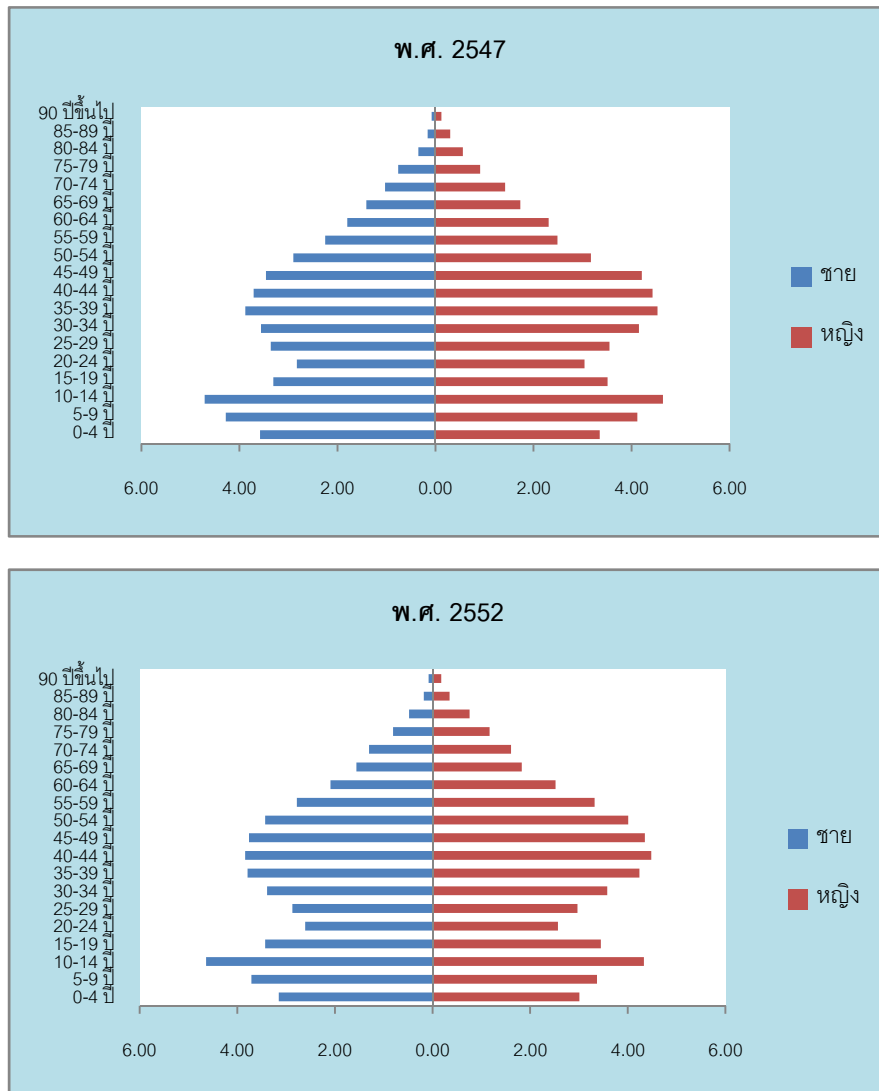
3.1.1 โครงสร้างอายุและเพศ

รูป 3.1 แสดงให้เห็นโครงสร้างประชากรของประเทศไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ที่มีจำนวนประชากรหญิงมากกว่าประชากรชาย ซึ่งสะท้อนได้จากอัตราส่วนเพศ หรือสัดส่วนประชากรชายต่อประชากรหญิง 100 คน ที่เท่ากับ 94.4 ใน พ.ศ. 2533 และลดลงเรื่อยๆ เป็น 92.6 91.9 และ 90.3 ใน พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547 ตามลำดับ และเพิ่มขึ้นอีกครั้งเป็น 91.9 ใน พ.ศ. 2552 ในภาพรวมกล่าวได้ว่า ในจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศเป็นประชากรชาย ประมาณร้อยละ 47.4-48.6 และเป็นประชากรหญิง ประมาณร้อยละ 51.5-52.6 ทั้งนี้ เนื่องจากประชากรหญิงมีอายุคาดเฉลี่ยสูงกว่าประชากรชายนั่นเอง

รูป 3.1: พีระมิดประชากรไทย พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และพ.ศ. 2552

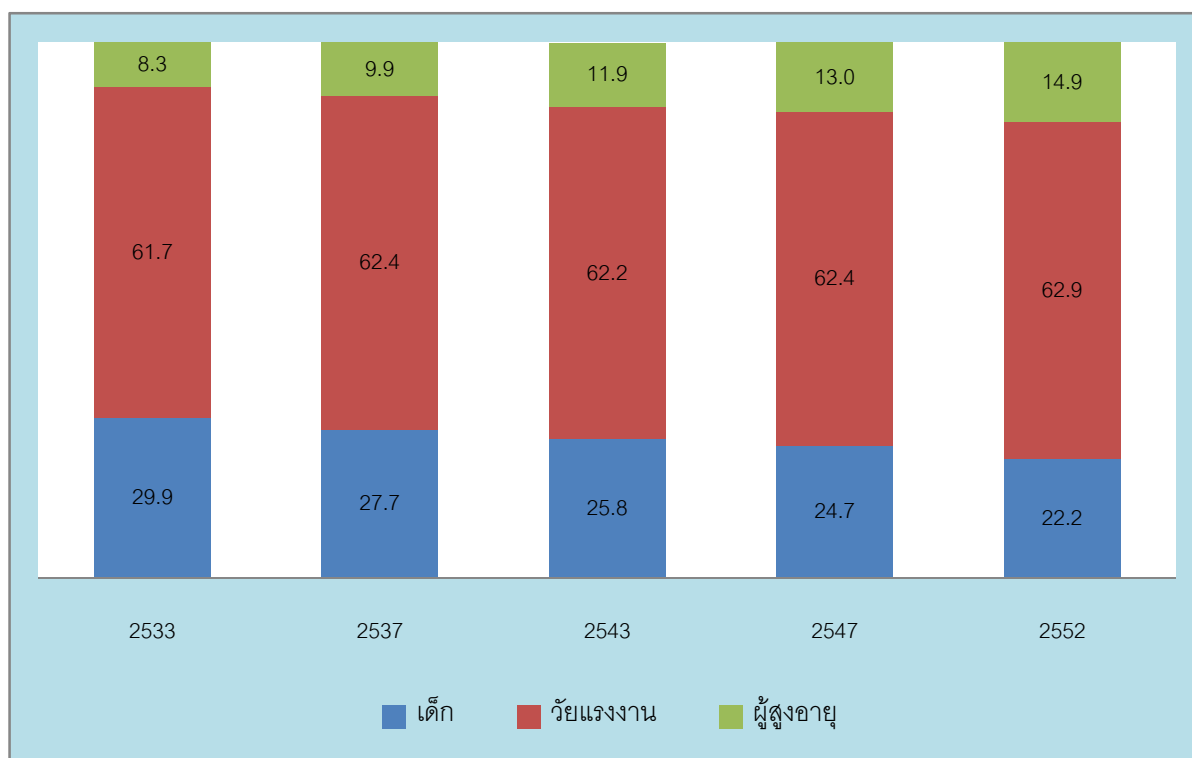
รูป 3.1: พีระมิดประชากรไทย พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และพ.ศ. 2552 (ต่อ)

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ทั้งนี้ หากจำแนกประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ จะพบว่า ระหว่าง พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2552 สัดส่วนประชากรในแต่ละกลุ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยประชากรเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี มีสัดส่วนลดลงจากประมาณร้อยละ 29.9 เหลือเพียงร้อยละ 22.2 และมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ สอดคล้องกับรูป 3.2 ที่ฐานของพีระมิดค่อยๆ แคบลง ในขณะที่ประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ 8.3 เป็นร้อยละ 14.9 จำนวนประชากรสูงอายุที่คิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศนี้ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว สำหรับสัดส่วนประชากรในวัยแรงงานนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยภายในช่วงระยะเวลาเกือบ 20 ปี กล่าวคือเพิ่มจากร้อยละ 61.7 เป็นร้อยละ 62.9

รูป 3.2: ร้อยละของประชากรไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และพ.ศ. 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ในส่วนต่อไป จะเป็นการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางประชากรและสังคม ตลอดจนสถานะทางเศรษฐกิจของประชากร โดยจะมุ่งพิจารณาเฉพาะประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และไม่ได้กำลังศึกษาอยู่ โดยแบ่งประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ประชากรวัยแรงงานตอนต้น อายุ 15-29 ปี
- 2) ประชากรวัยแรงงานตอนกลาง อายุ 30-44 ปี
- 3) ประชากรวัยแรงงานตอนปลาย อายุ 45-59 ปี
- 4) ประชากรสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

3.1.2 ภูมิภาค

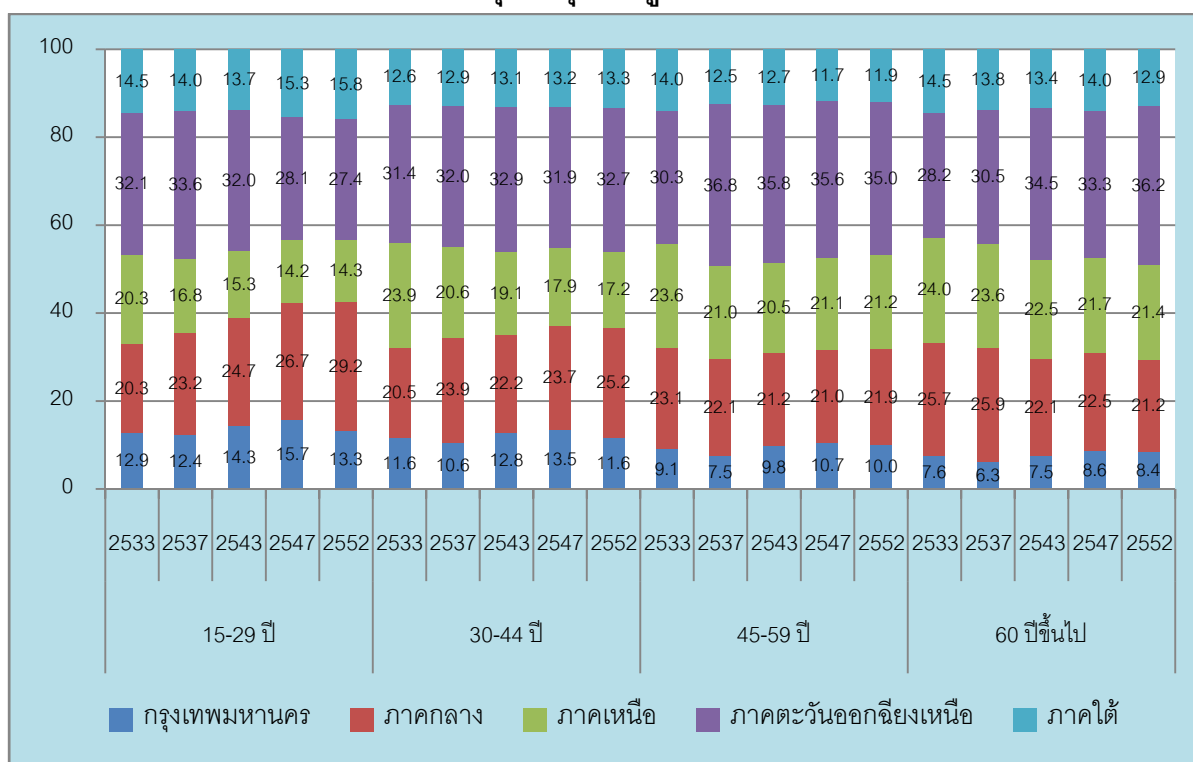
เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ ที่กระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ พบว่า ประชากรในทุกกลุ่มอายุอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด รองลงมาคือภาคกลาง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่าประชากรวัยแรงงานตอนต้น อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดในภาคกลางคิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่น โดยสัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่าง

ต่อเนื่อง คือเพิ่มจากร้อยละ 12.9 และร้อยละ 20.3 ใน พ.ศ. 2533 เป็นร้อยละ 13.3 และร้อยละ 29.2 ใน พ.ศ. 2552 ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับสัดส่วนประชากรวัยแรงงานตอนกลางที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง ซึ่งเพิ่มจากร้อยละ 20.5 เป็นร้อยละ 25.2 ในช่วงเวลาเดียวกัน

ตรงกันข้ามกับประชากรวัยแรงงานตอนปลายและประชากรสูงอายุ ที่พบว่าสัดส่วนการอยู่อาศัยในภาคกลางลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนการอยู่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้ประชากรทั้ง 2 กลุ่มอายุมีสัดส่วนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือสูงกว่าประชากรในกลุ่มอื่น

ความแตกต่างระหว่างสัดส่วนประชากรแต่ละกลุ่มอายุ ที่กระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันออกไปตามช่วงชีวิต กล่าวคือประชากรกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า ยังมีกำลังและมีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ มักจะย้ายถิ่นเข้ามายังกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงเมืองขนาดใหญ่ในภาคกลางเพื่อแสวงหาโอกาสในการประกอบอาชีพและรายได้ที่มากขึ้น ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ซึ่งกระแสนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่วนประชากรวัยแรงงานตอนปลายและวัยสูงอายุนั้น ส่วนใหญ่จะเลือกอยู่ในภูมิลำเนา และทำงานในภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก

รูป 3.3: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และภูมิภาค

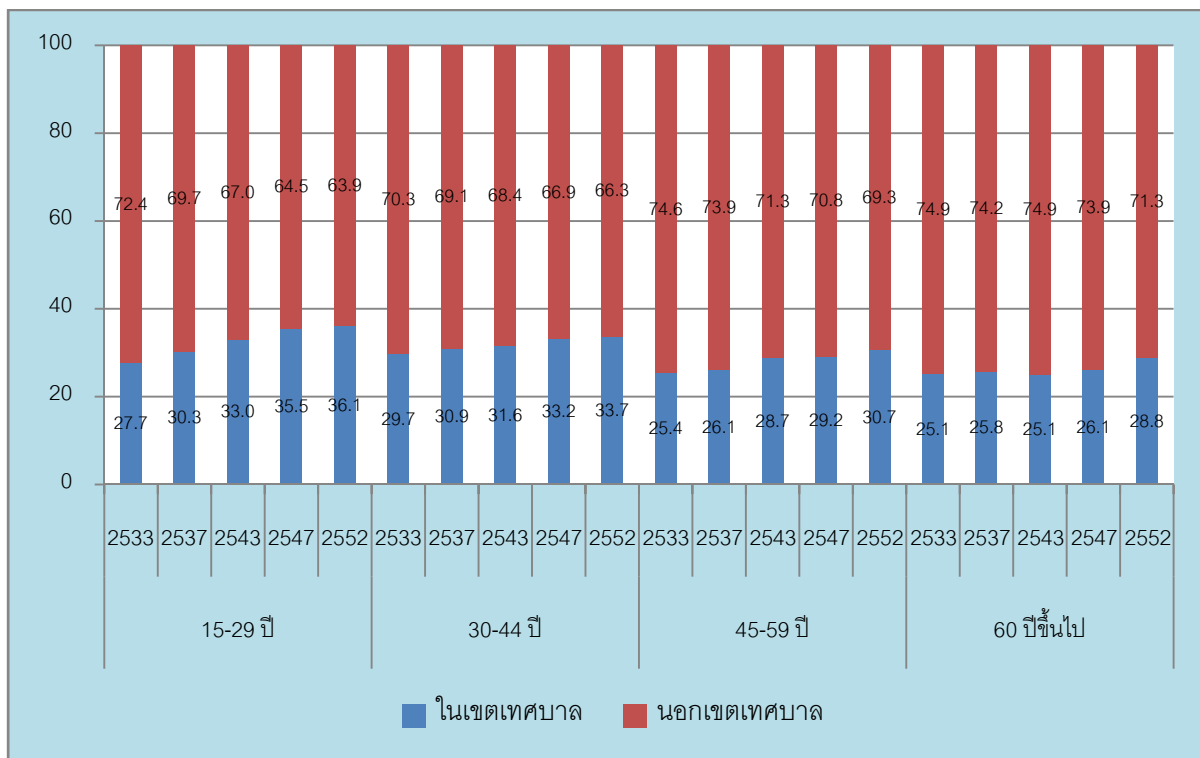
ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

3.1.3 เขตที่อยู่อาศัย

เมื่อจำแนกเขตพื้นที่ที่ประชากรอยู่อาศัยออกเป็นในเขตเทศบาลหรือเขตเมือง และนอกเขตเทศบาลหรือเขตชนบท (รูป 3.4) ผลการศึกษาสอดคล้องกับสัดส่วนประชากรในแต่ละกลุ่มอายุที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ กล่าวคือเมื่อเปรียบเทียบประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ พบว่า ประชากรวัยแรงงานตอนต้น มีสัดส่วนที่อยู่ในเขตเมืองสูงที่สุด รองลงมาคือประชากรวัยแรงงานตอนกลาง ประชากรวัยแรงงานตอนปลาย และประชากรสูงอายุ ตามลำดับ

ทั้งนี้ ประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรวัยแรงงานตอนต้นและตอนกลางอยู่ในเขตเมือง โดยสัดส่วนดังกล่าวก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 2 ใน 3 อยู่ในเขตชนบท อย่างไรก็ตามแม้ว่าประชากรวัยแรงงานตอนปลายและประชากรสูงอายุที่อยู่อาศัยในเขตเมืองจะคิดเป็นสัดส่วนต่ำกว่าประชากรในอีก 2 กลุ่มอายุ คือคิดเป็นเพียงร้อยละ 27.4 และร้อยละ 25.5 ตามลำดับ แต่ก็พบแนวโน้มในการอยู่อาศัยในเขตเมือง ที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน

รูป 3.4: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และเขตที่อยู่อาศัย

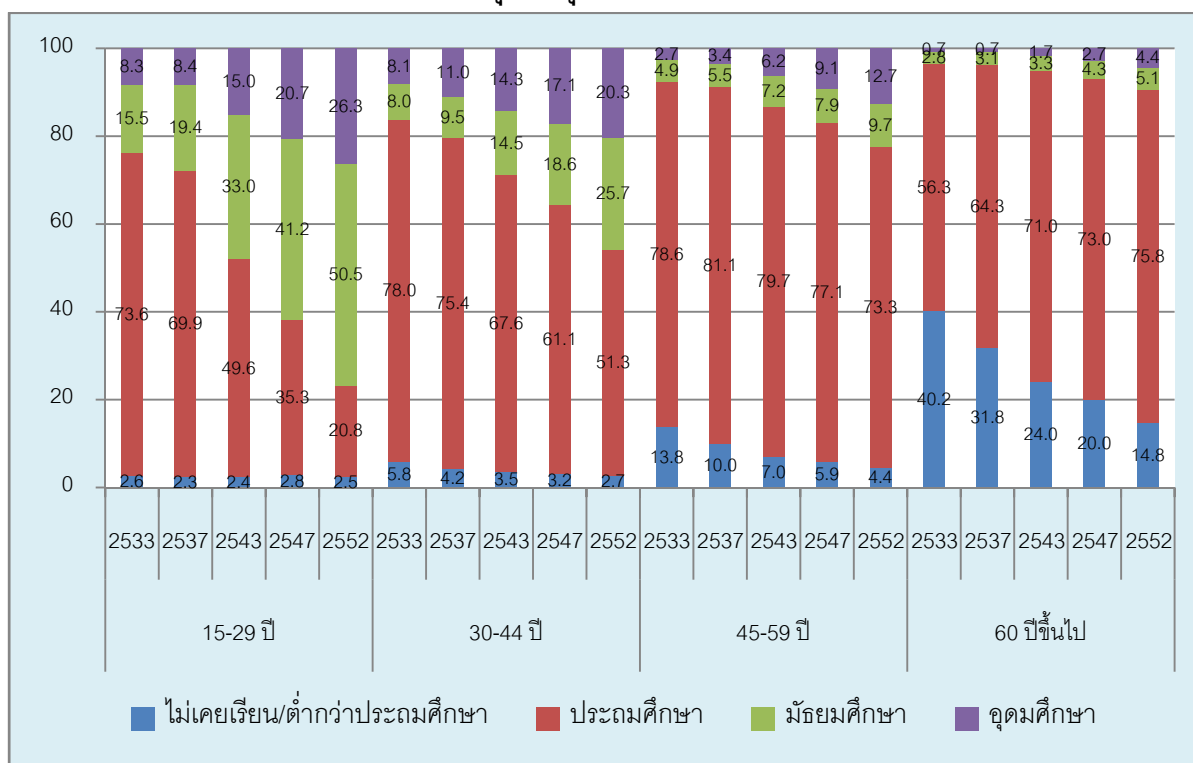
ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

3.1.4 ระดับการศึกษา

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง คือระดับการศึกษาสูงสุดของประชากรในกลุ่มอายุต่างๆ ซึ่งแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยพบว่าประชากรวัยแรงงานตอนต้น อายุ 15-29 ปี ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษามีสัดส่วนสูงที่สุด ซึ่งสัดส่วนดังกล่าวก็เพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วที่สุดด้วย คือเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวภายในระยะเวลา 20 ปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานตอนต้นที่จบการศึกษาในระดับมัศึกษานั้น เพิ่มจากร้อยละ 15.5 เป็นร้อยละ 50.5 ระหว่าง พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2552 ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานตอนต้นที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.3 เป็นร้อยละ 26.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของประชากรที่จบการศึกษาในระดับสูงขึ้นนี้ สอดคล้องกับการลดลงอย่างรวดเร็วของสัดส่วนประชากรวัยแรงงานตอนต้นที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีเพียงร้อยละ 2-3 ที่ไม่ได้รับการศึกษา หรือได้รับการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษาเท่านั้น

ในทำนองเดียวกัน ในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนกลาง อายุ 30 - 44 ปี และประชากรวัยแรงงานตอนปลาย อายุ 45-59 ปี ก็พบว่า สัดส่วนผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าอัตราการเพิ่มขึ้นจะไม่สูงเท่าประชากรวัยแรงงานตอนต้นก็ตาม สำหรับการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษานั้น แม้จะเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จากระดับร้อยละ 56.3 เป็นร้อยละ 75.8 ควบคู่ไปกับการลดลงอย่างรวดเร็วของสัดส่วนประชากรสูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษา หรือได้รับการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ที่ลดจากร้อยละ 40.2 เป็นร้อยละ 14.8 ระหว่าง พ.ศ. 2533-2552 ก็แสดงให้เห็นถึงระดับการศึกษาของประชากร อายุ 15 ปี ขึ้นไปในภาพรวม ที่มีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษา ได้ชี้ให้เห็นว่า ประชากรวัยแรงงานของประเทศไทย ส่วนใหญ่ยังมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ คือ จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาเท่านั้น

รูป 3.5: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับการศึกษา

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ในภาพรวม จะเห็นว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำที่สุด โดยมากกว่า 4 ใน 5 ของประชากรสูงอายุไม่ได้รับการศึกษา หรือจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า กล่าวคือโดยเฉลี่ย ร้อยละ 26.2 ไม่เคยเรียนหนังสือ หรือจบการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษา และร้อยละ 68.1 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่านั้น

ผลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนนี้ สอดคล้องกับผลสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่พบว่าร้อยละ 21.6 ของประชากรสูงอายุทั้งหมดไม่เคยเรียนหนังสือ หรือจบการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ส่วนร้อยละ 68.9 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้พบว่าประชากรสูงอายุวัยปลาย อายุ 80 ปีขึ้นไปที่ไม่ได้รับการศึกษา หรือจบการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 44 ของประชากรสูงอายุวัยปลายทั้งหมด รองลงมาคือ ประชากรสูงอายุวัยกลาง อายุ 70-79 ปี และประชากรสูงอายุวัยต้น อายุ 60-69 ปี โดยมีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 24.8 และร้อยละ 16.2 ตามลำดับ

3.1.5 ภาคการผลิต

เมื่อจำแนกประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ ตามภาคการผลิต พบว่าสัดส่วนประชากรที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนประชากรที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการกลับเพิ่มขึ้น สัดส่วนประชากรที่ทำงานในภาคการผลิตที่เปลี่ยนแปลงนี้ ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างการผลิตของประเทศไทย ที่เปลี่ยนจากการเจริญเติบโตจากภาคเกษตรกรรม เป็นภาคอุตสาหกรรมและการบริการได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าภาคเกษตรกรรมยังคงเป็นภาคการผลิตที่ประชากรทุกกลุ่มอายุมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาคือภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม ตามลำดับ โดยกว่าครึ่งของประชากรสูงอายุวัยทำงานตอนปลาย ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม ซึ่งนับเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด ตรงกันข้ามกับประชากรวัยแรงงานตอนต้น ที่สัดส่วนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมสูงสุด

สำหรับประชากรสูงอายุนั้น พบว่า มากกว่าครึ่ง (กว่าร้อยละ 58) ไม่ได้ทำงาน หรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ ซึ่งอาจเกิดจากสภาพร่างกายที่ไม่เอื้ออำนวย ไม่แข็งแรงสมบูรณ์เหมือนเคย ภาระในการดูแลครอบครัว หรือแม้ว่าต้องการทำงานแต่ก็ไม่สามารถหางานทำได้ โดยสัดส่วนประชากรสูงอายุที่ไม่ได้ทำงานนี้ มีสัดส่วนค่อนข้างคงที่ เช่นเดียวกับสัดส่วนประชากรสูงอายุที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ระหว่าง พ.ศ. 2533-2552 ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเมื่อประชากรมีอายุเพิ่มขึ้นจะเลือกทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการทำงานที่ไม่มีกำหนดอายุเกษียณ นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าสัดส่วนประชากรสูงอายุที่ทำงานอยู่ในภาคบริการ มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์ ที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์สามารถปฏิบัติงานได้ แม้ว่าจะมีอายุสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานในภาคบริการ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน

ในทำนองเดียวกัน ผลสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550 ก็ชี้ให้เห็นว่า กว่า 1 ใน 3 ของประชากรสูงอายุทั้งหมดยังคงทำงานอยู่ โดยสัดส่วนดังกล่าวลดลงเรื่อยๆ ตามอายุที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ ในขณะที่ประชากรสูงอายุวัยต้นประมาณร้อยละ 47.6 ยังคงทำงานอยู่ มีเพียงร้อยละ 22.3 ของประชากรสูงอายุวัยกลาง และร้อยละ 7.4 ของประชากรสูงอายุวัยปลายเท่านั้นที่ยังทำงาน ทั้งนี้ประชากรสูงอายุเพศชายทำงานในสัดส่วนที่สูงกว่าประชากรสูงอายุเพศหญิงเกือบ 2 เท่า และประชากรสูงอายุที่อยู่นอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนผู้ที่ยังคงทำงานสูงกว่าประชากรสูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลกว่าร้อยละ 10 คือ เท่ากับร้อยละ 38.8 และร้อยละ 28.2 ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการศึกษาเบื้องต้น ที่แสดงให้เห็นว่ายังมีประชากรสูงอายุบางส่วนทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอยู่นอกเขตเทศบาลนั่นเอง

รูป 3.6: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และภาคการผลิต

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

อย่างไรก็ดี เมื่อสอบถามถึงความต้องการทำงาน พบว่า กว่าครึ่งของประชากรสูงอายุวัยต้นอายุ 60 - 69 ปี ยังคงมีความต้องการที่จะทำงาน ส่วนประชากรสูงอายุวัยกลาง และประชากรสูงอายุวัยปลายนั้น มีผู้ที่ต้องการทำงานลดลงเท่ากับร้อยละ 23.1 และร้อยละ 8.9 ตามลำดับ ซึ่งสัดส่วนประชากรสูงอายุที่แสดงความจำนงว่ายังต้องการที่จะทำงานที่สูงกว่าสัดส่วนประชากรสูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่จริงนั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงการไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานของประชากรสูงอายุบางส่วน หรือการมีอุปทานของแรงงานสูงอายุ สูงกว่าอุปสงค์นั่นเอง

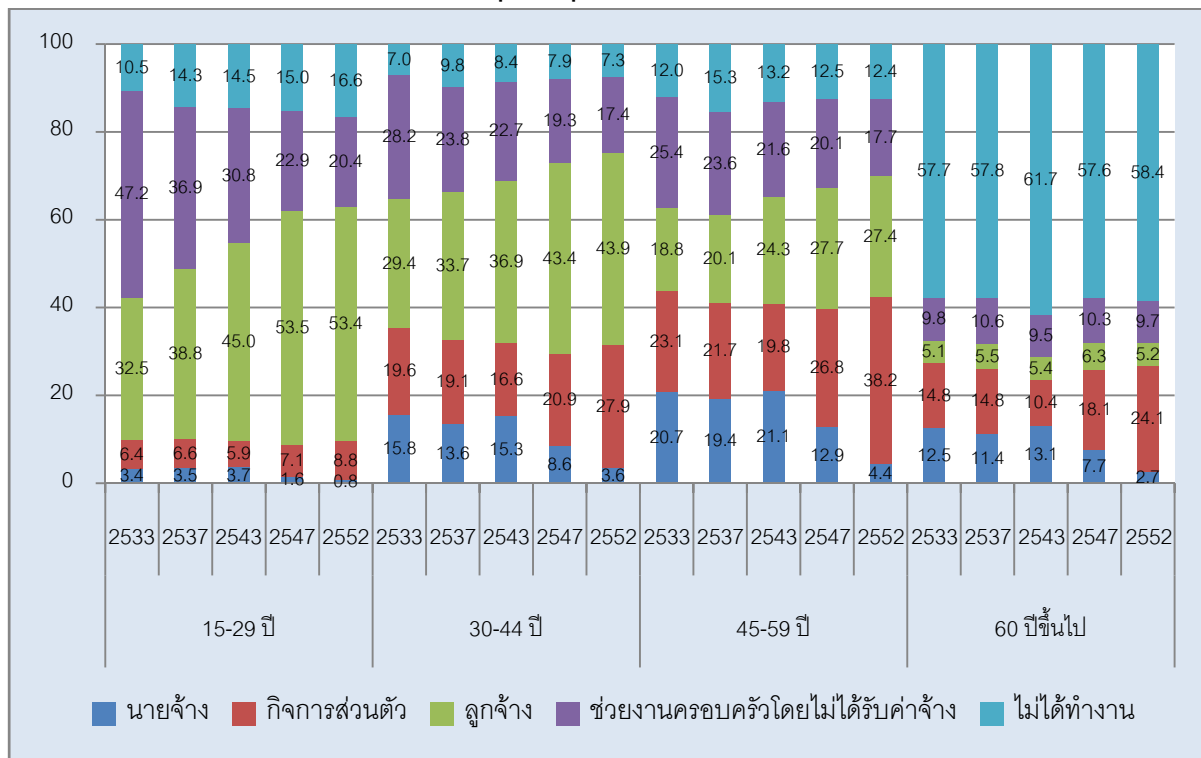
3.1.6 ลักษณะของงานที่ทำ

นอกจากภาคการผลิตแล้ว ลักษณะของงานที่ทำก็แตกต่างกันไปตามอายุของประชากรด้วย กล่าวคือ ประชากรวัยแรงงานตอนปลาย อายุ 45 - 59 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ทำงานมาเป็นระยะเวลานาน มีประสบการณ์ และมีการเก็บออม สะสมสินทรัพย์ต่างๆ เพียงพอที่จะนำมาลงทุน จึงเป็นประชากรกลุ่มที่มีสัดส่วนการเป็นนายจ้างและประกอบกิจการส่วนตัวสูงที่สุด คือเฉลี่ยร้อยละ 18.5 และร้อยละ 22.8 ตามลำดับ แม้ว่าสัดส่วนประชากรที่เป็นนายจ้างจะมีแนวโน้มลดลงก็ตาม

ในทางตรงกันข้าม ประชากรอายุ 15 - 44 ปี ที่เพิ่งเริ่มทำงาน หรือทำงานมาได้ระยะหนึ่ง จำนวนกว่า 1 ใน 3 เป็นลูกจ้างในภาครัฐ บริษัทเอกชน และรัฐวิสาหกิจ โดยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 29.2 เป็นร้อยละ 38.9 และจากร้อยละ 29.6 เป็นร้อยละ 43.6 ในประชากรวัยแรงงานตอนต้นและตอนกลาง ตามลำดับ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ มีประชากรอายุระหว่าง 15 - 59 ปี ที่จัดว่าเป็นวัยแรงงาน แต่ไม่ได้ทำงานหรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 14.2 ของกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น ร้อยละ 8.1 ของกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนกลาง และร้อยละ 13.1 ของกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนปลาย ประชากรที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ หรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้ ย่อมส่งผลกระทบทางลบต่อรายได้ของตนเองและของครัวเรือนอย่างชัดเจน

รูป 3.7: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และลักษณะของงานที่ทำ

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

3.1.7 สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

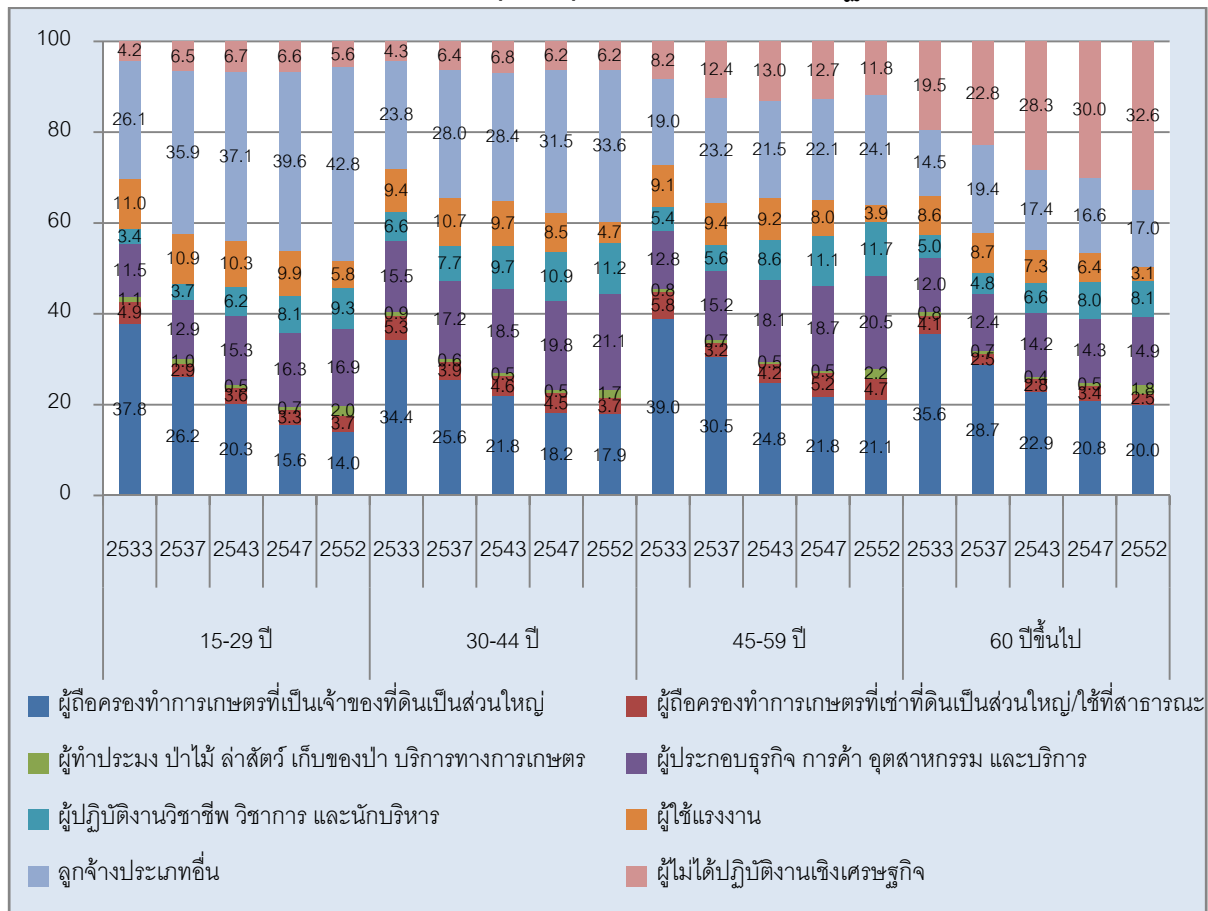
การศึกษานี้ นอกจากจะพิจารณาประชากรในแต่ละกลุ่มอายุที่อยู่ในภาคการผลิตต่างๆ และตามลักษณะงานที่ทำแล้ว ยังพิจารณาเพิ่มเติมว่าครัวเรือนที่บุคคลนั้นๆ อยู่อาศัย มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมอย่างไรอีกด้วย โดยจำแนกสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

- 1) ผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินเป็นส่วนใหญ่ รวมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- 2) ผู้ถือครองทำการเกษตรที่เช่าที่ดินเป็นส่วนใหญ่ หรือใช้ที่สาธารณะ รวมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- 3) ผู้ทำประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ เก็บของป่า และบริการทางการเกษตร
- 4) ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ที่มี และไม่มีลูกจ้าง
- 5) ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร ทั้งที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจของตนเอง หรือเป็นลูกจ้าง
- 6) ผู้ใช้แรงงาน คนงานเกษตร และคนงานทั่วไป
- 7) ลูกจ้างประเภทอื่น ได้แก่ เสมียน พนักงาน พนักงานขายและให้บริการ และผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและก่อสร้าง
- 8) ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง ผู้มีรายรับจากบำนาญ บำนาญ เงินช่วยเหลือจากรัฐ หรือบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และผู้มีรายรับจากทรัพย์สิน

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ระหว่าง พ.ศ. 2533 - 2552 สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือจากเดิมที่ประชากรมาจากครัวเรือนเป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นที่ดินขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่เป็นหลัก กลายเป็นครัวเรือนที่เป็นลูกจ้างประเภทอื่นเป็นหลัก ในทุกกลุ่มอายุประชากร ยกเว้นกลุ่มประชากรสูงอายุที่ส่วนใหญ่อยู่ในครัวเรือนไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ และเป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด จะพบว่าประชากรในกลุ่มอายุต่างๆ ที่อยู่ในครัวเรือนที่เป็นผู้ถือครองทำการเกษตรทั้งที่เป็นเจ้าของ เช่าที่ดิน หรือใช้ที่สาธารณะนั้น มีสัดส่วนลดลงในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา และมีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับสัดส่วนของประชากรที่อยู่ในครัวเรือนที่เป็นผู้ใช้แรงงาน ที่มีสัดส่วนลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น และตอนกลาง ตรงกันข้ามกับสัดส่วนของประชากรที่สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเป็นลูกจ้างประเภทอื่น ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร รวมทั้งผู้ประกอบการธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

รูป 3.8: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

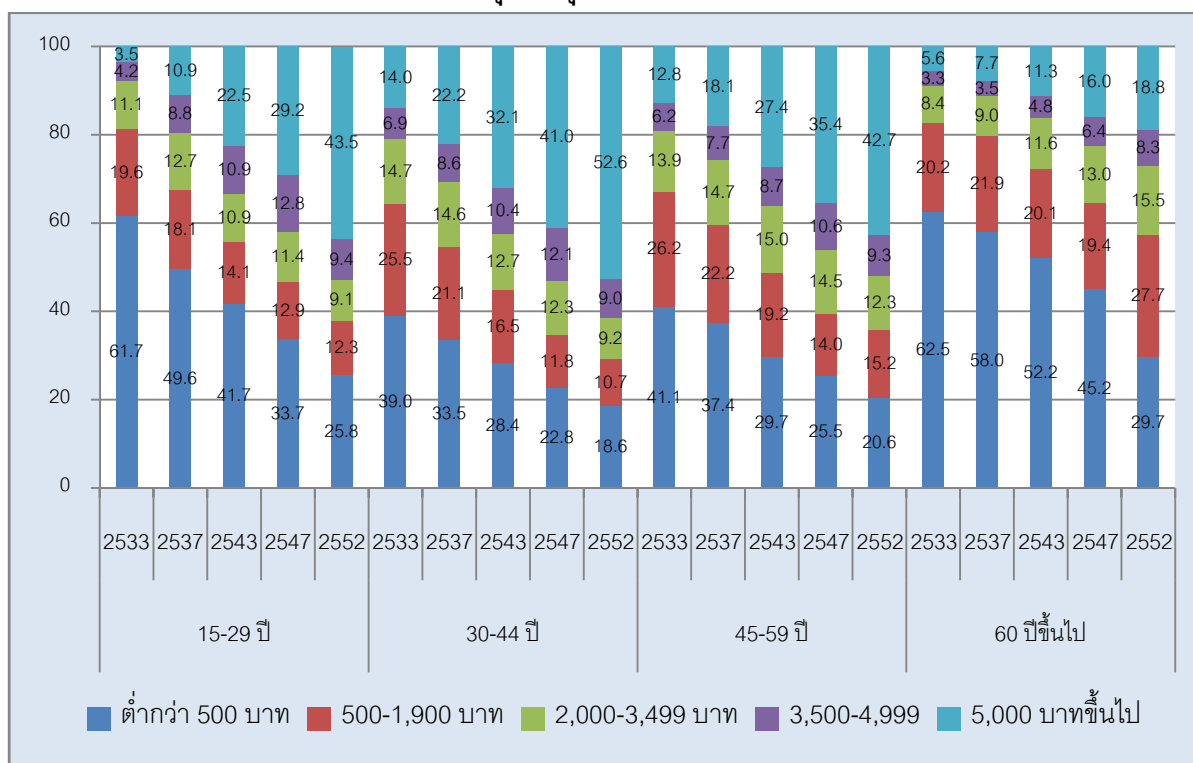

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

3.1.8 ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

เมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากร โดยแบ่งระดับของรายได้ออกเป็น 5 ระดับ พบว่า ประชากรในทุกกลุ่มอายุส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 500 บาททั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรวัยแรงงานตอนต้น และประชากรสูงอายุ ในขณะที่สัดส่วนประชากรในทุกกลุ่มอายุที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 5,000 บาทกลับสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว 2 - 3 เท่าภายในระยะเวลา 20 ปี ซึ่งความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูง

รูป 3.9: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้ต่อเดือน

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

แม้ว่าสัดส่วนของประชากรสูงอายุที่ไม่รายได้ หรือมีรายได้ต่ำ จะลดลงอย่างรวดเร็วในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา แต่สัดส่วนดังกล่าวก็ยังคงอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 30 ใน พ.ศ. 2552 ย่อมสะท้อนให้เห็นปัญหาสำคัญ คือการมีรายได้ที่ไม่น่าจะเพียงพอในการดำรงชีวิตของประชากรสูงอายุ ทั้งนี้ ผลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550 ที่พบว่า ร้อยละ 21.2 ของประชากรสูงอายุมีรายได้ไม่เพียงพอ ในขณะที่อีกร้อยละ 20.7 เห็นว่ารายได้เพียงพอเป็นบางครั้งเท่านั้นก็น่าจะช่วยให้เห็นถึงปัญหาความไม่เพียงพอของรายได้ได้อีกทางหนึ่งด้วย

3.1.9 แหล่งที่มาของรายได้

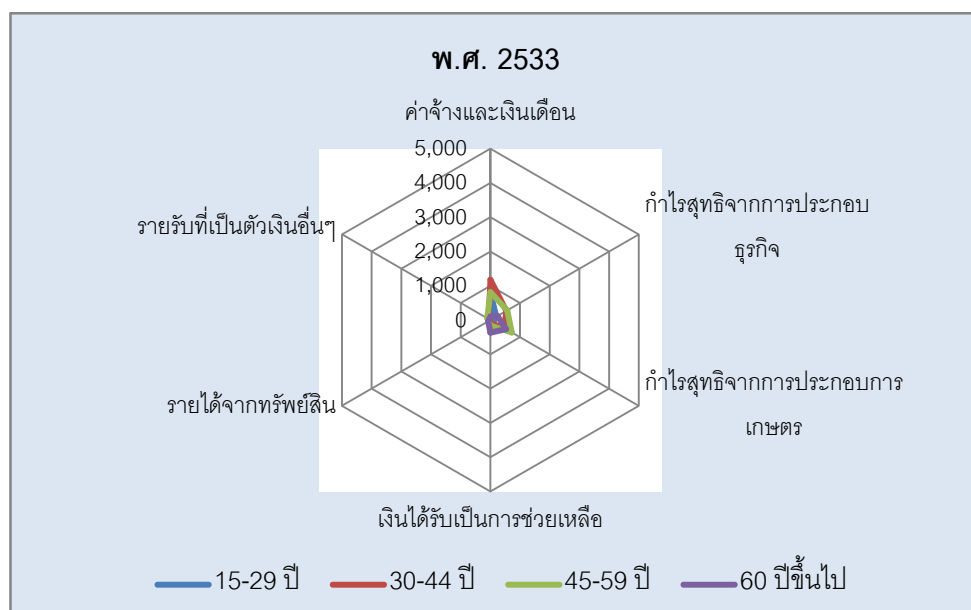
การศึกษานี้ ได้จำแนกรายได้จากแหล่งที่มาต่างๆ ออกเป็น 6 แหล่ง ได้แก่

- 1) ค่าจ้างและเงินเดือน
- 2) กำไรสุทธิจากการประกอบธุรกิจ ที่ไม่ใช่การเกษตร
- 3) กำไรสุทธิจากการประกอบการเกษตร

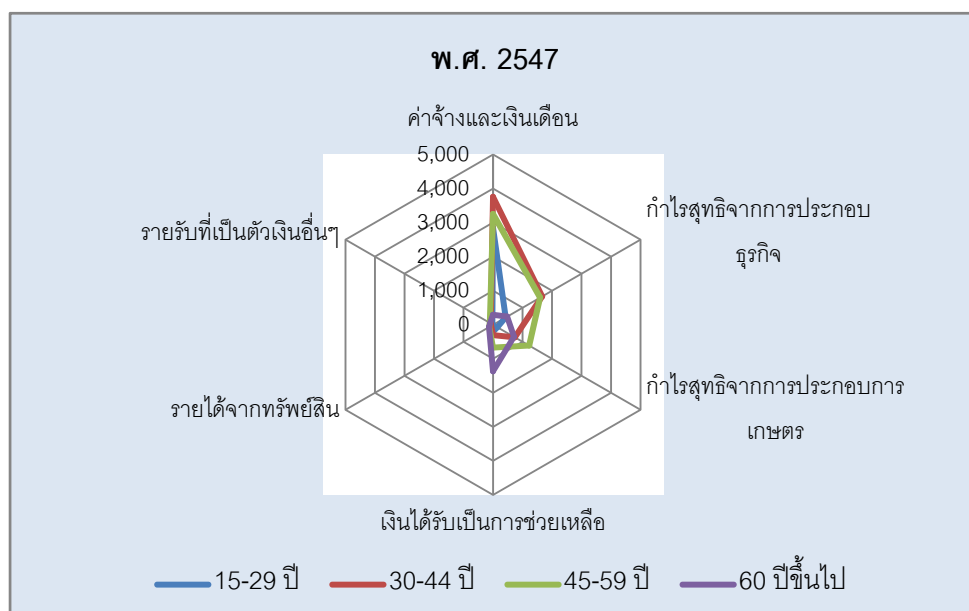
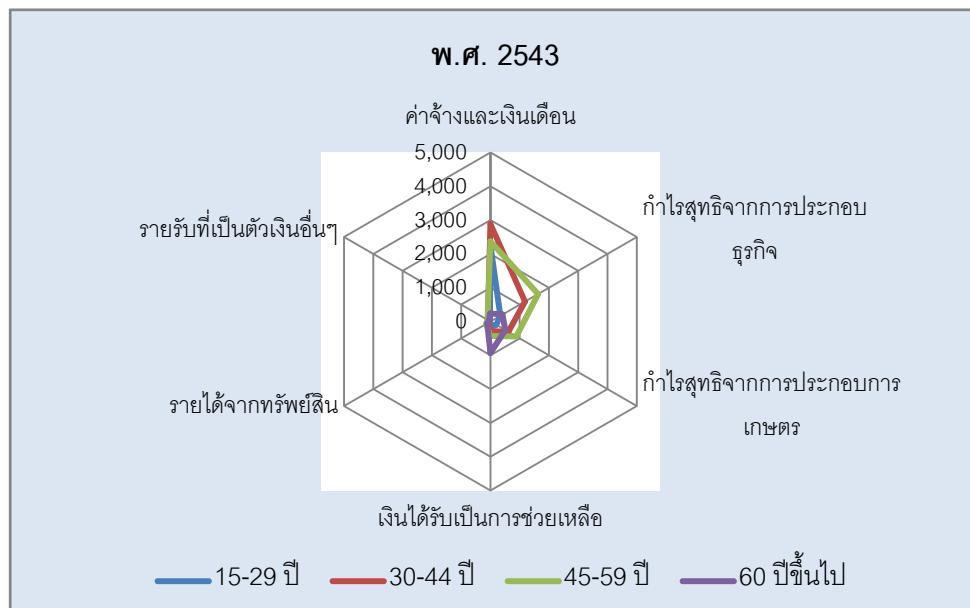
- 4) เงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ ซึ่งหมายรวมถึงบำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด เงินสงเคราะห์ต่างๆ เงินชดเชย/เงินทดแทนการออกจากราชการ เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมทั้งความช่วยเหลือจากรัฐ และองค์กรต่างๆ
- 5) รายได้จากทรัพย์สิน
- 6) รายรับที่เป็นตัวเงินอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นมรดก พินัยกรรม ของขวัญ เงินได้จากการประกัน เงินถูกสลาก เงินรางวัล ค่านายหน้า ฯลฯ

หลังจากนั้น จึงคำนวณรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุตามแหล่งที่มาต่างๆ เหล่านี้ โดยคิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าระดับรายได้ และแหล่งที่มาของรายได้ มีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มอายุประชากร โดยกลุ่มประชากรที่มีรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนสูงที่สุดคือประชากรวัยแรงงานตอนปลาย รองลงมาคือประชากรวัยแรงงานตอนกลาง ซึ่งประชากรวัยแรงงาน 2 กลุ่มนี้ นอกจากจะมีรายได้มาจากค่าจ้างและเงินเดือนยังมีรายได้พอสมควรจากกำไรสุทธิจากการประกอบธุรกิจและการประกอบการเกษตรอีกด้วย สำหรับประชากรวัยแรงงานตอนต้นนั้น มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงเป็นอันดับ 3 โดยมาจากค่าจ้างและเงินเดือนเป็นหลัก ตรงกันข้ามกับกลุ่มประชากรที่มีรายได้รวมเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ประชากรสูงอายุที่มีแหล่งรายได้หลักคือเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ ทั้งนี้ แหล่งที่มาของรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุไม่เปลี่ยนแปลงมากนักระหว่าง พ.ศ. 2533 - 2552

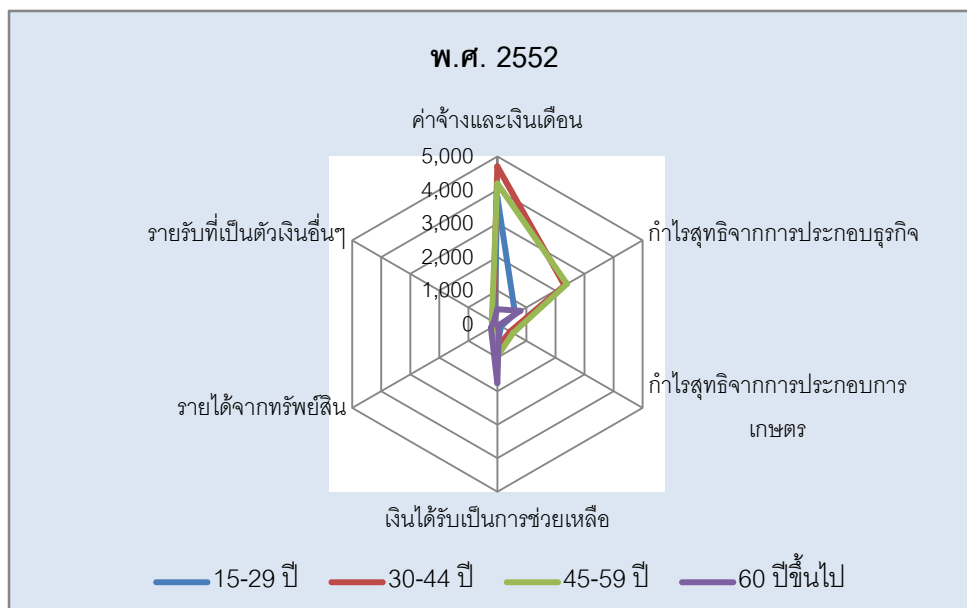
รูป 3.10: รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และแหล่งที่มาของรายได้

รูป 3.10: รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และแหล่งที่มาของรายได้ (ต่อ)

รูป 3.10: รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และแหล่งที่มาของรายได้ (ต่อ)

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ผลการศึกษาในข้างต้นชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุมิรายได้จากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือเป็นหลัก ซึ่งหมายรวมถึงบำนาญ บำนาญ เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมทั้งความช่วยเหลือจากรัฐ และองค์กรต่างๆ แต่เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล จึงไม่ได้หมายรวมถึงเงินช่วยเหลือจากบุตร คู่สมรส ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งน่าจะเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่มีความสำคัญอีกแหล่งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประชากรสูงอายุ อย่างไรก็ตาม การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550 ได้สอบถามแหล่งที่มาของรายได้ของประชากรสูงอายุโดยละเอียด และพบว่าประชากรสูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ที่นำมาใช้จ่ายในการดำรงชีวิตจากบุตร บุตรเลี้ยง หรือบุตรบุญธรรมเป็นหลัก คือประมาณร้อยละ 52.3 รองลงมาคือรายได้จากการทำงาน โดยคิดเป็นร้อยละ 28.9 รายได้จากคู่สมรส ร้อยละ 6.1 บำนาญบำนาญ ร้อยละ 4.4 ดอกเบี้ย เงินออม และรายได้จากการขายทรัพย์สิน ร้อยละ 2.9 ทั้งนี้มีประชากรสูงอายुर้อยละ 2.8 เท่านั้น ที่มีรายได้จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นหลัก ข้อมูลเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

3.2 การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร โดยใช้สัดส่วนรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ

การศึกษานี้ ต้องการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในประเทศไทย อายุ 15 ปีขึ้นไปโดยละเอียด ในเบื้องต้นจึงเรียงลำดับประชากรตามระดับรายได้ทั้งหมดจากผู้ที่มีรายได้ต่ำที่สุด ไปจนถึงผู้ที่มีรายได้สูงสุด และแบ่งประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละเท่าๆ กัน (quintile) จากนั้นจึงคำนวณสัดส่วนรายได้ของประชากรที่อยู่ในกลุ่มรายได้นั้นๆ เปรียบเทียบกับรายได้ของประชากรทั้งหมด ผลการศึกษาแสดงในตาราง 3.1

ตาราง 3.1 สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรไทยที่อยู่ในระดับสูง การวิเคราะห์ข้อมูล พ.ศ. 2533 แสดงให้เห็นว่าขณะที่ประชากรร้อยละ 20 กลุ่มที่ 1 ซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุด หรือยากจนที่สุด ไม่มีส่วนแบ่งรายได้จากรายได้ทั้งหมดของประเทศแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกับประชากรร้อยละ 20 กลุ่มที่ 5 ซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด หรือรวยที่สุด ที่มีส่วนแบ่งของรายได้สูงถึงร้อยละ 75.1 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ กล่าวคือประชากรเพียง 1 ใน 5 ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป มีรายได้ประมาณ 3 ใน 4 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ นอกจากนี้ หากพิจารณาสัดส่วนรายได้ของประชากรร้อยละ 20 กลุ่มที่ 4 รวมด้วยแล้ว จะพบว่าประชากรร้อยละ 40 ของประเทศที่จัดว่ามีรายได้สูงสุด มีส่วนแบ่งรายได้สูงถึงร้อยละ 94.4 ของรายได้ทั้งหมดเลยทีเดียว ส่วนประชากรที่เหลืออีกร้อยละ 60 นั้น มีรายได้รวมกันคิดเป็นเพียงร้อยละ 5.6 เท่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในปีต่อๆ มา อาจกล่าวได้ว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยที่วัดจากความแตกต่างระหว่างสัดส่วนรายได้ของกลุ่มประชากรที่ยากจนที่สุด และกลุ่มประชากรที่รวยที่สุดนั้น มีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น หรือมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ลดลงนั่นเอง ทั้งนี้ แม้ว่าใน พ.ศ. 2547 ประชากรร้อยละ 20 กลุ่มที่ 1 ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุดจะยังคงไม่มีส่วนแบ่งรายได้ แต่ประชากรร้อยละ 20 กลุ่มที่ 5 ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวยที่สุดนั้น มีสัดส่วนรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 75.1 ใน พ.ศ. 2533 เหลือร้อยละ 67.9 ใน พ.ศ. 2547 ในขณะที่สัดส่วนรายได้ของประชากรร้อยละ 20 กลุ่มที่ 2 - 4 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน มีการปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูล ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ข้อมูลรายได้สามารถมีค่าติดลบได้ ซึ่งเกิดจากการขาดทุนจากการประกอบธุรกิจ หรือการประกอบการเกษตร การพิจารณาความแตกต่างระหว่างสัดส่วนรายได้ของประชากรกลุ่มต่างๆ ใน พ.ศ. 2552 เปรียบเทียบกับข้อมูลปีอื่นๆ จึงไม่สามารถทำได้ในเบื้องต้นนี้ แต่จะได้ทำการวิเคราะห์ในรายละเอียดในส่วนต่อไป

ในการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในกลุ่มอายุต่างๆ จึงได้จำแนกประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปออกเป็น 4 กลุ่มอายุ และแบ่งประชากรภายในแต่ละกลุ่มอายุนั้นๆ ออกเป็น 5 กลุ่มย่อยตามระดับรายได้ของบุคคล โดยเรียงลำดับจากกลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุด ไปจนถึงกลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุด ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มประชากรที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มที่จนที่สุดและกลุ่มที่รวยที่สุดในระดับสูงที่สุด ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนรายได้ของประชากรที่กว่าร้อยละ 85.3 ตกอยู่กับประชากรสูงอายุที่มีรายได้สูงที่สุดเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ในขณะที่ประชากรสูงอายุอีกกว่าร้อยละ 40 ไม่มีรายได้แต่อย่างใด แม้ว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุนี้มีแนวโน้มที่จะลดลงตามลำดับ แต่ก็ยังคงอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ โดยประชากรสูงอายुर้อยละ 20 กลุ่มที่ 5 ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มประชากรสูงอายุที่รวยที่สุดมีสัดส่วนรายได้ลดลงเหลือร้อยละ 80.8 ร้อยละ 80.6 และร้อยละ 77.8 ของรายได้ทั้งหมดใน พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547 ตามลำดับ

นอกจากนี้ ยังพบว่าประชากรวัยแรงงานตอนต้น อายุ 15 - 29 ปี เป็นกลุ่มประชากรที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มในระดับสูงมากเช่นเดียวกัน ใน พ.ศ. 2533 กว่าร้อยละ 40 หรือ 2 ใน 5 ของประชากรอายุ 15 - 29 ปี ไม่มีรายได้ใดๆ เลย ตรงกันข้ามกับประชากรอีกร้อยละ 20 ที่มีรายได้สูงที่สุดโดยมีรายได้คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 78.1 ของรายได้ของประชากรทั้งหมด อย่างไรก็ตาม สัดส่วนรายได้ของประชากรร้อยละ 20 ที่จัดเป็นกลุ่มที่รวยที่สุดนี้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยคิดเป็นร้อยละ 69.3 ร้อยละ 64.6 และร้อยละ 58.3 ใน พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547 ตามลำดับ พร้อมกับสัดส่วนรายได้ของประชากรในกลุ่มที่ 2 - 4 ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรวัยแรงงานตอนต้นที่มีแนวโน้มลดลงในช่วงระยะเวลา 15 ปีนี้เอง

ตาราง 3.1: สัดส่วนรายได้ของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้

พ.ศ.	2533	2537	2543	2547	2552
ประชากรทุกกลุ่มอายุ					
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	0.00	0.00	0.00	0.00	-5.34
กลุ่ม 20% ที่ 2	0.13	0.42	1.12	2.16	3.30
กลุ่ม 20% ที่ 3	5.42	6.96	7.95	9.72	10.30
กลุ่ม 20% ที่ 4	19.35	19.49	19.87	20.23	20.76
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	75.10	73.13	71.06	67.89	70.98

ตาราง 3.1: สัดส่วนรายได้ของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้ (ต่อ)

พ.ศ.	2533	2537	2543	2547	2552
ประชากรอายุ 15-29 ปี					
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	0.00	0.00	0.00	0.00	-1.12
กลุ่ม 20% ที่ 2	0.00	0.00	0.36	1.76	3.76
กลุ่ม 20% ที่ 3	3.00	6.08	9.05	13.22	14.62
กลุ่ม 20% ที่ 4	18.87	24.63	26.01	26.74	25.38
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	78.14	69.30	64.58	58.28	57.36
ประชากรอายุ 30-44 ปี					
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	0.00	0.00	0.00	0.03	-3.87
กลุ่ม 20% ที่ 2	1.42	1.79	2.63	4.20	5.07
กลุ่ม 20% ที่ 3	8.84	8.85	10.06	11.61	12.88
กลุ่ม 20% ที่ 4	21.27	20.23	21.35	21.80	22.02
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	68.47	69.13	65.96	62.37	63.91
ประชากรอายุ 45-59 ปี					
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	0.00	0.00	0.00	0.00	-6.48
กลุ่ม 20% ที่ 2	0.99	1.05	1.97	2.89	3.30
กลุ่ม 20% ที่ 3	7.37	7.42	7.58	8.71	9.05
กลุ่ม 20% ที่ 4	18.67	17.31	16.70	17.87	18.94
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	72.98	74.22	73.75	70.54	75.19
ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป					
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	0.00	0.00	0.00	0.00	-11.73
กลุ่ม 20% ที่ 2	0.00	0.00	0.09	0.53	3.07
กลุ่ม 20% ที่ 3	1.38	2.62	3.89	5.26	8.90
กลุ่ม 20% ที่ 4	13.33	16.55	15.47	16.43	18.93
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	85.29	80.83	80.55	77.78	80.83

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำหรับประชากรวัยแรงงานตอนกลาง และประชากรวัยแรงงานตอนปลายนั้น แม้ในช่วงปีแรกจะเห็นว่ามีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ไม่สูงเท่ากับประชากรวัยแรงงานตอนต้นและประชากรวัยสูงอายุ แต่สัดส่วนรายได้ที่ลดลงของประชากรวัยร้อยละ 20 กลุ่มที่ 5 และสัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้นของประชากรวัยร้อยละ 20 กลุ่มที่ 1 - 4 ระหว่าง พ.ศ. 2533-2547 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการกระจายรายได้ที่เป็นไปใน

ทิศทางที่ดีขึ้นนั้นมีการปรับตัวที่ช้ามาก เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มในระดับต่ำที่สุดแล้ว

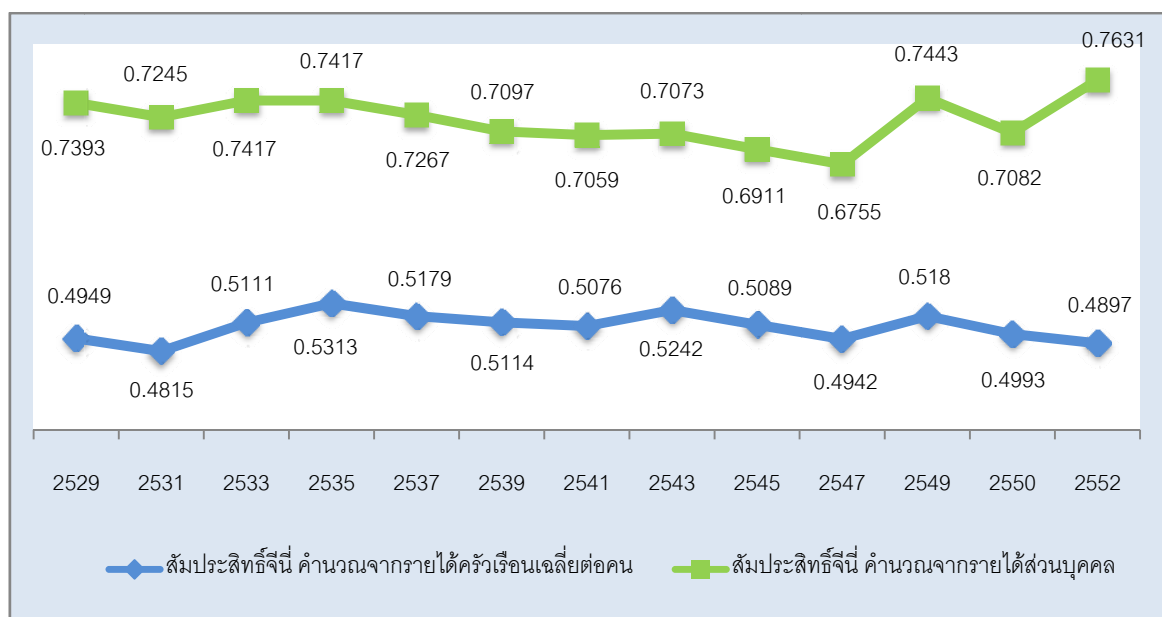
3.3 การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ โดยใช้ดัชนีวัดการกระจายรายได้

ในการศึกษาโดยทั่วไป มักจะใช้สัมประสิทธิ์จีไนี่ที่คำนวณจากรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคน (household income per capita) เพื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศ สำหรับประเทศไทยนั้น รูป 3.11 แสดงให้เห็นว่า ระหว่าง พ.ศ. 2529 - 2552 สัมประสิทธิ์จีไนี่ที่คำนวณจากรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนจะแกว่งตัวอยู่ในระดับ 0.4815 - 0.5180 ซึ่งหากเปรียบเทียบแล้วเป็นช่วงที่สัมประสิทธิ์จีไนี่มีค่าไม่สูงมากนัก ทั้งนี้ การใช้ข้อมูลรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนในการคำนวณความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรนี้นั้นหมายความว่า การนำรายได้ของสมาชิกในครัวเรือนทุกคนไม่ว่าสมาชิกคนนั้นจะมีความสามารถในการหารายได้หรือไม่มารวมกัน (income pulling) และแบ่งปันกันใช้ภายในครัวเรือน

แต่หากพิจารณาสัมประสิทธิ์จีไนี่ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล หรือรายได้ของประชากรแต่ละคน จะพบว่ามีความสูงกว่าสัมประสิทธิ์จีไนี่ที่คำนวณจากรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนในทุกปี เนื่องจากการคำนวณสัมประสิทธิ์จีไนี่จากรายได้ส่วนบุคคล เป็นการมุ่งให้ความสำคัญกับความสามารถในการหารายได้ของบุคคลแต่ละคนโดยแท้จริง จึงทำให้เห็นภาพความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรได้อย่างชัดเจน ไม่ถูกบดบังโดยอิทธิพลของรายได้ครัวเรือนนั่นเอง

รูป 3.11: สัมประสิทธิ์จีไนี่ที่คำนวณจากรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคน และรายได้ส่วนบุคคล

พ.ศ. 2529 - 2552

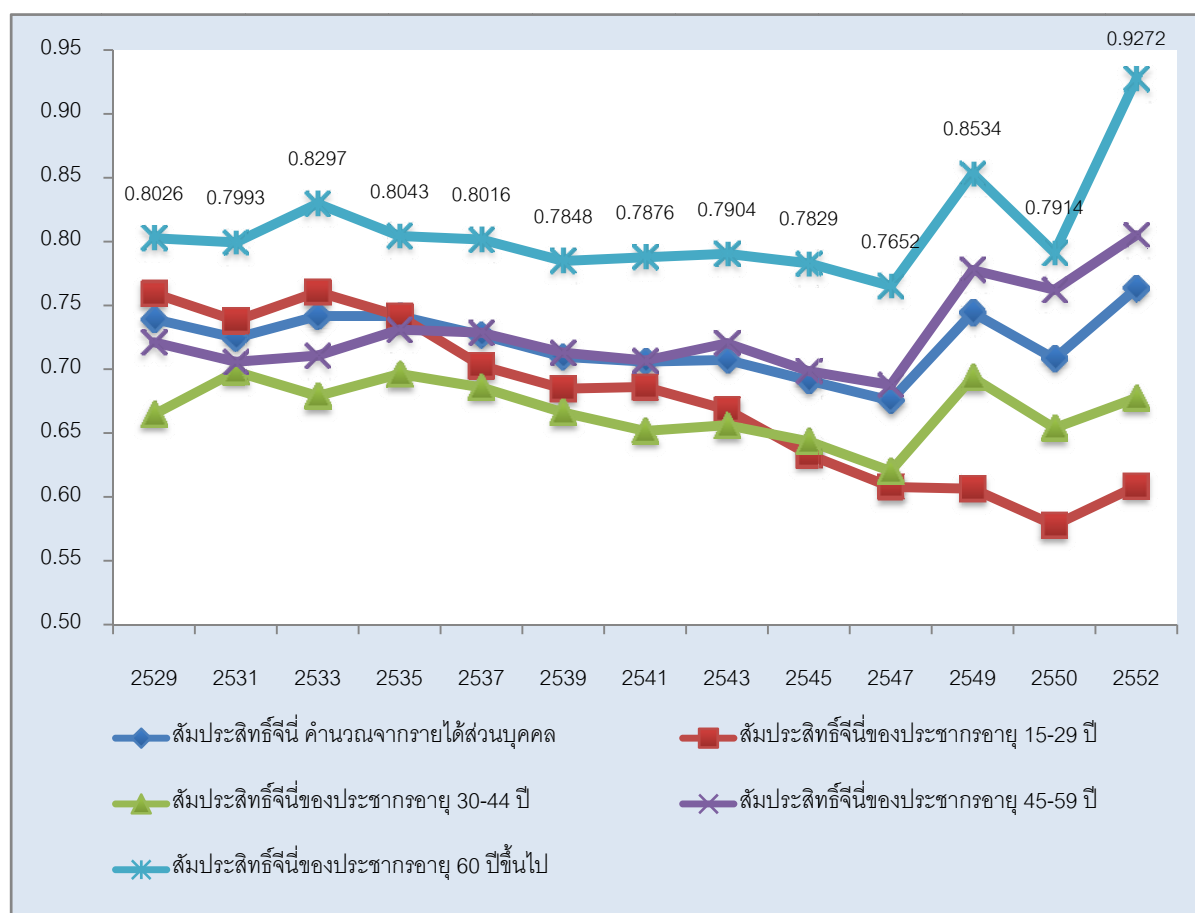

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

จากรูป 3.11 จะเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์จีนี้ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล แกว่งตัวอยู่ในช่วง 0.6775 - 0.7631 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงมาก อย่างไรก็ตาม พบว่าในช่วง พ.ศ. 2529-2547 สัมประสิทธิ์จีนี้ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งใน พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2552 ที่สัมประสิทธิ์จีนี้ปรับตัวสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในช่วงเวลาต่างๆ นั้น จะได้อธิบายในส่วนต่อไป

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรในประเทศอย่างชัดเจน ในการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร ควรคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในครั้งนี้ จึงใช้ฐานข้อมูลรายได้ส่วนบุคคล ซึ่งสะท้อนความสามารถในการหารายได้ของบุคคลที่แท้จริง โดยจะไม่นำอิทธิพลของรายได้ครัวเรือนเข้ามาประกอบการพิจารณา โดยแบ่งกลุ่มอายุประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น (อายุ 15 - 29 ปี) กลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนกลาง (อายุ 30 - 44 ปี) กลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนปลาย (อายุ 45 - 59 ปี) และกลุ่มประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ผลการศึกษาแสดงได้ดังรูป 3.12

รูป 3.12: สัมประสิทธิ์จีนี้ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529 - 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เมื่อเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งหมด กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ พบว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ปรับตัวไปในทิศทางเดียวกันกับประชากรทั้งประเทศ แต่ระดับความเหลื่อมล้ำจะแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มอายุ

เมื่อวิเคราะห์สัมประสิทธิ์จีนิของประชากรสูงอายุ พบว่า มีค่าสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ ในทุกช่วงเวลา แสดงให้เห็นว่าประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากที่สุด นั่นคือประชากรสูงอายุบางคนมีรายได้สูงมาก ในขณะที่บางคนไม่มีรายได้ หรือมีรายได้น้อยมาก ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุด้วยกันที่ค่อนข้างรุนแรงนี้ สอดคล้องกับความสามารถในการหารายได้ หรือการสะสมทรัพย์สิน (wealth) ของประชากรสูงอายุแต่ละคน ที่อยู่ในระดับแตกต่างกัน กล่าวคือในขณะที่ประชากรสูงอายุมักจะมีความสามารถในการทำงานหารายได้ลดลง และส่วนใหญ่ไม่มีการสะสมทรัพย์สินใดๆ ไว้ จึงต้องพึ่งพารายได้จากสมาชิกวัยแรงงานคนอื่นๆ ในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ยังมีประชากรสูงอายุอีกส่วนหนึ่ง ที่ยังคงมีความสามารถในการทำงานหารายได้ หรือได้เก็บสะสมทรัพย์สินไว้ ทำให้มีรายได้จำนวนมากไว้ใช้จ่ายในยามชราภาพนั่นเอง โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2552 ที่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุมีค่าสูงถึง 0.927 ซึ่งมีสาเหตุมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของโลกที่ส่งผลให้ประชากรที่มีความสามารถในการหารายได้ในระดับต่ำ ดังเช่นประชากรสูงอายุก่อนหน้านี้ต้องประสบปัญหาในการดำรงชีวิตอย่างรุนแรง

สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรวัยแรงงานตอนปลาย ก็มีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นในช่วง พ.ศ. 2549 - 2552 เช่นเดียวกัน ซึ่งคาดว่ามาจากการถดถอยของเศรษฐกิจของโลก นอกจากนี้ การที่สัดส่วนประชากรกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ตามการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุก็น่าจะส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรวัยแรงงานตอนปลายเพิ่มสูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ประชากรวัยแรงงานตอนปลายนั้นส่วนมากยังคงมีงานทำ เนื่องจากยังมีได้เข้าสู่วัยเกษียณจึงยังมีงานทำและพอมีรายได้อยู่ จึงทำให้ระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ไม่สูงมากนัก

ด้านประชากรวัยแรงงานตอนกลางนั้น พบว่า เป็นกลุ่มอายุที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอายุอื่นๆ เนื่องจากประชากรในกลุ่มนี้ มีความสามารถในการหารายได้ในระดับสูงมีประสบการณ์ และทักษะความชำนาญที่เพิ่มพูนมากขึ้น สามารถกล่าวได้ว่าประชากรในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่มีความมั่นคงทางรายได้สูงกว่าประชากรในช่วงวัยอื่นๆ เป็นผู้มียาได้สูง และเป็นกำลังหลักสำคัญของครอบครัว ดังนั้น เมื่อประสบวิกฤตเศรษฐกิจโลกจึงมิได้รับผลกระทบรุนแรงมากเท่ากับประชากรในกลุ่มอื่นๆ แม้ว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้จะเพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่มากเท่าใดนัก สำหรับทิศทางการ

ปรับตัวโดยรวมนั้น พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในช่วงค่อนข้างแคบ โดยมีการปรับเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

กลุ่มที่น่าสนใจมากที่สุด คือ ประชากรวัยแรงงานตอนต้น ที่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีทิศทางปรับตัวลดลงอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง แม้ว่าในช่วง พ.ศ. 2529 - 2533 ประชากรวัยแรงงานตอนต้น จะมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้อยู่ในระดับค่อนข้างสูง รองจากประชากรสูงอายุ แต่ก็ปรับตัวลงเรื่อยๆ จนกระทั่งเป็นกลายเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับต่ำที่สุด ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ทั้งนี้มีสาเหตุจากความต้องการแรงงานกลุ่มดังกล่าวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากอัตราการเข้าร่วมในกำลังแรงงานที่เพิ่มขึ้น จึงส่งผลทำให้ระดับรายได้เพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งประชากรวัยแรงงานตอนต้นกลุ่มนี้เป็นกลุ่มประชากรที่มีความคล่องตัวสูง เนื่องจากยังไม่มีภาระทางครอบครัวมากนัก จึงสามารถโยกย้ายไปทำงานในที่ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าได้อย่างง่ายดาย รายได้ของประชากรกลุ่มนี้จึงปรับใกล้เคียงกันอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มลดลงนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งหมดเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน พ.ศ. 2552 ที่พบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในภาพรวมมีสถานการณ์ย่ำแย่ลง ดังนั้น ประชากรสูงอายุจึงเป็นกลุ่มประชากรที่หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงอายุที่กำลังเกิดขึ้น ทั้งนี้ หากประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่สามารถทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเองได้ หรือยังคงต้องพึ่งพิงประชากรวัยแรงงานมากขึ้น ย่อมทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของกลุ่มประชากรสูงอายุสูงขึ้น อันจะส่งผลต่อเนื่องไปยังความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในภาพรวมของประเทศ และอาจก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ตามมาอีกมากมายได้

3.4 การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร

แม้ว่าสัมประสิทธิ์จีนี่จะแสดงปัญหาและทิศทางของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรแต่ละกลุ่มอายุในภาพรวมได้ แต่ก็มีข้อจำกัด เนื่องจากเป็นพิจารณาเฉพาะประชากรในกลุ่มอายุนั้นๆ โดยเป็นอิสระจากประชากรในกลุ่มอายุอื่น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว หากจะวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร โดยพิจารณาตามกลุ่มอายุจะต้องประกอบด้วยความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม ซึ่งหมายถึง ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรในกลุ่มอายุเดียวกัน และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่ม ซึ่งหมายถึง ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายได้ของประชากรในกลุ่มอายุนั้นๆ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยรายได้ของประชากรในกลุ่มอายุอื่น ดังนั้น การใช้สัมประสิทธิ์จีนี่จึงสามารถ

พิจารณาได้เฉพาะความแตกต่างทางรายได้ในภาพกว้างเท่านั้น หากจะวิเคราะห์ในเชิงลึกควรเลือกใช้ดัชนีที่มีคุณสมบัติเหมาะสมประเภทอื่น

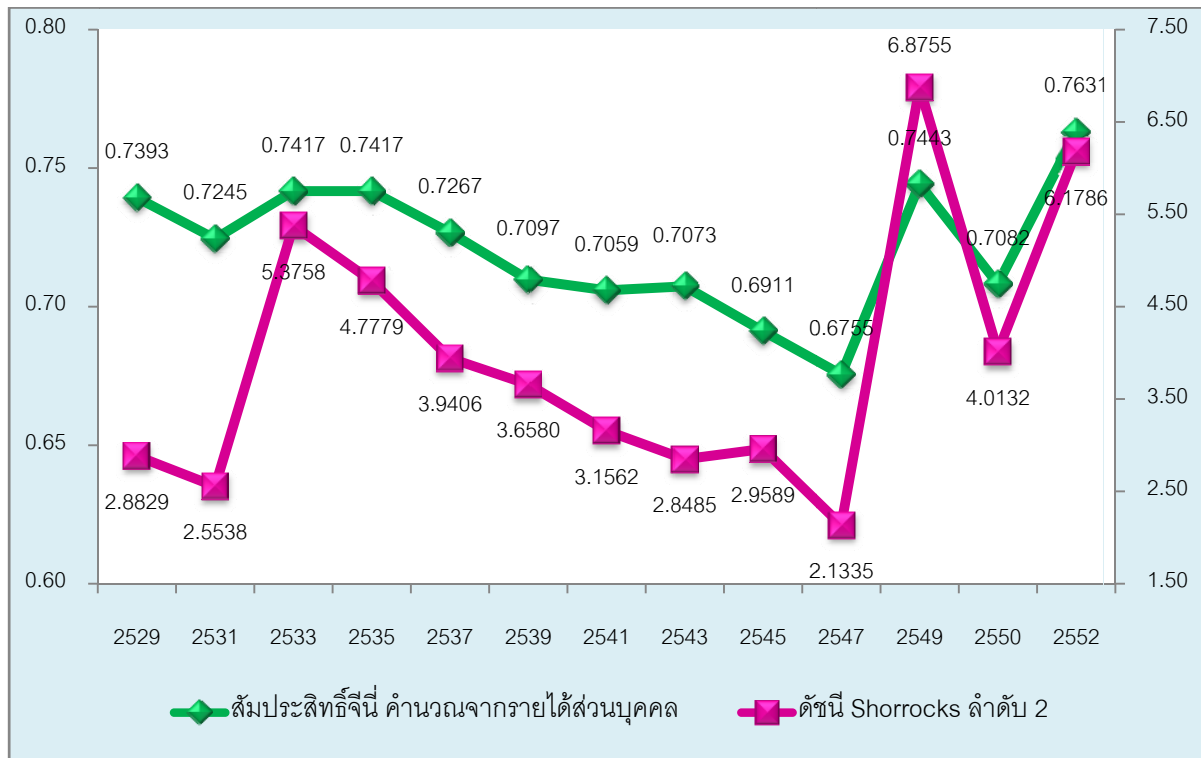
สำหรับการศึกษานี้ เลือกใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ในการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร เนื่องด้วยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 นั้นมีคุณสมบัติที่เหมาะสมตามที่ได้กล่าวมาแล้ว และยังสามารถนำมาใช้ในการแยกส่วนวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี โดยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 เป็นดัชนีที่มีค่าตั้งแต่ 0 ขึ้นไป โดยไม่มีขอบเขตจำกัดด้านบน (upper bound) หากยังมีค่าสูง จะแสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ยิ่งมากขึ้น ทั้งนี้ ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 สามารถแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ออกเป็น

- 1) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ที่เกิดภายในประชากรแต่ละกลุ่ม (within-group inequality)
- 2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ที่เกิดระหว่างกลุ่มประชากร (between-group inequality)

ในเบื้องต้น เมื่อนำสัมประสิทธิ์จีเนและดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคลของประชากรทั้งหมดในประเทศ มาเปรียบเทียบกับกัน จะพบว่าระหว่างช่วงเวลาที่ศึกษา ดัชนีทั้งสองแสดงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวได้ว่าดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 มีความสามารถในการอธิบายความเหลื่อมล้ำทางรายได้ สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับสัมประสิทธิ์จีเน อย่างไรก็ตาม จากรูป 3.13 จะเห็นได้ว่าดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 มีความอ่อนไหวมากกว่าสัมประสิทธิ์จีเน นั่นคือ ในช่วงที่สัมประสิทธิ์จีเนแสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ลดลง ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ก็แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ปรับลดลงด้วย แต่จะลดลงในระดับที่สูงกว่า เช่นเดียวกับช่วงที่สัมประสิทธิ์จีเนปรับเพิ่มขึ้น แสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ก็แสดงทิศทางความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่จะมีผลการเพิ่มที่มากกว่า ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาคครั้งนี้ จึงต้องคำนึงถึงความอ่อนไหวของดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 และแปลผลด้วยความระมัดระวัง

รูป 3.13 แสดงให้เห็นว่า ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 มีการแกว่งตัวเป็นช่วงๆ โดยในช่วงแรกความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีการปรับตัวลดลงใน พ.ศ. 2531 และเพิ่มขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2533 หลังจากนั้นก็ปรับลดลงอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ. 2547 ใน พ.ศ. 2549 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ปรับเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และแกว่งตัวลงและขึ้นอีกครั้ง ใน พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2552 ตามลำดับ

รูป 3.13: สัมประสิทธิ์จีเนีย และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529 - 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย ที่มีทิศทางการปรับตัวไม่แน่นอน ไม่ว่าจะพิจารณาจากสัมประสิทธิ์จีเนีย หรือดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 สะท้อนให้เห็นว่า นโยบาย และมาตรการในการพัฒนาประเทศ ไม่ได้ลงสู่ประชากรทุกคนอย่างทั่วถึง โดยยังคงมีประชากรกลุ่มหนึ่ง ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของภาครัฐ หรือการไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้ ปัจจัยและภาวการณ์ทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งภายในประเทศ และจากต่างประเทศ ก็มีส่วนทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มสูงขึ้น ผลักดันให้ดัชนี Shorrocks เพิ่มขึ้นเป็นช่วงๆ นั่นเอง การศึกษานี้ จึงรวบรวมเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศ รวมทั้งนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับความยากจนและการกระจายรายได้ ในช่วง พ.ศ. 2529-2552 มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวของดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๖ ในช่วง พ.ศ. 2529-2533 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการเจริญเติบโตมากขึ้น อันเป็นผลมากราคาน้ำมันที่ปรับลดลง การส่งออกไทยค่อนข้างดี มีการย้ายฐานการผลิตจากประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลีใต้ เข้ามายังประเทศไทย อัตราการเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจของประเทศสูงถึงร้อยละ 9.9 แต่เป็นการเติบโตเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและบริการ ส่วนภาคเกษตรกรรมนั้น กลับหดตัว ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ใน พ.ศ. 2533 เพิ่มขึ้น

- ๙ พ.ศ. 2534-2535 เป็นช่วงสงครามอิรัก-คูเวต ซึ่งแม้จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยค่อนข้างน้อย รัฐบาลในยุคนั้นก็ได้ออกมาตรการเพื่อกระตุ้นรายได้ของประชาชนในประเทศ ได้แก่ การปรับเพิ่มเงินเดือนข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเอกชน เฉลี่ยร้อยละ 20 การปรับเพิ่มค่าจ้างขั้นต่ำจาก 90 บาท เป็น 100 บาท และ 115 บาท อีกทั้งรัฐบาลยังได้ออกมาตรการต่างๆ ที่เน้นการลดความยากจนของประชากรในประเทศ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้จึงเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น
- ๙ พ.ศ. 2537-2540 เป็นช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจเริ่มชะลอตัว เกิดความผันผวนของเงินทุนไหลเข้าจากต่างประเทศ เสถียรภาพของระบบการเงินในประเทศได้รับความกระทบกระเทือนอย่างหนัก จนในที่สุดนำไปสู่การประกาศเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนให้เป็นแบบลอยตัวใน พ.ศ. 2540 การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งนี้ ทำให้รายได้ของครัวเรือนมีฐานะทางการเงินในประเทศลดลง เศรษฐกิจภาคการเงินประสบปัญหา ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง
- ๙ แม้ในช่วง พ.ศ. 2542-2543 เศรษฐกิจจะเริ่มฟื้นตัว แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับประชากรในประเทศมากนัก เนื่องจากเกิดภาวะน้ำมันแพง เศรษฐกิจชะลอตัว ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงลดลง
- ๙ พ.ศ. 2545-2547 เป็นช่วงของนโยบายประชานิยม รัฐบาลได้ออกนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจต่างๆ ที่ส่งผลในทางบวกต่อรายได้ของครัวเรือน อาทิ นโยบายกองทุนหมู่บ้าน นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ประชากรในต่างจังหวัดมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง
- ๙ ต่อมาใน พ.ศ. 2549 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรกลับเพิ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงนี้เศรษฐกิจเติบโตสูงขึ้นจากการที่ต่างประเทศมีอุปสงค์ในสินค้าเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ส่งออกสินค้าเกษตร นอกจากนี้ ยังมีการลงทุนของต่างชาติ ที่เข้ามาซื้อกิจการทางการเงินและภาคอุตสาหกรรมบางประเภทในประเทศไทย ประชากรบางกลุ่มในประเทศได้รับผลประโยชน์อย่างมาก ในขณะที่ประชากรบางกลุ่มไม่ได้รับผลจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจ จึงส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ปรับตัวเพิ่มขึ้น³

³ ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูลรายได้สำหรับรายได้บางประเภท จากเดิมที่เป็นการเก็บข้อมูลรายบุคคล เป็นการเก็บข้อมูลรายครัวเรือน รูปแบบการคำนวณรายได้จึงเปลี่ยนแปลงไป จึงอาจส่งผลต่อดัชนีชี้วัดความเหลื่อมล้ำทางรายได้บางส่วน

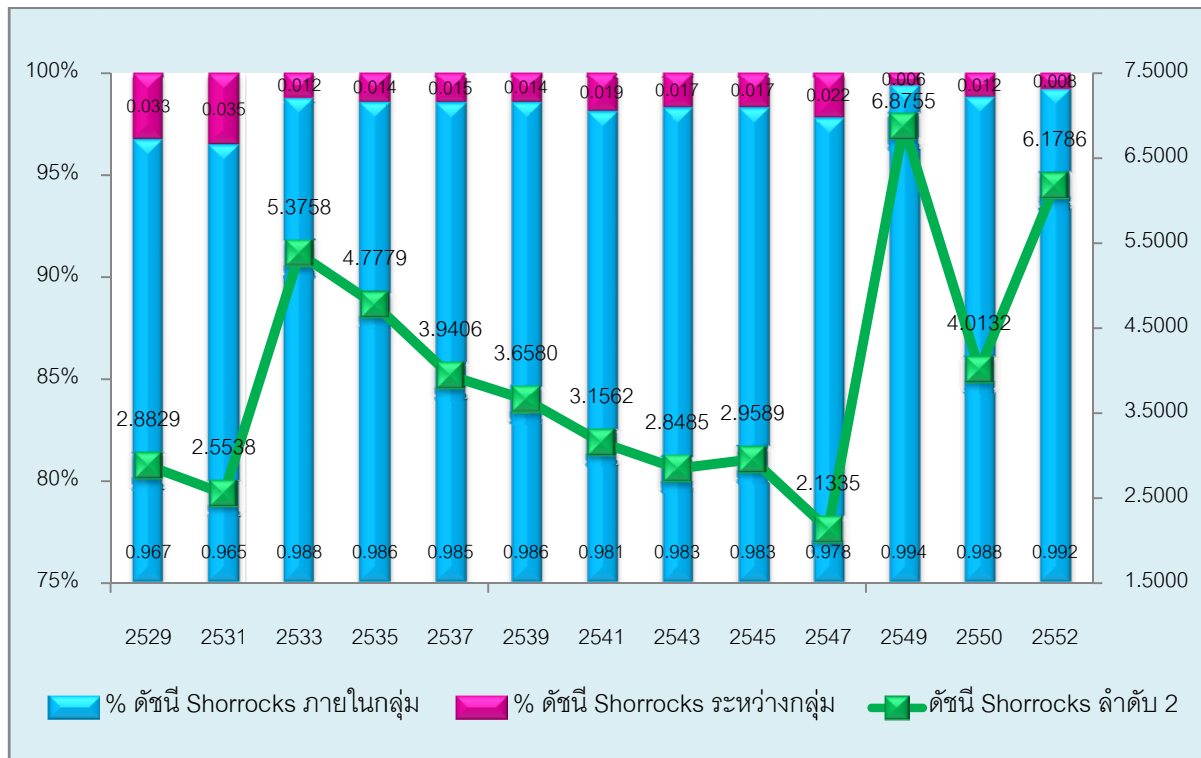
- ๙ ใน พ.ศ. 2550 การส่งออกยังขยายตัวอย่างมากในภาคเกษตรกรรม ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น ประชากรในต่างจังหวัดมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำทางรายได้จึงลดลง
- ๙ สำหรับในช่วง พ.ศ. 2552 เป็นช่วงที่ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจอีกครั้ง อันเป็นผลจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา (Hamburger Crisis) และการถดถอยของเศรษฐกิจโลกอย่างรุนแรง การส่งออกสินค้าชะลอตัวอย่างมาก เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทย ประกอบกับภาวะราคาพืชผลทางการเกษตรที่ตกต่ำ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมีรายได้ลดลง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่ารัฐบาลจะออกมาตราการทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ และบรรเทาปัญหารายได้ไม่เพียงพอในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การออกเช็คช่วยชาติ แต่ประชาชนยังคงได้รับประโยชน์จากรายได้เหล่านี้ไม่ทั่วถึง เหล่านี้ จึงส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีค่าสูงขึ้น

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ นโยบาย และมาตรการของรัฐบาลในสมัยต่างๆ ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในภาพรวม แต่หากจะพิจารณาผลกระทบของปัจจัยเหล่านี้ ที่มีต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในรายละเอียด ควรแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุของประชากร เนื่องจากผลการศึกษาเบื้องต้นได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ประชากรในแต่ละช่วงวัยมีลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันออกไป ผลกระทบที่ได้รับต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้จึงน่าจะแตกต่างกันออกไปด้วย

เมื่อทำการแยกส่วนวิเคราะห์โดยใช้ ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ส่วนใหญ่ หรือประมาณร้อยละ 98 มาจากความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากภายในประชากรกลุ่มอายุเดียวกัน มีเพียงส่วนน้อย หรือประมาณร้อยละ 2 เท่านั้น ที่มาจากความเหลื่อมล้ำระหว่างประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ โดยความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรในช่วง พ.ศ. 2529 และ พ.ศ. 2531 นั้น มีสัดส่วนสูงกว่าในช่วงเวลาอื่นๆ แสดงถึงความแตกต่างระหว่างรายได้เฉลี่ยของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุที่ค่อนข้างสูง หลังจากนั้น ในช่วง พ.ศ. 2533-2547 สัดส่วนของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดจากภายในประชากรที่อยู่ในกลุ่มอายุเดียวกันก็เพิ่มมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในช่วงแคบๆ จนกระทั่ง พ.ศ. 2549-2552 ที่สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดจากภายในกลุ่มประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยจะเห็นได้ว่า ใน พ.ศ. 2549 สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่มาจากภายในประชากรกลุ่มเดียวกันต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่มาจากระหว่างกลุ่มประชากร เท่ากับ 99.4: 0.6 ซึ่งเป็นช่วงที่ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 มีค่าสูงถึง 6.8755 สอดคล้องกับใน พ.ศ. 2552 ที่พบว่า สัดส่วนดังกล่าว มีค่าเท่ากับ 99.2: 0.8 โดยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ก็มีค่าสูงถึง 6.1786 จึงกล่าวได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่อยู่

ในระดับค่อนข้างสูงในทั้งสองช่วงเวลานี้ มาจากอิทธิพลของความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มประชากรเดียวกัน เป็นส่วนใหญ่ ตรงกันข้ามกับ พ.ศ. 2550 ที่ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 เท่ากับ 4.0132 โดยอิทธิพลของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรเดียวกันนั้น ลดลงเหลือร้อยละ 98.8

รูป 3.14: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 และสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มอายุประชากร พ.ศ. 2529 - 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ผลการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรเดียวกัน ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในภาพรวมอย่างมาก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความแตกต่างทางรายได้ของประชากรแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มอายุเดียวกันนั้น ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประเทศ มากกว่าความแตกต่างระหว่างรายได้เฉลี่ยของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ ดังนั้น หากพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดจากภายในประชากรแต่ละกลุ่มอายุได้ ก็จะสามารถระบุปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งหมดได้อย่างชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เนื่องจากดัชนี Shorrocks เป็นดัชนีที่ไม่มีขอบเขตบน และมีความอ่อนไหวในการคำนวณ การศึกษานี้ จึงทำการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยพิจารณาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้

ภายในประชากรแต่ละกลุ่มอายุ ที่คิดเป็นสัดส่วนต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรทั้งหมด ดังแสดงในตาราง 3.2

ตาราง 3.2: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร แยกวิเคราะห์ตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2529 - 2552

พ.ศ.	กลุ่มอายุ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	2.7890		0.0939	2.8829
	15-29 ปี	0.2434	8.728%		
	30-44 ปี	1.0654	38.201%		
	45-59 ปี	1.3048	46.783%		
	60 ปี ขึ้นไป	0.1754	6.288%		
2531	รวม	2.4983		0.0895	2.5538
	15-29 ปี	0.1693	6.777%		
	30-44 ปี	1.1837	47.381%		
	45-59 ปี	0.9199	36.821%		
	60 ปี ขึ้นไป	0.1976	7.911%		
2533	รวม	5.3106		0.0652	5.3758
	15-29 ปี	0.7119	13.406%		
	30-44 ปี	1.4028	26.415%		
	45-59 ปี	1.1471	21.600%		
	60 ปี ขึ้นไป	2.0487	38.579%		
2535	รวม	4.7098		0.0682	4.7779
	15-29 ปี	0.2750	5.839%		
	30-44 ปี	2.7993	59.436%		
	45-59 ปี	1.3566	28.805%		
	60 ปี ขึ้นไป	0.2789	5.921%		
2537	รวม	3.8832		0.0574	3.9406
	15-29 ปี	0.2152	5.542%		
	30-44 ปี	2.1638	55.722%		
	45-59 ปี	1.3065	33.646%		
	60 ปี ขึ้นไป	0.1977	5.090%		

ตาราง 3.2: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร แยกวิเคราะห์ตาม
กลุ่มอายุ พ.ศ. 2529 - 2552 (ต่อ)

พ.ศ.	กลุ่มอายุ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2539	รวม	3.6058		0.0522	3.6580
	15-29 ปี	0.3835	10.635%		
	30-44 ปี	1.6521	45.819%		
	45-59 ปี	1.3434	37.258%		
	60 ปีขึ้นไป	0.2267	6.287%		
2541	รวม	3.0966		0.0596	3.1562
	15-29 ปี	0.1807	5.836%		
	30-44 ปี	1.2105	39.092%		
	45-59 ปี	1.4590	47.118%		
	60 ปีขึ้นไป	0.2463	7.955%		
2543	รวม	2.7999		0.0486	2.8485
	15-29 ปี	0.3006	10.736%		
	30-44 ปี	0.8209	29.319%		
	45-59 ปี	1.4692	52.475%		
	60 ปีขึ้นไป	0.2092	7.470%		
2545	รวม	2.9087		0.0502	2.9589
	15-29 ปี	0.1004	3.452%		
	30-44 ปี	1.1814	40.615%		
	45-59 ปี	1.3766	47.327%		
	60 ปีขึ้นไป	0.2503	8.606%		
2547	รวม	2.0865		0.0470	2.1335
	15-29 ปี	0.0893	4.282%		
	30-44 ปี	0.7418	35.551%		
	45-59 ปี	1.0557	50.595%		
	60 ปีขึ้นไป	0.1997	9.572%		

ตาราง 3.2: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร แยกวิเคราะห์ตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2529 - 2552 (ต่อ)

พ.ศ.	เขตที่อยู่อาศัย	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2549	รวม	6.8355		0.0400	6.8755
	15-29 ปี	0.1694	2.478%		
	30-44 ปี	1.7377	25.422%		
	45-59 ปี	2.6584	38.892%		
	60 ปี ขึ้นไป	2.2700	33.209%		
2550	รวม	3.9665		0.0462	4.0132
	15-29 ปี	0.1029	2.594%		
	30-44 ปี	2.0834	52.525%		
	45-59 ปี	1.5327	38.641%		
	60 ปี ขึ้นไป	0.2483	6.260%		
2552	รวม	6.1307		0.0479	6.1786
	15-29 ปี	0.1598	2.606%		
	30-44 ปี	1.8850	30.746%		
	45-59 ปี	2.7228	44.412%		
	60 ปี ขึ้นไป	1.3632	22.235%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ในช่วง พ.ศ. 2529 - 2547 นั้น ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งหมด มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนกลาง และวัยทำงานตอนปลายเป็นสำคัญ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรวัยแรงงานที่อยู่ในเมืองและที่อยู่ในเมืองชนบท หรือความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรวัยแรงงานที่อยู่ในภูมิภาคที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในภาพรวม มีแนวโน้มลดลง เป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการลดความยากจน สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น และประชากรสูงอายุ นั้น มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งหมด คิดเป็นสัดส่วนไม่สูงมากนัก

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นในช่วง พ.ศ. 2549 - 2552 โดยใน พ.ศ. 2549 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ได้เพิ่มสูงถึง 6.8755 และเมื่อแยกส่วนวิเคราะห์ พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมด มาจากอิทธิพลของความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มประชากรเดียวกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำที่มาจากภายในกลุ่มประชากร มีค่าเท่ากับ 6.8355 ส่วนความเหลื่อมล้ำที่มาจากระหว่างกลุ่มประชากร มีค่าเพียง 0.0400 เมื่อพิจารณาในลักษณะของสัดส่วน พบว่า ผลรวมความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากร มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น ร้อยละ 2.48 มาจากภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนกลาง ร้อยละ 25.42 มาจากภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนปลาย ร้อยละ 38.89 และมาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ ร้อยละ 33.21 ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับสัมประสิทธิ์จีไนของประชากรสูงอายุที่มีค่ามากขึ้น ดังที่ได้แสดงไว้ในรูป 3.12 จึงสะท้อนให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตของภาคการส่งออกอย่างไม่เท่าเทียมที่สุด ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มจึงเพิ่มสูงขึ้น

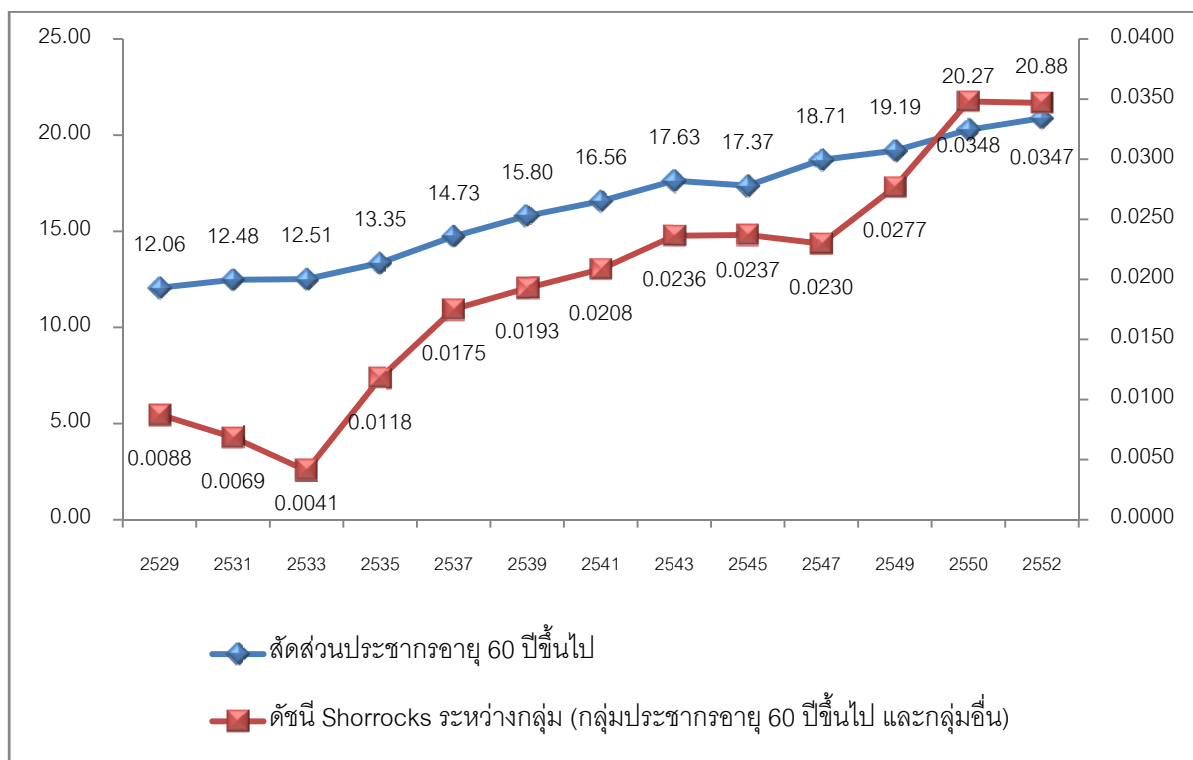
ใน พ.ศ. 2552 ประเทศไทยยังประสบปัญหาเศรษฐกิจหดตัว เนื่องด้วยประเทศสหรัฐซึ่งเป็นประเทศคู่ค้ารายใหญ่ของไทยประสบวิกฤตเศรษฐกิจ แต่เริ่มมีแนวโน้มที่ดีขึ้น จากการที่รัฐบาลใช้นโยบายและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจต่างๆ ที่เป็นการสนับสนุนรายได้ของประชาชนโดยตรง อาทิ การออกเช็คช่วยชาติให้กับกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท การให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แต่มาตรการเหล่านี้ กลับไม่ได้เป็นไปอย่างทั่วถึง ประชากรกลุ่มที่เป็นเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชากรสูงอายุที่อาศัยในเขตนอกเมือง ยังมิได้รับความช่วยเหลืออย่างครบถ้วน จึงส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มสูงขึ้น โดยพบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่แสดงด้วยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 มีค่าสูงถึง 6.1786 โดยเป็นความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากภายในกลุ่มประชากรอายุเดียวกัน 6.1307 และความเหลื่อมล้ำที่เกิดระหว่างกลุ่มอายุประชากรเพียง 0.0479

เมื่อพิจารณาเฉพาะผลรวมของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประชากรแต่ละกลุ่มอายุ พบว่า ร้อยละ 2.61 มาจากความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น ร้อยละ 30.75 มาจากประชากรวัยแรงงานตอนกลาง ร้อยละ 44.41 มาจากประชากรวัยแรงงานตอนปลาย และร้อยละ 22.24 มาจากประชากรสูงอายุ ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนต้น มีสัดส่วนที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากประชากรเกือบทั้งหมดในกลุ่ม ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ จึงได้รับประโยชน์จากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ ส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนกลางนั้น กลับมีสัดส่วนลดลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากประชากรที่มีรายได้ต่ำ จะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ ความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มจึงลดลง

ด้านกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนปลายและประชากรวัยสูงอายุนั้น เป็นกลุ่มที่มีได้รับประโยชน์จากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเท่าที่ควร ส่วนมากไม่ได้รับเงินช่วยเหลือจากเช็คช่วยชาติและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จึงต้องรับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำภายในประเทศ อีกทั้งมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจก็เป็นการให้ความช่วยเหลือเฉพาะบางภาคส่วน อาทิ นโยบายด้านภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นโยบายช่วยเหลือทางด้านภาษีแก้วสหกิจชุมชน นโยบายการสนับสนุนแหล่งเงินทุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มาตรการภาษีเพื่อช่วยเหลือธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ มาตรการภาษีเพื่อกระตุ้นธุรกิจการท่องเที่ยว มาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างหนี้และโครงสร้างองค์กร ซึ่งนโยบายเหล่านี้มิได้ช่วยเหลือการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทุกภาคส่วน ดังนั้นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรวัยแรงงานตอนปลายจึงเพิ่มมากขึ้น สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุนั้น พบว่า ประชากรสูงอายุที่สามารถรับเบี้ยผู้สูงอายุได้ กระจุกอยู่ในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุจึงมีค่าเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในภาพรวมนั้น มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในแต่ละกลุ่มประชากรเป็นสำคัญ โดยที่ภาวะเศรษฐกิจที่มีความผันผวนและมาตรการต่างๆของรัฐบาลนั้น สามารถสร้างและบรรเทาความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มประชากรได้ แต่สิ่งที่ควรให้ความสำคัญอีกประการ คือ อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนั้น จะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนกลุ่มอายุในกำลังแรงงาน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปยังรายได้เฉลี่ยของกำลังแรงงานในแต่ละกลุ่มอายุ นั่นคือ หากประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น โดยมีคนจำนวนมากได้เข้าสู่วัยสูงอายุ กำลังแรงงานในกลุ่มวัยแรงงานทั้งตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลายจะเริ่มลดลง อีกทั้งแรงงานเหล่านี้ จะต้องพยายามหารายได้ให้เพิ่มมากขึ้น เนื่องด้วยมีประชากรสูงอายุจำนวนมากขึ้น ที่ต้องการการเลี้ยงดู ในขณะที่ประชากรสูงอายุเอง เริ่มมีรายได้เฉลี่ยลดลง จากจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น และความสามารถในการหารายได้โดยรวมลดลงนั่นเอง

รูป 3.15: สัดส่วนประชากรสูงอายุ และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ระหว่างกลุ่มอายุประชากร (กลุ่มประชากรสูงอายุและกลุ่มประชากรอายุอื่น)

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ ที่แสดงโดยดัชนี Shorrocks กับสัดส่วนประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดพบว่า มีแนวโน้มปรับตัวไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เมื่อสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุกับประชากรกลุ่มอายุอื่น ก็เพิ่มสูงขึ้นด้วย โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation) เท่ากับ 0.9746 ซึ่งเป็นค่าสหสัมพันธ์ที่ค่อนข้างสูง ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญ

3.5 การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ

ผลการศึกษาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ค่อนข้างสูง อีกทั้งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมากที่สุด การศึกษาในลำดับถัดไป จึงเป็นการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เฉพาะกลุ่มประชากร

สูงอายุ โดยจำแนกประชากรสูงอายุออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกัน เพื่อให้เห็นภาพเชิงลึกของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่น่าจะแตกต่างกัน ดังนี้

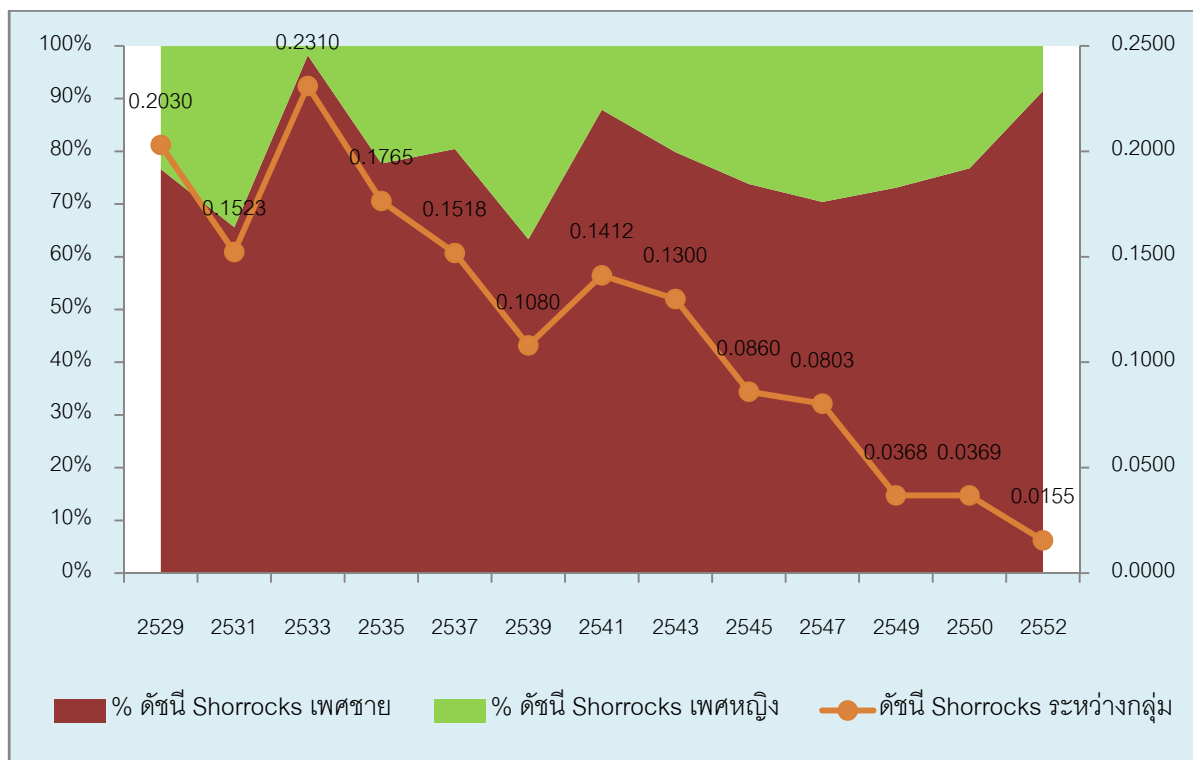
- 1) เพศ
- 2) ภูมิภาค
- 3) เขตที่อยู่อาศัย
- 4) ระดับการศึกษา
- 5) ภาคการผลิต
- 6) ลักษณะของงานที่ทำ
- 7) สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

3.5.1 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามเพศ

การศึกษาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ ว่ามาจากระดับรายได้ที่แตกต่างกันภายในกลุ่มประชากรเพศเดียวกัน หรือมาจากระดับรายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุแต่ละเพศที่แตกต่างกันนั้น ใช้ข้อมูลรายได้ส่วนบุคคลของประชากรสูงอายุทั้งหมด มาทำการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยจำแนกประชากรสูงอายุออกเป็น 2 กลุ่มตามเพศ ทั้งนี้ ผลการแยกวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ตามปัจจัยต่างๆ โดยใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2529-2552 ได้แสดงไว้ในภาคผนวก ก

ผลการศึกษา พบว่า ประมาณร้อยละ 97.68 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความแตกต่างทางรายได้ภายในประชากรสูงอายุเพศเดียวกัน แต่อธิบายได้จากความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุเพศชายและเพศหญิง เพียงร้อยละ 2.32 เท่านั้น ทั้งนี้ความแตกต่างทางรายได้ของประชากรสูงอายุที่มาจากความแตกต่างทางเพศ มีแนวโน้มลดลงเห็นได้จากดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุเพศชายและประชากรสูงอายุเพศหญิง มีค่าลดลงเรื่อยๆ จาก 0.2030 ใน พ.ศ. 2529 แกว่งตัวเล็กน้อยในปีต่อๆ มา และลดลงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งมีค่าเพียง 0.0155 ใน พ.ศ. 2552

รูป 3.16: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามเพศ พ.ศ. 2529 – 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เมื่อพิจารณาเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ จะเห็นได้ว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุเพศชาย เมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุทั้งหมดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ประชากรสูงอายุเพศชายมีรายได้ส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมากขึ้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ในรายละเอียด พบว่า ในขณะที่ผู้สูงอายุเพศชายบางส่วนได้รับเงินที่เป็นกำไรจากการประกอบธุรกิจค่อนข้างสูง แต่ผู้สูงอายุเพศชายอีกส่วนหนึ่งกลับไม่มีรายได้เลย หรือมีรายได้ต่ำกว่า 500 บาท ความแตกต่างทางรายได้นี้เอง ที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุเพศชายเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน พ.ศ. 2552 รายได้ของประชากรสูงอายุเพศชายโดยเฉลี่ย เท่ากับ 3,932.53 บาท ใกล้เคียงกับรายได้ของประชากรสูงอายุเพศหญิงโดยเฉลี่ย ที่เท่ากับ 2,769.48 บาท แต่กลับพบว่า ประชากรสูงอายุเพศชายมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงถึง 35,204.21 บาท ในขณะที่ประชากรสูงอายุเพศหญิงมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เพียง 9,420.22 บาท เท่านั้น แสดงให้เห็นถึง ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุเพศชายที่มีรายได้ในระดับสูงมาก กับกลุ่มที่มีรายได้ในระดับต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรสูงอายุเพศหญิง จึง

ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุเพศชายอยู่ในระดับสูงกว่าประชากรสูงอายุเพศหญิงค่อนข้างมาก

3.5.2 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามภูมิภาค

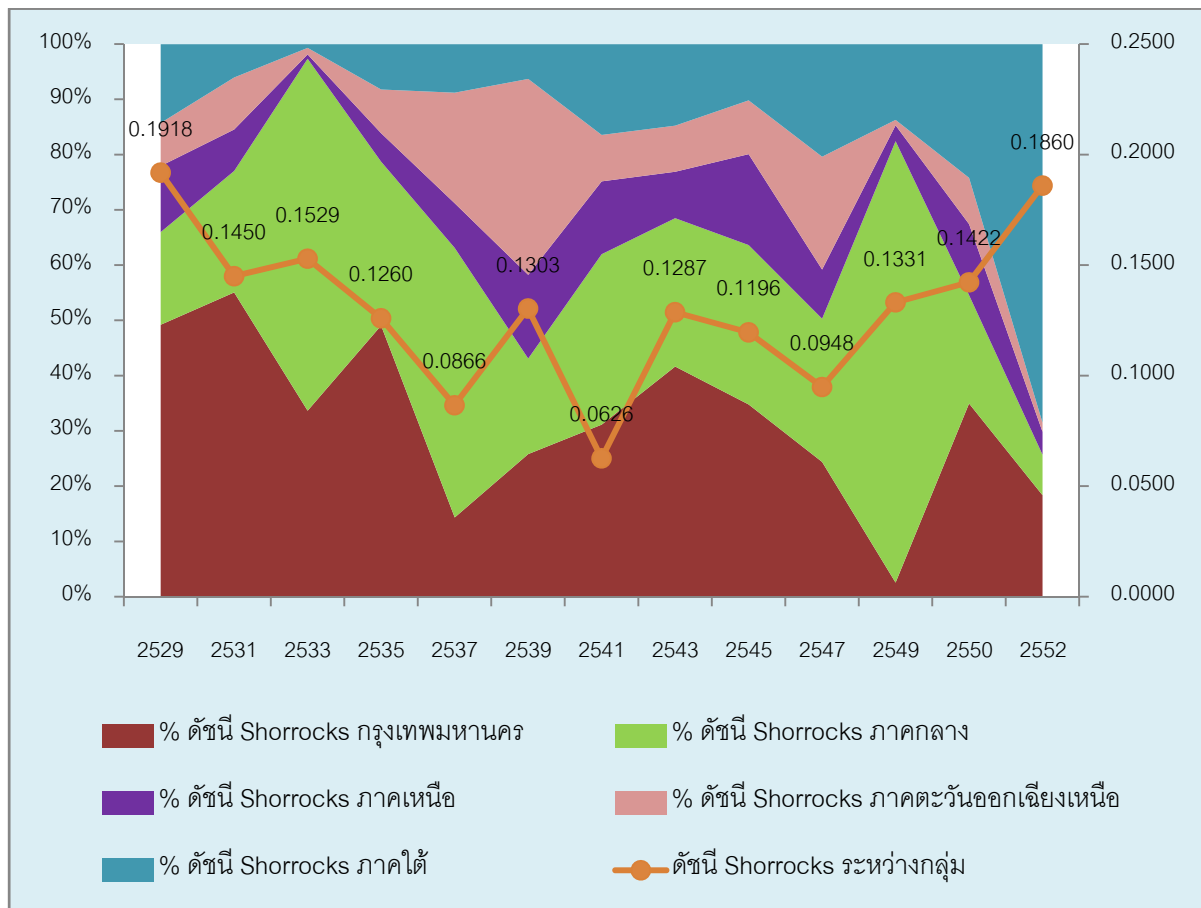
ความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทย น่าจะส่งผลทำให้ประชากรในภูมิกษณณั้นๆ มีการประกอบอาชีพ มีรายได้ ตลอดจนได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระดับที่แตกต่างกัน การศึกษานี้จึงจำแนกประชากรสูงอายุออกเป็น 5 กลุ่ม ตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เพื่อให้เห็นลักษณะของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในแต่ละภูมิภาคอย่างชัดเจน

จากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามภูมิภาค พบว่าประมาณร้อยละ 97.71 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุทั้งหมด อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ส่วนสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุที่อาศัยในภูมิภาคต่างกัันคิดเป็นประมาณร้อยละ 2.29 เท่านั้น โดยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ต่างภูมิภาคกัน ลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 0.1918 ใน พ.ศ. 2529 จนกระทั่งถึงจุดต่ำสุด คือ 0.0626 ใน พ.ศ. 2541 หลังจากนั้น ก็ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจนใน พ.ศ. 2552 มีค่าเท่ากับ 0.1860 สะท้อนให้เห็นว่า ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ต่างภูมิภาคกัน เริ่มกลับมาปรากฏชัดเจนอีกครั้ง

สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุในแต่ละภูมิภาค เมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุทั้งหมด พบว่า ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้มีปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2552 พบว่า ประชากรสูงอายุในภาคใต้บางส่วนขาดทุนจากการประกอบการเกษตรเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาอุทกภัย และภาวะพืชผลทางการเกษตรราคาตกต่ำในปีดังกล่าว ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่นแล้ว รายได้โดยเฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในภาคใต้อยู่ในระดับต่ำที่สุดคือมีค่าเพียง 1,637.68 บาท และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงที่สุดด้วย คือสูงถึง 55,821.35 บาท

สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างมากระหว่างประชากรสูงอายุในภาคใต้ที่มีรายได้สูง กับประชากรสูงอายุที่มีรายได้ต่ำได้อย่างชัดเจน

รูป 3.17: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามภูมิภาค พ.ศ. 2529-2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

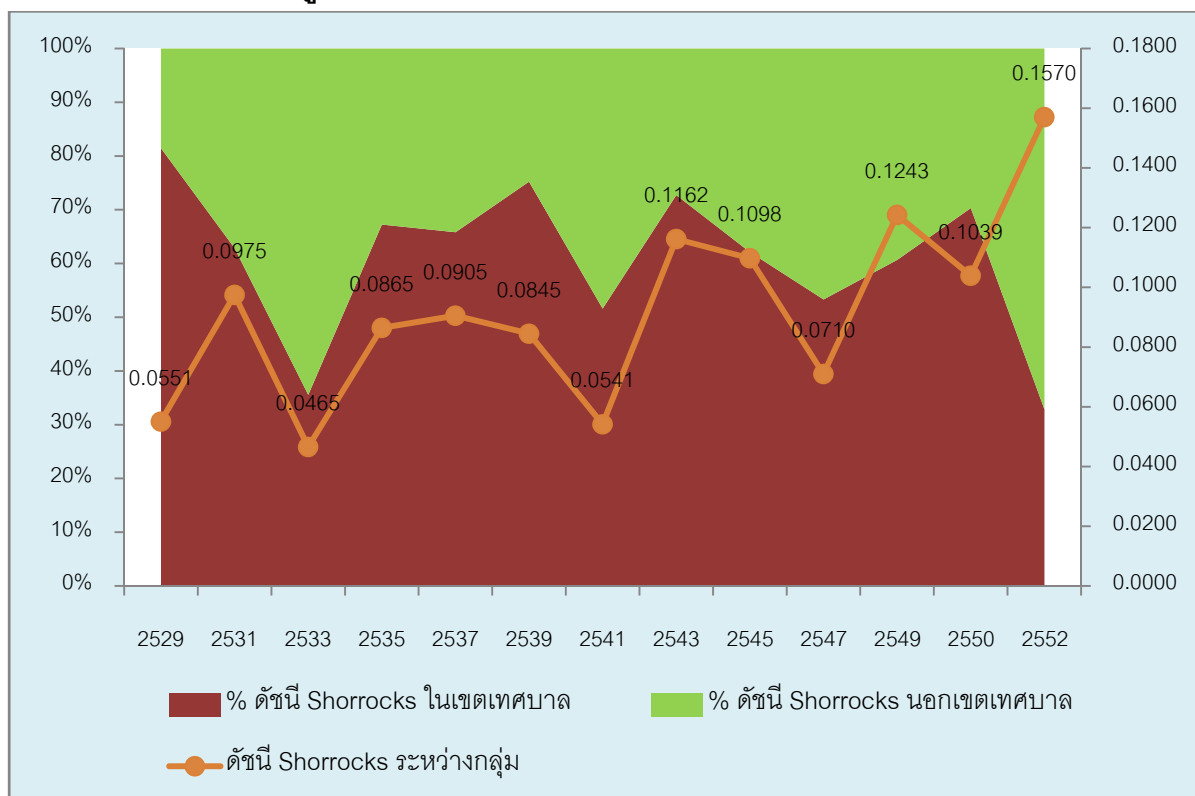
สำหรับประชากรสูงอายุที่อยู่ในกรุงเทพมหานครนั้น มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับเท่ากับ 9,532.01 บาท และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ 35,867.45 บาท ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคกลางมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 3,616.71 บาท และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ 14,229.83 บาท รองลงมาคือ ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 3,111.70 บาท และ 2,308.43 บาท และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เท่ากับ 10,656.86 บาท และ 5,189.55 บาท ตามลำดับ ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า กรุงเทพมหานครก็เป็นอีกภูมิภาคหนึ่ง ที่ประชากรสูงอายุมีแนวโน้มความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มค่อนข้างสูง แต่ก็ยังอยู่ในระดับที่น้อยกว่าภาคใต้ ส่วนภาค

กลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น สถานการณ์ความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรยังไม่มากเท่าใดนัก (ตาราง ก-2 ในภาคผนวก ก)

3.5.3 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามเขตที่อยู่อาศัย

เมื่อแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ โดยพิจารณาจากเขตที่อยู่อาศัย ได้แก่ ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล พบว่า ประมาณร้อยละ 98.43 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน ส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุที่อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากรต่างเขตที่อยู่อาศัยนั้น มีเพียงเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.57 เท่านั้น โดยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ต่างเขตกัน มีแนวโน้มกว้างตัวและเพิ่มขึ้น จาก 0.0551 ใน พ.ศ. 2529 เป็น 0.1570 ใน พ.ศ. 2552 ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาล และที่อยู่นอกเขตเทศบาล ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในระยะแรก แต่ความแตกต่างทางรายได้ กลับเพิ่มสูงขึ้น และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นต่อไปในอนาคต

รูป 3.18: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามเขตที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2529 – 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

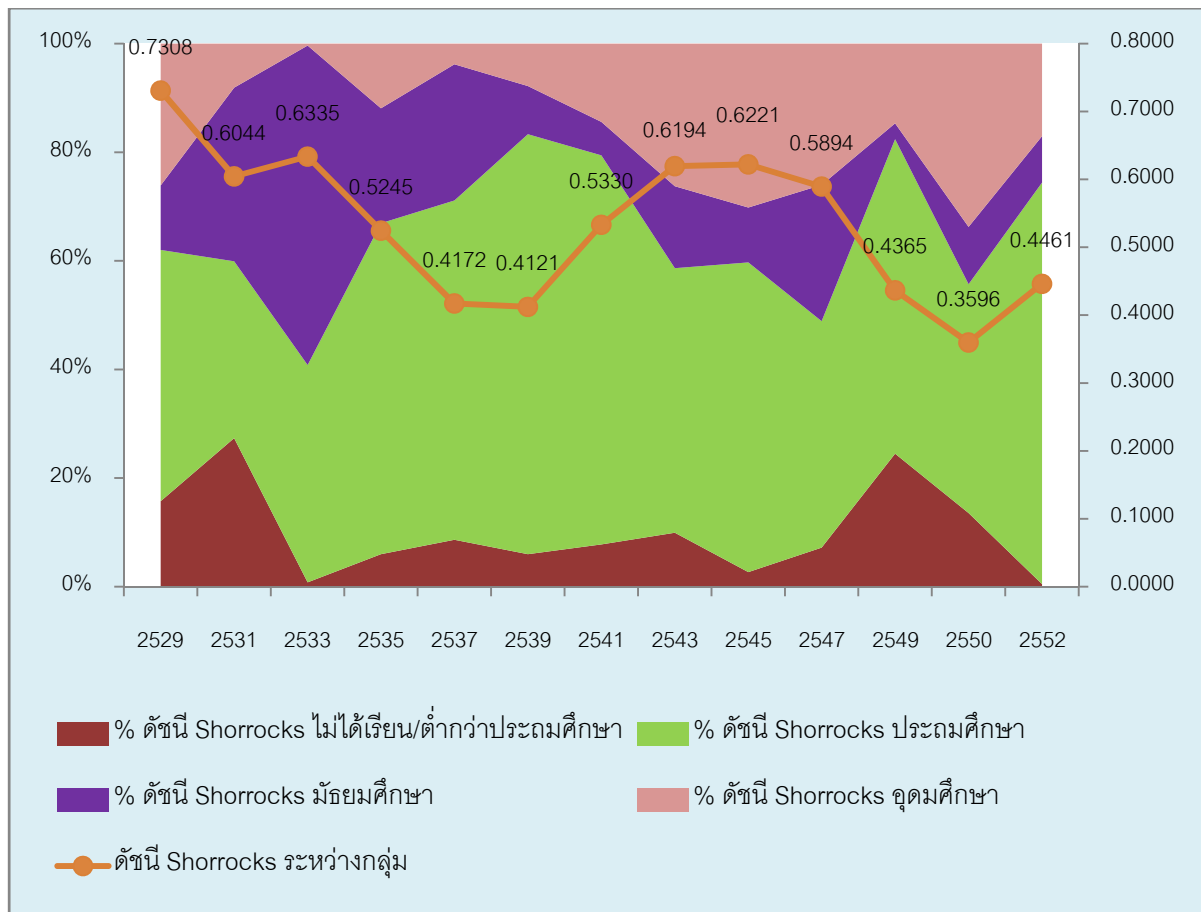
รูป 3.18 ชี้ให้เห็นว่า สัดส่วนของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาล และภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่นอกเขตเทศบาล ต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรทั้งหมด มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. 2552 พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุที่อยู่นอกเขตเทศบาลคิดเป็นสัดส่วนเพิ่มขึ้น โดยประชากรสูงอายุกลุ่มนี้มีระดับรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 2,109.78 บาท และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ 23,515.99 บาท ในขณะที่ประชากรสูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาล มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าเกือบ 3 เท่า คือ เท่ากับ 6,166.04 บาท แต่ก็มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงใกล้เคียงกัน คือ เท่ากับ 25,889.04 บาท จึงอาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้ประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล จะมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล แต่ความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุทั้ง 2 กลุ่ม อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่พบว่า สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ ทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาล และที่อยู่นอกเขตเทศบาลมีค่าใกล้เคียงกัน แต่มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แน่นอน (ตาราง ก-3 ในภาคผนวก ก)

3.5.4 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามระดับศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการหารายได้ของแต่ละบุคคล ประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับหนึ่ง จึงน่าจะมีความสามารถในการหารายได้แตกต่างจากประชากรสูงอายุ ที่จบการศึกษาในระดับอื่นๆ ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้แบ่งประชากรสูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม ตามระดับการศึกษาสูงสุด ได้แก่ ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือต่ำกว่าประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา จากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า ร้อยละ 90 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาเดียวกัน ส่วนอีกร้อยละ 10 นั้น อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ทั้งนี้พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มได้มากที่สุด

นอกจากนี้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงสุดแตกต่างกัน มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจาก พ.ศ. 2529 โดยในปีดังกล่าว ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ มีค่าสูงถึง 0.7308 และลดลงอย่างต่อเนื่องในภายหลัง โดยมีบางช่วงที่ดัชนีแกว่งตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย จนกระทั่งใน พ.ศ. 2552 ที่มีค่าเท่ากับ 0.4461 จึงกล่าวได้ว่า ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันนั้นอยู่ในระดับสูง แต่ก็มีแนวโน้มปรับตัวลดลง

รูป 3.19: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529 – 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาเดียวนั้น รูป 3.19 ชี้ให้เห็นว่าสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ล้วนแต่ยังอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ตรงกันข้ามกับกลุ่มประชากรสูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือจบการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ที่สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม ต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงสุดทั้งหมด มีแนวโน้มลดลงอย่างมาก โดยใน พ.ศ. 2552 รายได้โดยเฉลี่ยของประชากรสูงอายุกลุ่มนี้ เท่ากับ 1,774.84 บาท และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เพียง 4,366.34 บาท ซึ่งสะท้อนถึงรายได้ของประชากรสูงอายุกลุ่มที่ไม่มีการศึกษา หรือมีการศึกษาเพียงระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ที่ไม่น่าจะแตกต่างกันมากเท่าใดนัก

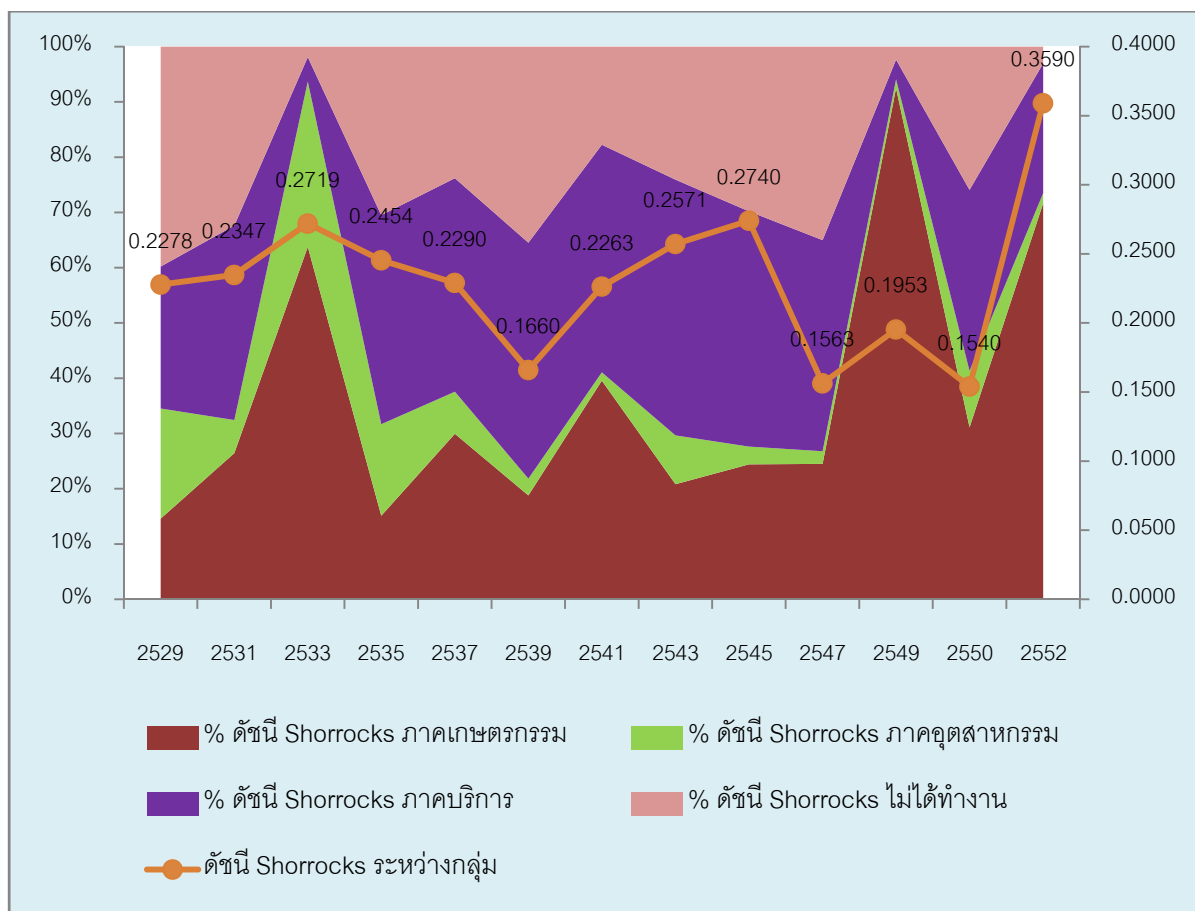
อย่างไรก็ดี พบว่า ความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาขึ้นไปอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ ในกลุ่มประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษานั้น มีรายได้เฉลี่ย 2,477.72 บาท แต่มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงถึง 23,793.60 บาท ส่วนประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษานั้น มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 8,314.58 บาท และ 16,373.84 บาท โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงถึง 31,246.71 บาท และ 47,647.58 บาท ตามลำดับ ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรที่จบการศึกษาในระดับเดียวกัน แต่บางส่วนมีรายได้ในระดับสูงมาก ในขณะที่บางส่วนก็มีรายได้ในระดับต่ำมากนี้ สอดคล้องกับผลการแยกวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงถึงสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างมากนั่นเอง (ตาราง ก-4 ในภาคผนวก ก)

3.5.5 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามภาคการผลิต

จากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามภาคการผลิต โดยแบ่งประชากรสูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ผู้ที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ผู้ที่ทำงานในภาคบริการ และผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ พบว่า ร้อยละ 96.03 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคการผลิตเดียวกัน ส่วนอีกร้อยละ 3.97 นั้น สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคการผลิตที่แตกต่างกัน โดยความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุในแต่ละภาคการผลิตนี้ ที่วัดโดยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 มีแนวโน้มกว้างตัวในช่วงแคบๆ และเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากใน พ.ศ. 2552

สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุนั้น พบว่า ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม และประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคบริการ มีสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม สูง สอดคล้องกับข้อมูลใน พ.ศ. 2552 ที่พบว่า รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมสูงเพียง 1,784.94 บาท แต่กลับมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงถึง 39,135.06 บาท สะท้อนให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างรายได้ที่สูงที่สุดของประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม กับรายได้ที่ต่ำที่สุด อยู่ในระดับสูงอย่างมาก เช่นเดียวกับประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคบริการ ที่มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 10,983.01 บาท และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เท่ากับ 36,085.02 บาท

รูป 3.20: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามภาคการผลิต พ.ศ. 2529 – 2552

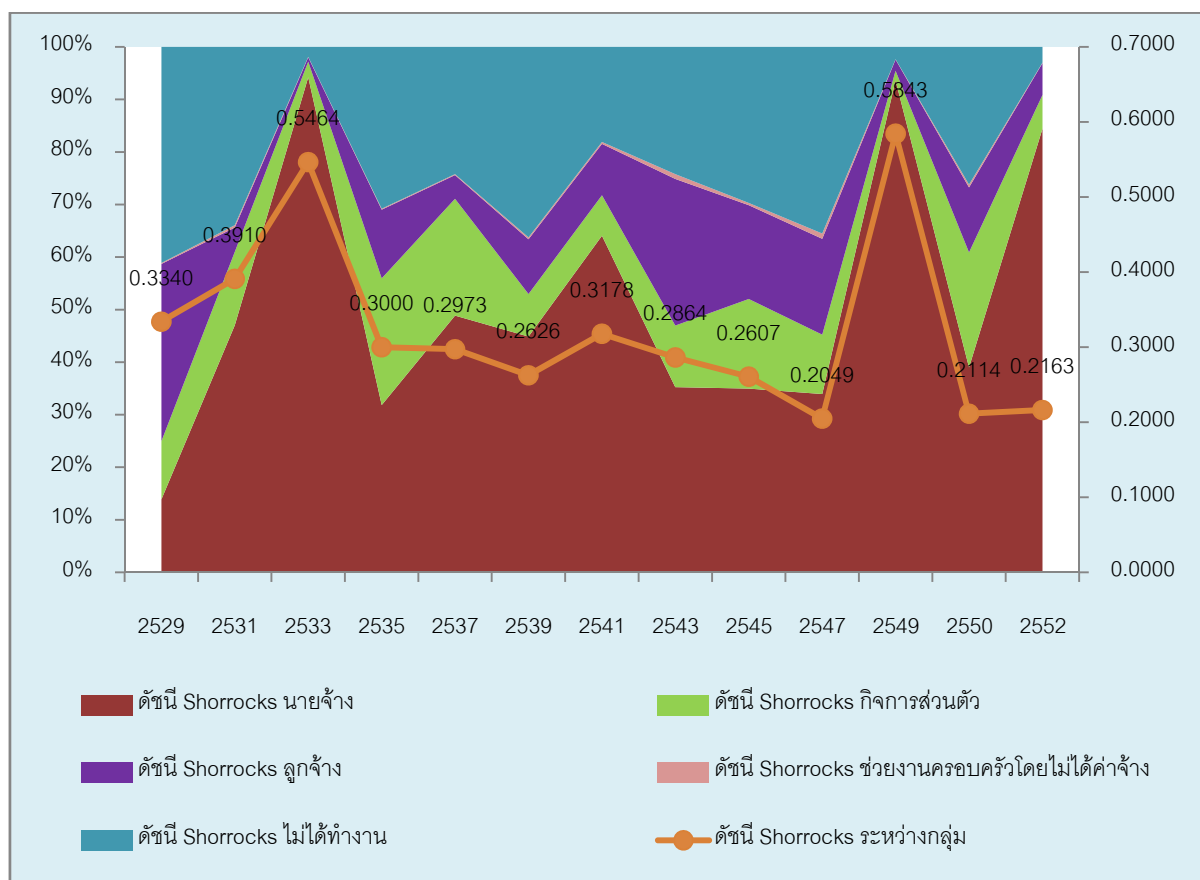
ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตรงกันข้ามกับสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และประชากรสูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน หรือปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ ที่มีแนวโน้มลดลง โดยประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมมีรายได้เฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ เท่ากับ 6,472.33 บาท และ 16,731.08 บาท ตามลำดับ ส่วนประชากรสูงอายุที่ไม่ได้ทำงานนั้น ก็ยังมีรายได้จากแหล่งอื่นๆ สูงเท่ากับ 2,377.02 บาท โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เท่ากับ 5,469.29 บาท ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม และภาคบริการแล้ว ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และที่ไม่ได้ทำงานมีความแตกต่างทางรายได้ค่อนข้างน้อย สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่พบว่า สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม และอยู่ในภาคบริการ เริ่มมีน้ำหนักที่เพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน (ตาราง ก-5 ในภาคผนวก ก)

3.5.6 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามลักษณะงานที่ทำ

การศึกษานี้ได้แบ่งประชากรสูงอายุออกเป็น 5 กลุ่ม ตามลักษณะของงานที่ทำ ได้แก่ นายจ้าง ประกอบกิจการส่วนตัว ลูกจ้าง ช่วยงานครอบครัวโดยไม่ได้ค่าจ้าง และไม่ได้ทำงาน หรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ ด้วยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 เพื่อให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรที่มีลักษณะงานที่ทำเหมือนกัน และระหว่างกลุ่มประชากรที่มีลักษณะงานที่ทำแตกต่างกัน พบว่า ร้อยละ 94.66 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน ส่วนที่อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่ทำงานในลักษณะต่างกัน คิดเป็นเพียงร้อยละ 5.34 และมีแนวโน้มลดลง จากรูป 3.21 จะเห็นได้ว่า ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีลักษณะงานที่ทำต่างกัน เพิ่มขึ้นจาก 0.3340 ใน พ.ศ. 2529 จนกระทั่งถึง 0.5464 ใน พ.ศ. 2533 หลังจากนั้นก็ปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มสูงขึ้นอีกครั้งจนถึงระดับสูงสุดเท่ากับ 0.5843 ใน พ.ศ. 2549 ก่อนปรับลดลงจนเหลือเพียง 0.2163 ใน พ.ศ. 2552

รูป 3.21: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามลักษณะของงานที่ทำ พ.ศ. 2529 - 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน พบว่า สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุภายในกลุ่มที่เป็นนายจ้างเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และเมื่อพิจารณารายละเอียดของข้อมูลใน พ.ศ. 2552 พบว่า ประชากรสูงอายุที่ทำงานเป็นนายจ้างนั้น มีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มค่อนข้างมาก กล่าวคือ ในขณะที่ผู้สูงอายุบางคนมีรายได้ต่อเดือนกว่า 1 ล้านบาท ก็มีผู้สูงอายุบางคนขาดทุนจากการประกอบธุรกิจกว่า 2 ล้านบาทต่อเดือนเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับรายได้เฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ ที่เท่ากับ 9,707.03 บาท และ 136,161.90 บาท ตามลำดับ

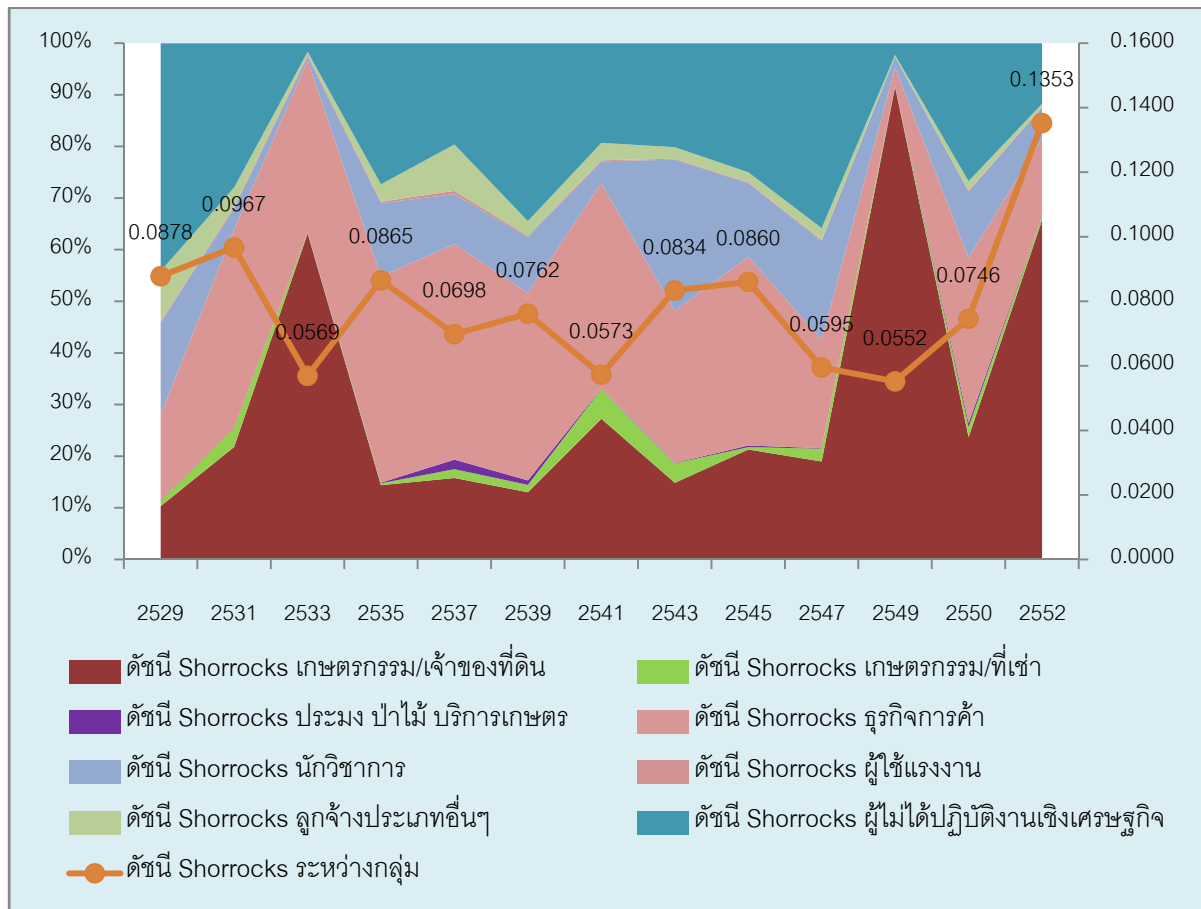
ตรงกันข้ามกับกลุ่มประชากรสูงอายุที่ประกอบกิจการส่วนตัว ทำงานเป็นลูกจ้าง และไม่ได้ทำงาน หรือปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ ที่สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้ รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่ประกอบกิจการส่วนตัวเท่ากับ 4,010.61 บาท โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เท่ากับ 12,486.03 บาท รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่เป็นลูกจ้างเท่ากับ 10,317.79 บาท โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงถึง 26,167.21 บาท และรายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่ไม่ได้ทำงานหรือปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจเท่ากับ 2,377.02 บาท โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5,469.29 บาท ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประชากรสูงอายุที่เป็นนายจ้างแล้ว จะเห็นได้ว่า ประชากรสูงอายุในทั้ง 3 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรที่มีลักษณะงานที่ทำเหมือนกัน ในระดับที่ไม่สูงมากนัก สำหรับประชากรสูงอายุที่ช่วยงานครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างนั้น พบว่า มีสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มน้อยมาก และความแตกต่างทางรายได้ก็น้อยมากเช่นเดียวกัน

3.5.7 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคม

การศึกษานี้ ได้นำสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเข้ามาใช้ประกอบการวิเคราะห์ด้วย โดยได้แบ่งประชากรสูงอายุออกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินเป็นส่วนใหญ่ ผู้ถือครองทำการเกษตรที่เช่าที่ดินเป็นส่วนใหญ่หรือใช้ที่สาธารณะ ผู้ทำประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ เก็บของป่า และบริการทางการเกษตร ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร ผู้ใช้แรงงาน คนงานเกษตร และคนงานทั่วไป ลูกจ้างประเภทอื่น และผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งผลการแยกส่วนการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ชี้ให้เห็นว่า ร้อยละ 98.58 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรอายุทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่ครัวเรือนมีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมเหมือนกัน ส่วนอีกร้อยละ 1.42 นั้น สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่ครัวเรือนมีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมต่างกัน แม้ว่าสัดส่วนดังกล่าวจะมีค่าน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่นๆ แต่ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากเดิมใน

พ.ศ. 2529 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนแตกต่างกัน มีค่าเท่ากับ 0.0878 หลังจากนั้น ก็มีการแกว่งตัวขึ้นลง จนกระทั่งค่อยๆ ปรับเพิ่มสูงขึ้นจนเท่ากับ 0.1353 ใน พ.ศ. 2552

รูป 3.22: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529 – 2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

รูป 3.22 ชี้ให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ที่เป็นผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และที่ไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ มีสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูง ทั้งนี้ ประชากรสูงอายุที่ครัวเรือนเป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ มีรายได้เฉลี่ย 1,032.04 บาท แต่กลับมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้สูงถึง 43,905.88 บาท ส่วนประชากรสูงอายุที่ครัวเรือนเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และบริการ มีรายได้เฉลี่ย 5,219.83 บาท

และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ 24,362.47 บาท ประชากรสูงอายุที่ครัวเรือนเป็นผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร มีรายได้เฉลี่ย 4,763.08 บาท และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ 20,940.15 บาท สำหรับประชากรสูงอายุที่ครัวเรือนไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจนั้น มีรายได้เฉลี่ย 4,514.91 บาท และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้เท่ากับ 14,537.94 บาท จะเห็นได้ว่า ประชากรสูงอายุทั้ง 4 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มสถานะทางเศรษฐกิจสังคมเดียวกันค่อนข้างสูง ในขณะที่ประชากรสูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมอื่นๆ มีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มไม่มากเท่าใดนัก สอดคล้องกับดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ที่เป็นผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และที่ไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ มีสัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มค่อนข้างมาก และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น (ตาราง ก-7 ในภาคผนวก ก)

3.6 การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ

ในการศึกษาปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุนั้น ใช้วิธีวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติเป็นหลัก โดยตัวแปรตาม (dependent variable) กำหนดให้เป็นตัวแปรความเหลื่อมล้ำทางรายได้ แต่เนื่องจากดัชนีที่ใช้วัดการกระจายรายได้โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น สัมประสิทธิ์จีไน หรือดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 นั้น ไม่สามารถใช้พิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นรายบุคคลได้ การศึกษานี้ จึงสร้างตัวแปรมาตรฐาน (standardized variable) ของรายได้ประจำของประชากรแต่ละคน (current income) ที่แสดงความแตกต่างระหว่างรายได้ประจำของประชากรสูงอายุแต่ละคน กับรายได้ประจำของประชากรสูงอายุโดยเฉลี่ย โดยคิดเป็นหน่วยของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จึงสามารถพิจารณาได้ว่า รายได้ประจำของประชากรสูงอายุคนนั้นๆ อยู่ในตำแหน่งที่แตกต่างจากรายได้ประจำของประชากรสูงอายุโดยเฉลี่ยมากน้อยเพียงใด สำหรับตัวแปรต้น (independent variables) นั้น กำหนดให้เป็นตัวแปรทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ที่ได้ทำการวิเคราะห์ในข้างต้น ประกอบกับตัวแปรทางนโยบายอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อพิจารณาว่า ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลและผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งตัวแปรตามที่บ่งบอกถึงลักษณะของประชากรสูงอายุ และการได้รับประโยชน์จากนโยบายต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ จึงต้องจัดกลุ่มและสร้างตัวแปรหุ่น (dummy variables) เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์การถดถอย (regression analysis) ต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 เนื่องจากเป็นข้อมูลที่มีความทันสมัย สะท้อนสถานการณ์ปัจจุบันได้มากที่สุด ทำให้สามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นชุดข้อมูลที่มีข้อมูลเชิงนโยบาย อาทิ การได้รับสิทธิบัตรประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค การได้รับสิทธิเบี้ยยังชีพ

ผู้สูงอายุ การได้รับเงินสงเคราะห์ผู้พิการ และการเข้าร่วมในกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น โดยผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบจำลอง เป็นดังแสดงในตาราง 3.3

ตาราง 3.3: ผลการวิเคราะห์การถดถอย

ค่ามาตรฐานของรายได้ประจำของบุคคล	ค่า สัมประสิทธิ์	Standard Error	t	P > t
ค่าคงที่	0.1423	0.0335	4.2500	0.0000*
เพศ (อ้างอิง: ชาย)				
หญิง	0.0100	0.0129	0.7800	0.4360
ภาค (อ้างอิง: กรุงเทพมหานคร)				
กลาง	-0.1061	0.0268	-3.9500	0.0000*
เหนือ	-0.1092	0.0278	-3.9300	0.0000*
ตะวันออกเฉียงเหนือ	-0.1090	0.0273	-4.0000	0.0000*
ใต้	-0.1737	0.0296	-5.8700	0.0000*
เขตที่อยู่อาศัย (อ้างอิง: ในเขตเทศบาล)				
นอกเขตเทศบาล	-0.0220	0.0159	-1.3800	0.1670
ระดับการศึกษา (อ้างอิง: ไม่เคยเรียน/ต่ำกว่าประถมศึกษา)				
ประถมศึกษา	0.0000	0.0174	0.0000	0.9980
มัธยมศึกษา	0.1146	0.0323	3.5400	0.0000*
อุดมศึกษา	0.3593	0.0358	10.0300	0.0000*
ภาคการผลิต (อ้างอิง: ไม่ได้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ)				
เกษตรกรรม	-0.4785	0.5010	-0.9600	0.3400
อุตสาหกรรม	-0.3860	0.5020	-0.7700	0.4420
บริการ	-0.2348	0.5014	-0.4700	0.6400
ลักษณะงานที่ทำ (อ้างอิง: ไม่ได้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ)				
นายจ้าง	0.6864	0.5023	1.3700	0.1720
ประกอบกิจการส่วนตัว	0.5184	0.5009	1.0400	0.3010
ลูกจ้าง	0.6424	0.5019	1.2800	0.2010
ช่วยงานครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง	0.4231	0.5014	0.8400	0.3990

ตาราง 3.3: ผลการวิเคราะห์การถดถอย (ต่อ)

ค่ามาตรฐานของรายได้ประจำของบุคคล	ค่า สัมประสิทธิ์	Standard Error	t	P > t
สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน (อ้างอิง: ไม่ได้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ)				
ผู้ถือครองทำการเกษตร ที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่	-0.0717	0.0178	-4.0400	0.0000*
ผู้ถือครองทำการเกษตร ที่เช่าที่ดินส่วนใหญ่/ที่สาธารณะ	0.0119	0.0394	0.3000	0.7620
ผู้ทำการประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ เก็บของป่า	-0.0590	0.0455	-1.3000	0.1950
ผู้ประกอบการธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ	-0.0655	0.0207	-3.1600	0.0020*
ผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร	-0.1319	0.0243	-5.4200	0.0000*
ผู้ใช้แรงงาน	-0.0920	0.0368	-2.5000	0.0130*
ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	-0.1314	0.0184	-7.1500	0.0000*
สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล (อ้างอิง: ไม่ได้รับ)				
บัตรประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค	-0.0691	0.0167	-4.1400	0.0000*
บัตรรับรองสิทธิการรักษาพยาบาลของลูกจ้าง/				
ผู้ประกันตน (ประกันสังคม)	0.1558	0.0651	2.4000	0.0170*
บัตรประกันสุขภาพเอกชน	0.3319	0.0562	5.9000	0.0000*
สวัสดิการจัดโดยนายจ้าง	0.5284	0.2435	2.1700	0.0300*
โครงการช่วยเหลือของรัฐ (อ้างอิง: ไม่ได้รับ)				
เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ	-0.0071	0.0130	-0.5500	0.5810
เงินสงเคราะห์สำหรับผู้พิการ	-0.0113	0.0544	-0.2100	0.8350
โครงการอื่นๆ ของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร	-0.0038	0.0741	-0.0500	0.9590
การให้กู้ยืมจากกองทุนต่างๆ ของรัฐ (อ้างอิง: ไม่ได้รับ)				
โครงการธนาคารประชาชนเพื่อผู้ประกอบการอาชีพ				
อิสระรายย่อย	-0.0213	0.1320	-0.1600	0.8710
กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมือง	0.0050	0.0204	0.2500	0.8060
F-Statistics				27.1600
Prob > F				0.0000
R-squared				0.0387
Adjusted R-squared				0.0373

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05

เนื่องจากตัวแปรตามที่อยู่ในแบบจำลองการถดถอย เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ ที่ประมาณการโดยตัวแปรหุ่นทั้งหมด จึงส่งผลทำให้ค่า R^2 ค่อนข้างต่ำ⁴ แต่เมื่อพิจารณาค่า F-Statistics ที่ใช้ในการทดสอบนัยสำคัญของตัวแปรทุกตัวในแบบจำลอง กลับพบว่ามันัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือมีตัวแปรหลายตัวที่มีนัยสำคัญในการวิเคราะห์การถดถอยโดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติครั้งนี้

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรภาคมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับตัวแปรระดับการศึกษา ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน และตัวแปรเชิงนโยบายบางตัวแปร กล่าวคือ เมื่อกำหนดให้ตัวแปรอื่นๆ มีค่าคงที่ และเปรียบเทียบกับประชากรสูงอายุที่อยู่ในกรุงเทพมหานครแล้ว ประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในภาคกลางจะมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเท่ากับ 0.1061 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในขณะที่ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเหนือ ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้ จะมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเท่ากับ 0.1092 0.1090 และ 0.1737 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามลำดับ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าประชากรสูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในภาคใต้ มีรายได้เฉลี่ยแตกต่างจากประชากรสูงอายุในภาคอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการศึกษาจากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ด้วยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ตามที่ได้นำเสนอแล้วข้างต้น

สำหรับตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุดนั้น พบว่า สัมประสิทธิ์ของตัวแปรการศึกษาในระดับประถมศึกษา ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรสูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือมีการศึกษาในระดับต่ำกว่าประถมศึกษา โดยกำหนดให้ตัวแปรอื่นๆ มีค่าคงที่แล้ว ประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จะมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าเท่ากับ 0.1146 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา จะมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าเท่ากับ 0.3593 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กล่าวคือ กลุ่มประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จะมีรายได้เฉลี่ยของกลุ่มเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังพบว่า สัมประสิทธิ์ของตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจสังคมที่เป็นกลุ่มผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร ผู้ใช้แรงงาน และลูกจ้างประเภทอื่นๆ มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยทุกตัวมีสัมประสิทธิ์เป็นลบ แสดงให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรสูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน หรือประกอบ

⁴ คณะวิจัยได้ทดลองเพิ่มตัวแปรเชิงปริมาณ ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลในการกำหนดค่ามาตรฐานของรายได้ประจำของบุคคลเข้าในแบบจำลอง เพื่อให้การวิเคราะห์การถดถอยมีความเหมาะสมมากขึ้น โดยพบว่า ตัวแปรเชิงปริมาณที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ค่าจ้างกำไรจากกิจการที่ใช้การเกษตร กำไรจากการเกษตร เงินโอนจากบุคคลอื่น และรายได้จากทรัพย์สิน ซึ่งล้วนแต่เป็นตัวแปรที่ใช้ในการคำนวณรายได้ประจำ ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาสมการเอกลักษณ์ (identity equation) การวิเคราะห์การถดถอยจึงหลีกเลี่ยงการใส่ตัวแปรเชิงปริมาณเข้าในแบบจำลอง

กิจกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ประชากรสูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมใน 5 กลุ่มเหล่านี้ จะมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า โดยประชากรสูงอายุที่เป็นผู้ถือครองทำการเกษตร ที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ จะมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้เท่ากับ 0.0717 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาจากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ด้วยดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่พบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น นั่นคือ กลุ่มประชากรสูงอายุที่เป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ น่าจะเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยลดลงอย่างรวดเร็ว สำหรับประชากรสูงอายุที่เป็นผู้ประกอบการ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ประชากรสูงอายุที่เป็นผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร ประชากรสูงอายุที่เป็นผู้ใช้แรงงาน และประชากรสูงอายุที่เป็นลูกจ้างประเภทอื่นๆ มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรที่ไม่ได้ทำงาน หรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่ากับ 0.0655 0.1319 0.0920 และ 0.1314 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามลำดับ จึงกล่าวได้ว่า ประชากรสูงอายุกลุ่มที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเป็นผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และกลุ่มที่เป็นลูกจ้างประเภทอื่นๆ มีรายได้เฉลี่ยของกลุ่ม ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุกลุ่มอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดเจน

การศึกษาครั้งนี้ ยังได้พิจารณาตัวแปรทางนโยบายอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล โครงการช่วยเหลือของรัฐ และการให้กู้ยืมจากกองทุนต่างๆ ของรัฐ ซึ่งพบว่านโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลเท่านั้น ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ นโยบายเหล่านี้ ได้แก่ บัตรประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค บัตรรับรองสิทธิการรักษาพยาบาลของลูกจ้าง/ผู้ประกันตน (ประกันสังคม) บัตรประกันสุขภาพเอกชน และสวัสดิการจัดโดยนายจ้าง ทั้งนี้ พบว่าสัมประสิทธิ์ของการได้รับสิทธิประโยชน์จากบัตรประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรคเท่านั้นที่มีค่าเป็นลบ และมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ เมื่อกำหนดให้ตัวแปรอื่นๆ มีค่าคงที่ ประชากรสูงอายุที่ได้รับสิทธิประโยชน์จากบัตรประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรคเหล่านี้ จะมีรายได้เฉลี่ยของกลุ่มต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวเท่ากับ 0.0691 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตรงกันข้ามกับการได้รับสิทธิประโยชน์จากบัตรรับรองสิทธิการรักษาพยาบาลของลูกจ้าง/ผู้ประกันตน (ประกันสังคม) บัตรประกันสุขภาพเอกชน และสวัสดิการจัดโดยนายจ้าง ที่สัมประสิทธิ์มีค่าเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ กลุ่มประชากรสูงอายุที่ได้รับสิทธิประโยชน์เหล่านี้ จะมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์เท่ากับ 0.1558 0.3319 และ 0.5284 ของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สำหรับตัวแปรทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ เพศ เขตที่อยู่อาศัย ภาคการผลิต และลักษณะงานที่ทำ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ไม่พบว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุแต่ละกลุ่ม เมื่อจำแนกตามปัจจัยเหล่านี้ แตกต่างจากรายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุที่เป็นกลุ่มอ้างอิงอย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ด้วยวิธีการทางเศรษฐมิติ โดยใช้ค่ามาตรฐานของรายได้ เป็นตัววัดความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรสูงอายุแต่ละคน กับรายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การมีระบบประกันสังคม และการได้รับสวัสดิการของภาคเอกชน น่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ความไม่สมดุลในพัฒนาการทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค และสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่เชื่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผลประโยชน์ภายในกลุ่มประชากรเดียวกัน เช่น ผู้ประกอบธุรกิจการค้า ผู้ประกอบการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน จะยิ่งทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรครั้งสำคัญ คือ การก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีสัดส่วนประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดในปัจจุบัน ภาครัฐได้เริ่มตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ที่จะมีต่อปัจจัยต่างๆ ทั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ สัดส่วนกำลังแรงงาน ความแตกต่างทางรายได้และค่าใช้จ่าย ตลอดจนคุณภาพชีวิตของประชากรในช่วงวัยต่างๆ ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ และความเข้มแข็งของสังคมต่อไปในอนาคต จึงได้ระบุถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

การศึกษานี้ จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยมุ่งศึกษาว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในลักษณะใด และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศไทยในอีกมิติหนึ่ง ที่น่าจะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นในอนาคต จากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552 และจำแนกประชากรออกเป็น 4 กลุ่มตามอายุ ได้แก่ 1) ประชากรวัยทำงานตอนต้น อายุ 15 - 29 ปี 2) ประชากรวัยทำงานตอนกลาง อายุ 30 - 44 ปี 3) ประชากรวัยทำงานตอน อายุ 45 - 59 ปี และ 4) ประชากรสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

ผลการศึกษาในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุมีลักษณะเฉพาะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประชากรสูงอายุ ที่พบว่าเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำที่สุด และมีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุด โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือเป็นหลัก เมื่อพิจารณาปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอายุอื่นๆ แล้ว ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงที่สุด และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ หากไม่มีการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรจากจำนวนประชากรสูงอายุที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันหมายถึงความสามารถในการหารายได้ที่ลดลง และความต้องการพึ่งพิงประชากรในวัยอื่นแล้ว ย่อมส่งผลให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในการแยกส่วนการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ส่วนใหญ่ สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประชากรกลุ่มอายุเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดจากมิติทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ที่ส่งผลทำให้รายได้ของประชากรแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มอายุเดียวกัน มีความแตกต่างกันค่อนข้างสูง สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุประชากรนั้น พบว่า มีสัดส่วนต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรทั้งหมดไม่มากเท่าใดนัก และมีแนวโน้มลดลงตลอดช่วงที่ทำการศึกษา แต่เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ กับประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ แล้ว กลับพบว่า มีค่าเพิ่มสูงขึ้น เนื่องมาจากรายได้เฉลี่ยของกลุ่มประชากรสูงอายุนั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ ทำให้ความแตกต่างทางรายได้เพิ่มสูงขึ้นนั่นเอง

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ กับประชากรกลุ่มอายุอื่นๆ นี้ กับสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์สูงถึง 0.9746 กล่าวคือในช่วงที่ผ่านมา ประชากรสูงอายุไทยส่วนใหญ่ได้มีการเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจก่อนก้าวเข้าสู่วัยเกษียณ จึงต้องพึ่งพิงประชากรวัยทำงานในครัวเรือนเป็นหลัก ดังนั้นเมื่อประเทศก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ที่มีจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เกินกว่าที่ประชากรวัยทำงานจะสามารถเกื้อหนุนได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุจึงเริ่มลดลง และส่งผลให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุน่ากังวล ตามลำดับ

ผลการศึกษาในเบื้องต้นได้ชี้ให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุมีคุณลักษณะต่างๆ อาทิ เพศ ภูมิภาค เขตที่อยู่อาศัย การศึกษา ภาคการผลิต ลักษณะงานที่ทำ และสถานะทางเศรษฐกิจสังคม ที่แตกต่างจากประชากรในช่วงอายุอื่นอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม ยังพบว่ามี ความแตกต่างกันภายในกลุ่มประชากรที่จัดเป็นสูงอายุนี้อยู่ด้วย ซึ่งน่าจะส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม การศึกษานี้จึงได้แยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ ตามปัจจัยต่างๆ ชำรงต้น และพบว่าประชากรสูงอายุเพศชาย มีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มสูงกว่าประชากรสูงอายุเพศหญิง ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้และกรุงเทพมหานคร มีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มสูงกว่าประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคอื่นๆ อีกทั้งประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ก็มีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มสูงกว่าประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับอื่นๆ ในด้านภาคการผลิต พบว่า สัดส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคบริการเริ่มมีน้ำหนักเพิ่มขึ้น การศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุกลุ่มที่ทำงานในลักษณะนายจ้าง และประชากรสูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมเป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ผู้ปฏิบัติการ วิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ

ในวิเคราะห์หาปัจจัยกำหนดอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ โดยพิจารณาจากปัจจัยทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และนโยบายของภาครัฐเป็นสำคัญ พบว่า การศึกษาที่สูงขึ้น นโยบายประกันสังคม และนโยบายสวัสดิการของเอกชน จะช่วยทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุนั้นมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในขณะที่ความไม่สมดุลในระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละภูมิภาค และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมที่ไม่เอื้ออำนวย จะส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ

นัยทางนโยบาย

ผลการศึกษาในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนี้ เป็นประเด็นที่ควรได้รับการตอบสนองอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ หากสามารถลดช่องว่าง หรือความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุกับกลุ่มประชากรในช่วงอายุอื่น รวมทั้งลดความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุด้วยกันได้แล้ว ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศ ก็น่าจะบรรเทาลงได้ไม่มากนัก

นโยบายและมาตรการที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ การเพิ่มหลักประกันทางรายได้ให้กับประชากรเมื่อก้าวเข้าสู่วัยชราภาพ ซึ่งอาจดำเนินการผ่านทางกลไกของกองทุนประกันสังคม และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมถึงการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชากรสูงอายุ โดยการส่งเสริมการทำงานภายหลังเกษียณ การอบรมความรู้ เพิ่มพูนทักษะ การฝึกอาชีพ ที่มีความเหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ที่สำคัญคือการสร้างความตระหนักให้แก่ประชากรวัยทำงาน เพื่อให้มีการวางแผนและเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุล่วงหน้าอย่างเหมาะสม เพื่อลดภาระทางการคลังของภาครัฐและภาระของสังคม ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุเหล่านี้ต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ ควรให้เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพของผู้สูงอายุ หรือเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นแจกจ่ายให้กับประชากรสูงอายุที่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง ทั้งนี้ หากงบประมาณดังกล่าว มาจากการจัดเก็บภาษีที่มีความเป็นธรรม คือเก็บจากผู้มีรายได้สูง เพื่อนำมากระจายให้แก่ผู้ที่มีรายได้ต่ำ ในรูปของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนั้นแล้ว ก็น่าจะช่วยลดช่องว่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุที่มีรายได้สูง กับประชากรสูงอายุที่ไม่มีรายได้เลย หรือมีรายได้ต่ำลงได้ และยังช่วยให้รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุทั้งหมดเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุ กับประชากรในช่วงอายุอื่นๆ ลดลงอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่ามาตรการและนโยบายของภาครัฐที่ดำเนินการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างประชากร ไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางด้านภาษี หรือการใช้จ่ายของภาครัฐนั้น ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศลดลงได้เท่าใดนัก ภาครัฐจึงควรมุ่งเน้นการจัดเก็บภาษีทางตรง ซึ่งเป็นการคำนวณจากฐานรายได้และทรัพย์สินของบุคคลนั้นๆ มากกว่าการจัดเก็บภาษีทางอ้อม ซึ่งเป็นการเก็บภาษีจากการบริโภค และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการลดช่องว่างทางรายได้ระหว่างผู้มีรายได้มากกับผู้มีรายได้น้อยแต่อย่างใด นอกจากนี้ การลงทุนหรือการใช้จ่ายของภาครัฐในด้านการศึกษา การสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงทุนในกลุ่มประชากรสูงอายุ ก็น่าจะส่งผลให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ลดลงได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ประชากรเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ย่อมมีความสามารถในการทำงาน และความสามารถในการหารายได้ลดลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากประชากรที่กลายเป็นผู้สูงอายุเหล่านี้ไม่สามารถหารายได้จากแหล่งอื่นๆ ได้ ต้องพึ่งพารายได้จากประชากรวัยทำงานในครัวเรือนเป็นหลัก ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่หากประชากรเหล่านี้ มีการเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยเกษียณ ก็จะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเพียงพอและเหมาะสม ภาครัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างกลไกในการกระจายรายได้ให้แก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง ผ่านนโยบายและมาตรการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มประชากรสูงอายุ ซึ่งกำลังมีจำนวนและสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ เพื่อจะช่วยยับยั้งและบรรเทาความรุนแรงของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ อันอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตต่อไปได้

รายการอ้างอิง

- คัคนา กันตะพัฒนะ. (2551). ความเหลื่อมล้ำของรายได้ อีกปัญหาใหญ่ในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ. **สารวิจัยธุรกิจ** 12, 46 (ธันวาคม).
- ชีนฤทัย กาญจนะจิตรา และคนอื่นๆ. (2550). **สุขภาพคนไทย 2550**. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- ปัทมภ์ อนันนภิบุตร. มปป. **นโยบายและมาตรการทางการคลังกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้: บทสำรวจความรู้**. <http://www.efa.or.th/images/stories/file/นโยบายและมาตรการทางการคลังกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้.doc> [สืบค้นเมื่อ 6 มิถุนายน 2554].
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2543). **ประชากรศาสตร์: สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- (2554). จุดเปลี่ยนประชากรประเทศไทย. ใน สุริย์พร พันพื้ง และมาลี สันภูวรรณ (บรรณาธิการ), **ประชากรและสังคม 2554: จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย**. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- (2548). สถานการณ์ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2548. ใน กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ), **ประชากรและสังคม 2548: ประชากรของประเทศไทย ณ พ.ศ. 2548**. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล สุริย์พร พันพื้ง และปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2550). ระเบิดคนเมืองในประเทศไทย. ใน วรชัย ทองไทย และสุริย์พร พันพื้ง (บรรณาธิการ), **ประชากรและสังคม 2550: นคราภิวัตน์และวิถีชีวิตเมือง**. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- สถาบันวิจัยประชากรสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2549). **การฉายภาพประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2548-2568 มหาวิทยาลัยมหิดล ฉบับเดือนมีนาคม 2549**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). **รายงานการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). **รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550**. http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/rep_older50.pdf [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2554].
- อิสรา ศานติศาสน์. (2546). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การวัดการกระจายรายได้**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- Boom, E. D. and Finaly, E. J. (2009). Demographic Change and Economic Growth in Asia. *Asian Economic Policy Review* 4, 1: 45 - 64.
- Boonyamanond, S. (2008). **Interconnection between income distribution and economic growth: Cross-country and Thai evidence**. Ph.D. Dissertation. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Deolalikar, B. A. (2002). Poverty, Growth and Inequality in Thailand. *ERD Working Paper No.8*. Asian Development Bank.
- Fofack, H. and Zeufack, A. (1999). **Dynamics of income inequality in Thailand: Evidence from household pseudo-panel data**. The World Bank.
- Heerink, N. and Folmer, H. (1994). Income distribution and the fulfillment of basic needs: Theory and empirical evidence. *Journal of Policy Modeling* 6, 6 (December 1994): 625 - 652.
- Israngkura, A. (2003). **Income inequality and university financing in Thailand**. East Asian Development Network (EADN).
- Karoly, A. L. and Burtless, G. (1995). Demographic change, rising earnings inequality, and the distribution of personal well-being: 1959-1989. *Demography* 32, 3: 379 - 405.
- Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *American Economic Review* 45, 1 (March): 1 - 28.
- Lerman, I. R. and Yitzhaki, S. (1985). Income inequality effects by income source: a new approach and applications to the United States. *The review of Economics Statistics* 67, 1 (February 1985): 151 - 156.
- Lerman, I. R. and Yitzhaki, S. (1994). Effect of marginal changes in income sources on US income inequality. *Public Finance Quarterly* 22 (October): 403 - 417.
- Nkang, M. N. (2009). **Demographic change, economic growth, income distribution, and poverty in Nigeria: A computable general equilibrium analysis**. Poppov Research Network.
- Oyekale, A. S., Adeoti, A. I. and Ogunnupe, T. O. (2004). **Sources of income inequality and poverty in rural and urban Nigeria**. Nigeria: University of Ibadan, Department of Agricultural Economics.
- Sarntisart, I. (1997). Educational expansions and labor earnings inequality: The case of Thailand between 1988 and 1992. *Chulalongkorn Journal of Economics* 9, 2 (May): 127 - 174.
- Sarntisart, I. (2004). Growth, structural change, and inequality: The experience of Thailand. In Cornia, G. A. (ed.), **Inequality, growth and poverty in an era of liberalization and globalization**, 405-427. New York: Oxford University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 แยกตามปัจจัยต่างๆ

ตาราง ก-1 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยก
วิเคราะห์ตามเพศ พ.ศ. 2529 – 2552

พ.ศ.	เพศ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	3.3175		0.2030	3.5205
	ชาย	2.5426	76.64%		
	หญิง	0.7748	23.36%		
2531	รวม	3.5369		0.1523	3.6892
	ชาย	2.3214	65.63%		
	หญิง	1.2156	34.37%		
2533	รวม	28.0342		0.2310	28.2652
	ชาย	27.5379	98.23%		
	หญิง	0.4962	1.77%		
2535	รวม	5.4533		0.1765	5.6298
	ชาย	4.2372	77.70%		
	หญิง	1.2161	22.30%		
2537	รวม	4.2865		0.1518	4.4384
	ชาย	3.4490	80.46%		
	หญิง	0.8375	19.54%		
2539	รวม	4.6910		0.1080	4.7989
	ชาย	2.9711	63.34%		
	หญิง	1.7198	36.66%		
2541	รวม	4.9265		0.1412	5.0677
	ชาย	4.3318	87.93%		
	หญิง	0.5947	12.07%		
2543	รวม	4.0876		0.1300	4.2176
	ชาย	3.2642	79.86%		
	หญิง	0.8234	20.14%		

ตาราง ก-1 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ
แยกวิเคราะห์ตามเพศ พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	เพศ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2545	รวม	5.1350		0.0860	5.2210
	ชาย	3.7904	73.81%		
	หญิง	1.3446	26.19%		
2547	รวม	3.4068		0.0803	3.4872
	ชาย	2.3996	70.43%		
	หญิง	1.0073	29.57%		
2549	รวม	44.1707		0.0368	44.2075
	ชาย	32.3056	73.14%		
	หญิง	11.8651	26.86%		
2550	รวม	5.3492		0.0369	5.3860
	ชาย	4.1087	76.81%		
	หญิง	1.2404	23.19%		
2552	รวม	27.4771		0.0155	27.4926
	ชาย	25.1428	91.50%		
	หญิง	2.3342	8.50%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตาราง ก-2 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภูมิภาค พ.ศ. 2529 – 2552

พ.ศ.	ภูมิภาค	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	3.3287		0.1918	3.5205
	กรุงเทพ	1.6385	49.22%		
	กลาง	0.5584	16.77%		
	เหนือ	0.3977	11.95%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.2594	7.79%		
	ใต้	0.4746	14.26%		
2531	รวม	3.5442		0.1450	3.6892
	กรุงเทพ	1.9514	55.06%		
	กลาง	0.7790	21.98%		
	เหนือ	0.2667	7.52%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.3335	9.41%		
	ใต้	0.2136	6.03%		
2533	รวม	28.1123		0.1529	28.2652
	กรุงเทพ	9.4604	33.65%		
	กลาง	17.9066	63.70%		
	เหนือ	0.2226	0.79%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.3303	1.17%		
	ใต้	0.1924	0.68%		
2535	รวม	5.5038		0.1260	5.6298
	กรุงเทพ	2.7015	49.08%		
	กลาง	1.6311	29.64%		
	เหนือ	0.2836	5.15%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.4356	7.91%		
	ใต้	0.4520	8.21%		

ตาราง ก-2 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภูมิภาค พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ภูมิภาค	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2537	รวม	4.3518		0.0866	4.4384
	กรุงเทพ	0.6240	14.34%		
	กลาง	2.1232	48.79%		
	เหนือ	0.3506	8.06%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.8715	20.03%		
	ใต้	0.3824	8.79%		
2539	รวม	4.6686		0.1303	4.7989
	กรุงเทพ	1.2049	25.81%		
	กลาง	0.8071	17.29%		
	เหนือ	0.7074	15.15%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	1.6547	35.44%		
	ใต้	0.2946	6.31%		
2541	รวม	5.0051		0.0626	5.0677
	กรุงเทพ	1.5591	31.15%		
	กลาง	1.5436	30.84%		
	เหนือ	0.6595	13.18%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.4207	8.41%		
	ใต้	0.8223	16.43%		
2543	รวม	4.0889		0.1287	4.2176
	กรุงเทพ	1.7032	41.65%		
	กลาง	1.0985	26.87%		
	เหนือ	0.3426	8.38%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.3418	8.36%		
	ใต้	0.6029	14.74%		

ตาราง ก-2 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภูมิภาค พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ภูมิภาค	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2545	รวม	5.1014		0.1196	5.2210
	กรุงเทพ	1.7754	34.80%		
	กลาง	1.4709	28.83%		
	เหนือ	0.8401	16.47%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.4960	9.72%		
	ใต้	0.5190	10.17%		
2547	รวม	3.3923		0.0948	3.4872
	กรุงเทพ	0.8279	24.40%		
	กลาง	0.8790	25.91%		
	เหนือ	0.3020	8.90%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.6920	20.40%		
	ใต้	0.6915	20.38%		
2549	รวม	44.0744		0.1331	44.2075
	กรุงเทพ	1.1309	2.57%		
	กลาง	35.1992	79.86%		
	เหนือ	1.2711	2.88%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.4277	0.97%		
	ใต้	6.0454	13.72%		
2550	รวม	5.2438		0.1422	5.3860
	กรุงเทพ	1.8337	34.97%		
	กลาง	1.0282	19.61%		
	เหนือ	0.6738	12.85%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.4385	8.36%		
	ใต้	1.2695	24.21%		

ตาราง ก-2 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภูมิภาค พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ภูมิภาค	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2552	รวม	27.3066		0.1860	27.4926
	กรุงเทพ	5.0193	18.38%		
	กลาง	1.9955	7.31%		
	เหนือ	1.1347	4.16%		
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.4536	1.66%		
	ใต้	18.7035	68.49%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตาราง ก-3 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามเขตที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2529 – 2552

พ.ศ.	เขตที่อยู่อาศัย	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	3.4655		0.0551	3.5205
	ในเขต	2.8224	81.44%		
	นอกเขต	0.6430	18.56%		
2531	รวม	3.5917		0.0975	3.6892
	ในเขต	2.2576	62.86%		
	นอกเขต	1.3341	37.14%		
2533	รวม	28.2186		0.0465	28.2652
	ในเขต	10.0358	35.56%		
	นอกเขต	18.1828	64.44%		
2535	รวม	5.5433		0.0865	5.6298
	ในเขต	3.7277	67.25%		
	นอกเขต	1.8157	32.75%		
2537	รวม	4.3478		0.0905	4.4384
	ในเขต	2.8624	65.83%		
	นอกเขต	1.4855	34.17%		
2539	รวม	4.7145		0.0845	4.7989
	ในเขต	3.5471	75.24%		
	นอกเขต	1.1674	24.76%		
2541	รวม	5.0135		0.0541	5.0677
	ในเขต	2.5880	51.62%		
	นอกเขต	2.4255	48.38%		
2543	รวม	4.1014		0.1162	4.2176
	ในเขต	2.9833	72.74%		
	นอกเขต	1.1181	27.26%		

ตาราง ก-3 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามเขตที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2529 – 2552 (ต่อ)

พ.ศ.	เขตที่อยู่อาศัย	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2545	รวม	5.1113		0.1098	5.2210
	ในเขต	3.1761	62.14%		
	นอกเขต	1.9351	37.86%		
2547	รวม	3.4162		0.0710	3.4872
	ในเขต	1.8211	53.31%		
	นอกเขต	1.5951	46.69%		
2549	รวม	44.0832		0.1243	44.2075
	ในเขต	26.7387	60.65%		
	นอกเขต	17.3446	39.35%		
2550	รวม	5.2821		0.1039	5.3860
	ในเขต	3.7139	70.31%		
	นอกเขต	1.5683	29.69%		
2552	รวม	27.3355		0.1570	27.4926
	ในเขต	8.9776	32.84%		
	นอกเขต	18.3580	67.16%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตาราง ก-4 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529 - 2552

พ.ศ.	ระดับการศึกษา	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	2.7897		0.7308	3.5205
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.4396	15.76%		
	ประถมศึกษา	1.2904	46.26%		
	มัธยมศึกษา	0.3318	11.89%		
	อุดมศึกษา	0.7280	26.09%		
2531	รวม	3.0848		0.6044	3.6892
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.8446	27.38%		
	ประถมศึกษา	1.0042	32.55%		
	มัธยมศึกษา	0.9866	31.98%		
	อุดมศึกษา	0.2495	8.09%		
2533	รวม	27.6317		0.6335	28.2652
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.2263	0.82%		
	ประถมศึกษา	11.0575	40.02%		
	มัธยมศึกษา	16.2513	58.81%		
	อุดมศึกษา	0.0966	0.35%		
2535	รวม	5.1053		0.5245	5.6298
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.3056	5.99%		
	ประถมศึกษา	3.1115	60.95%		
	มัธยมศึกษา	1.0809	21.17%		
	อุดมศึกษา	0.6073	11.90%		
2537	รวม	4.0211		0.4172	4.4384
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.3478	8.65%		
	ประถมศึกษา	2.5123	62.48%		
	มัธยมศึกษา	1.0090	25.09%		
	อุดมศึกษา	0.1521	3.78%		

ตาราง ก-4 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ระดับการศึกษา	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2539	รวม	4.3868		0.4121	4.7989
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.2626	5.99%		
	ประถมศึกษา	3.3934	77.35%		
	มัธยมศึกษา	0.3882	8.85%		
	อุดมศึกษา	0.3426	7.81%		
2541	รวม	4.5346		0.5330	5.0677
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.3535	7.79%		
	ประถมศึกษา	3.2493	71.66%		
	มัธยมศึกษา	0.2795	6.16%		
	อุดมศึกษา	0.6524	14.39%		
2543	รวม	3.5982		0.6194	4.2176
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.3581	9.95%		
	ประถมศึกษา	1.7526	48.71%		
	มัธยมศึกษา	0.5430	15.09%		
	อุดมศึกษา	0.9445	26.25%		
2545	รวม	4.5989		0.6221	5.2210
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.1242	2.70%		
	ประถมศึกษา	2.6232	57.04%		
	มัธยมศึกษา	0.4646	10.10%		
	อุดมศึกษา	1.3870	30.16%		
2547	รวม	2.8978		0.5894	3.4872
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.2084	7.19%		
	ประถมศึกษา	1.2089	41.72%		
	มัธยมศึกษา	0.7270	25.09%		
	อุดมศึกษา	0.7535	26.00%		

ตาราง ก-4 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ระดับการศึกษา	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2549	รวม	43.7710		0.4365	44.2075
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	10.7247	24.50%		
	ประถมศึกษา	25.3515	57.92%		
	มัธยมศึกษา	1.2801	2.92%		
	อุดมศึกษา	6.4148	14.66%		
2550	รวม	5.0264		0.3596	5.3860
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.6817	13.56%		
	ประถมศึกษา	2.1190	42.16%		
	มัธยมศึกษา	0.5309	10.56%		
	อุดมศึกษา	1.6948	33.72%		
2552	รวม	27.0465		0.4461	27.4926
	ต่ำกว่าประถมศึกษา	0.1310	0.48%		
	ประถมศึกษา	19.9967	73.93%		
	มัธยมศึกษา	2.3145	8.56%		
	อุดมศึกษา	4.6043	17.02%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตาราง ก-5 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภาคการผลิต พ.ศ. 2529-2552

พ.ศ.	ภาคการผลิต	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	3.2927		0.2278	3.5205
	เกษตรกรรม	0.4812	14.61%		
	อุตสาหกรรม	0.6557	19.91%		
	บริการ	0.8459	25.69%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.3100	39.78%		
2531	รวม	3.4545		0.2347	3.6892
	เกษตรกรรม	0.9132	26.43%		
	อุตสาหกรรม	0.2076	6.01%		
	บริการ	1.2151	35.17%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.1186	32.38%		
2533	รวม	27.9933		0.2719	28.2652
	เกษตรกรรม	17.8556	63.79%		
	อุตสาหกรรม	8.3761	29.92%		
	บริการ	1.2388	4.43%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.5227	1.87%		
2535	รวม	5.3844		0.2454	5.6298
	เกษตรกรรม	0.8141	15.12%		
	อุตสาหกรรม	0.8927	16.58%		
	บริการ	2.0366	37.82%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.6410	30.48%		
2537	รวม	4.2093		0.2290	4.4384
	เกษตรกรรม	1.2605	29.94%		
	อุตสาหกรรม	0.3207	7.62%		
	บริการ	1.6261	38.63%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.0020	23.81%		

ตาราง ก-5 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภาคการผลิต พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ภาคการผลิต	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2539	รวม	4.6329		0.1660	4.7989
	เกษตรกรรม	0.8715	18.81%		
	อุตสาหกรรม	0.1404	3.03%		
	บริการ	1.9773	42.68%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.6437	35.48%		
2541	รวม	4.8413		0.2263	5.0677
	เกษตรกรรม	1.9160	39.57%		
	อุตสาหกรรม	0.0730	1.51%		
	บริการ	1.9933	41.17%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.8591	17.74%		
2543	รวม	3.9605		0.2571	4.2176
	เกษตรกรรม	0.8249	20.83%		
	อุตสาหกรรม	0.3493	8.82%		
	บริการ	1.8340	46.31%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.9523	24.04%		
2545	รวม	4.9470		0.2740	5.2210
	เกษตรกรรม	1.2077	24.41%		
	อุตสาหกรรม	0.1595	3.22%		
	บริการ	2.1064	42.58%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.4734	29.78%		
2547	รวม	3.3309		0.1563	3.4872
	เกษตรกรรม	0.8166	24.52%		
	อุตสาหกรรม	0.0758	2.28%		
	บริการ	1.2729	38.21%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.1656	34.99%		

ตาราง ก-5 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามภาคการผลิต พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ภาคการผลิต	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2549	รวม	44.0122		0.1953	44.2075
	เกษตรกรรม	40.7022	92.48%		
	อุตสาหกรรม	0.7177	1.63%		
	บริการ	1.5682	3.56%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.0241	2.33%		
2550	รวม	5.2320		0.1540	5.3860
	เกษตรกรรม	1.6277	31.11%		
	อุตสาหกรรม	0.5352	10.23%		
	บริการ	1.7140	32.76%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.3551	25.90%		
2552	รวม	27.1335		0.3590	27.4926
	เกษตรกรรม	19.4504	71.68%		
	อุตสาหกรรม	0.4989	1.84%		
	บริการ	6.3701	23.48%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.8142	3.00%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตาราง ก-6 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามลักษณะงานที่ทำ พ.ศ. 2529 - 2552

พ.ศ.	ลักษณะงานที่ทำ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	3.1865		0.3340	3.5205
	นายจ้าง	0.4432	13.91%		
	กิจการส่วนตัว	0.3527	11.07%		
	ลูกจ้าง	1.0749	33.73%		
	ช่วยครอบครัว	0.0058	0.18%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.3099	41.11%		
2531	รวม	3.2982		0.3910	3.6892
	นายจ้าง	1.5505	47.01%		
	กิจการส่วนตัว	0.4609	13.98%		
	ลูกจ้าง	0.1523	4.62%		
	ช่วยครอบครัว	0.0160	0.49%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.1185	33.91%		
2533	รวม	27.7188		0.5464	28.2652
	นายจ้าง	26.1168	94.22%		
	กิจการส่วนตัว	0.8266	2.98%		
	ลูกจ้าง	0.2291	0.83%		
	ช่วยครอบครัว	0.0236	0.09%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.5227	1.89%		
2535	รวม	5.3298		0.3000	5.6298
	นายจ้าง	1.6976	31.85%		
	กิจการส่วนตัว	1.2854	24.12%		
	ลูกจ้าง	0.6958	13.06%		
	ช่วยครอบครัว	0.0099	0.18%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.6411	30.79%		

ตาราง ก-6 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามลักษณะงานที่ทำ พ.ศ. 2529 - 2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ลักษณะงานที่ทำ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2537	รวม	4.1411		0.2973	4.4384
	นายจ้าง	2.0238	48.87%		
	กิจการส่วนตัว	0.9200	22.22%		
	ลูกจ้าง	0.1876	4.53%		
	ช่วยครอบครัว	0.0068	0.16%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.0028	24.22%		
2539	รวม	4.5364		0.2626	4.7989
	นายจ้าง	2.0362	44.89%		
	กิจการส่วนตัว	0.3678	8.11%		
	ลูกจ้าง	0.4723	10.41%		
	ช่วยครอบครัว	0.0164	0.36%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.6438	36.24%		
2541	รวม	4.7499		0.3178	5.0677
	นายจ้าง	3.0435	64.08%		
	กิจการส่วนตัว	0.3660	7.71%		
	ลูกจ้าง	0.4644	9.78%		
	ช่วยครอบครัว	0.0169	0.36%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.8590	18.09%		
2543	รวม	3.9312		0.2864	4.2176
	นายจ้าง	1.3854	35.24%		
	กิจการส่วนตัว	0.4618	11.75%		
	ลูกจ้าง	1.0958	27.88%		
	ช่วยครอบครัว	0.0359	0.91%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.9523	24.22%		

ตาราง ก-6 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามลักษณะงานที่ทำ พ.ศ. 2529 - 2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ลักษณะงานที่ทำ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2545	รวม	4.9603		0.2607	5.2210
	นายจ้าง	1.7344	34.97%		
	กิจการส่วนตัว	0.8463	17.06%		
	ลูกจ้าง	0.8855	17.85%		
	ช่วยครอบครัว	0.0209	0.42%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.4732	29.70%		
2547	รวม	3.2823		0.2049	3.4872
	นายจ้าง	1.1138	33.93%		
	กิจการส่วนตัว	0.3710	11.30%		
	ลูกจ้าง	0.5990	18.25%		
	ช่วยครอบครัว	0.0332	1.01%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.1653	35.50%		
2549	รวม	43.6232		0.5843	44.2075
	นายจ้าง	40.8343	93.61%		
	กิจการส่วนตัว	0.8158	1.87%		
	ลูกจ้าง	0.9297	2.13%		
	ช่วยครอบครัว	0.0194	0.04%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.0241	2.35%		
2550	รวม	5.1746		0.2114	5.3860
	นายจ้าง	2.0181	39.00%		
	กิจการส่วนตัว	1.1337	21.91%		
	ลูกจ้าง	0.6395	12.36%		
	ช่วยครอบครัว	0.0282	0.54%		
	ไม่ได้ทำงาน	1.3551	26.19%		

ตาราง ก-6 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามลักษณะงานที่ทำ พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	ลักษณะงานที่ทำ	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2552	รวม	27.2763		0.2163	27.4926
	นายจ้าง	23.0327	84.44%		
	กิจการส่วนตัว	1.7499	6.42%		
	ลูกจ้าง	1.6548	6.07%		
	ช่วยครอบครัว	0.0264	0.10%		
	ไม่ได้ทำงาน	0.8125	2.98%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ตาราง ก-7 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552

พ.ศ.	สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2529	รวม	3.4327		0.0878	3.5205
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.3555	10.36%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0356	1.04%		
	บริการการเกษตร	0.0034	0.10%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	0.5690	16.58%		
	ผู้ประกอบการวิชาชีพ	0.6111	17.80%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0090	0.26%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.3340	9.73%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.5150	44.13%		
2531	รวม	3.5925		0.0967	3.6892
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.7842	21.83%		
	การเกษตรที่เช่า	0.1319	3.67%		
	บริการการเกษตร	0.0020	0.06%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.3775	38.34%		
	ผู้ประกอบการวิชาชีพ	0.1482	4.12%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0123	0.34%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1324	3.69%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.0039	27.95%		

ตาราง ก-7 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	สถานะทางเศรษฐกิจสังคม ของครัวเรือน	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2533	รวม	28.2083		0.0569	28.2652
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	17.8216	63.18%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0386	0.14%		
	บริการการเกษตร	0.0262	0.09%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	9.3906	33.29%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.2043	0.72%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0976	0.35%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1599	0.57%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	0.4692	1.66%		
2535	รวม	5.5433		0.0865	5.6298
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.7988	14.41%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0198	0.36%		
	บริการการเกษตร	0.0082	0.15%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	2.2149	39.96%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.7855	14.17%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0155	0.28%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1864	3.36%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.5141	27.31%		
2537	รวม	4.3685		0.0698	4.4384
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.6909	15.82%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0743	1.70%		
	บริการการเกษตร	0.0803	1.84%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.8225	41.72%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.4229	9.68%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0290	0.66%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.3919	8.97%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	0.8566	19.61%		

ตาราง ก-7 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	สถานะทางเศรษฐกิจสังคม ของครัวเรือน	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2539	รวม	4.7228		0.0762	4.7989
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.6168	13.06%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0661	1.40%		
	บริการการเกษตร	0.0409	0.87%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.7162	36.34%		
	ผู้ประกอบการวิชาชีพ	0.5107	10.81%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0119	0.25%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1339	2.84%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.6262	34.43%		
2541	รวม	5.0104		0.0573	5.0677
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	1.3666	27.27%		
	การเกษตรที่เช่า	0.2895	5.78%		
	บริการการเกษตร	0.0037	0.07%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.9940	39.80%		
	ผู้ประกอบการวิชาชีพ	0.2113	4.22%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0090	0.18%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1691	3.38%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	0.9673	19.31%		
2543	รวม	4.1342		0.0834	4.2176
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.6149	14.87%		
	การเกษตรที่เช่า	0.1553	3.76%		
	บริการการเกษตร	0.0035	0.08%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.2175	29.45%		
	ผู้ประกอบการวิชาชีพ	1.2108	29.29%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0082	0.20%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.0918	2.22%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	0.8322	20.13%		

ตาราง ก-7 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	สถานะทางเศรษฐกิจสังคม ของครัวเรือน	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2545	รวม	5.1350		0.0860	5.2210
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	1.0943	21.31%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0250	0.49%		
	บริการการเกษตร	0.0157	0.31%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.8760	36.53%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.7341	14.30%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0084	0.16%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.0973	1.89%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.2843	25.01%		
2547	รวม	3.4277		0.0595	3.4872
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	0.6512	19.00%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0851	2.48%		
	บริการการเกษตร	0.0029	0.09%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	0.7215	21.05%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.6534	19.06%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0088	0.26%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.0767	2.24%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.2281	35.83%		
2549	รวม	44.1523		0.0552	44.2075
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	40.4234	91.55%		
	การเกษตรที่เช่า	0.0585	0.13%		
	บริการการเกษตร	0.0069	0.02%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.5548	3.52%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.9494	2.15%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0067	0.02%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1419	0.32%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.0107	2.29%		

ตาราง ก-7 ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ แยกวิเคราะห์
ตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552 (ต่อ)

พ.ศ.	สถานะทางเศรษฐกิจสังคม ของครัวเรือน	ดัชนี Shorrocks ภายในกลุ่ม	สัดส่วน	ดัชนี Shorrocks ระหว่างกลุ่ม	ดัชนี Shorrocks รวม
2550	รวม	5.3114		0.0746	5.3860
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	1.2599	23.72%		
	การเกษตร/ที่เช่า	0.1033	1.95%		
	บริการการเกษตร	0.0414	0.78%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	1.6997	32.00%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	0.6843	12.88%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0077	0.14%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.0972	1.83%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	1.4179	26.70%		
2552	รวม	27.3573		0.1353	27.4926
	การเกษตร/เจ้าของที่ดิน	17.9817	65.73%		
	การเกษตร/ที่เช่า	0.1901	0.69%		
	บริการการเกษตร	0.0122	0.04%		
	ธุรกิจการค้า นักบริหาร	4.1245	15.08%		
	ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ	1.6501	6.03%		
	ผู้ใช้แรงงาน	0.0269	0.10%		
	ลูกจ้างประเภทอื่นๆ	0.1602	0.59%		
	ผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ	3.2117	11.74%		

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

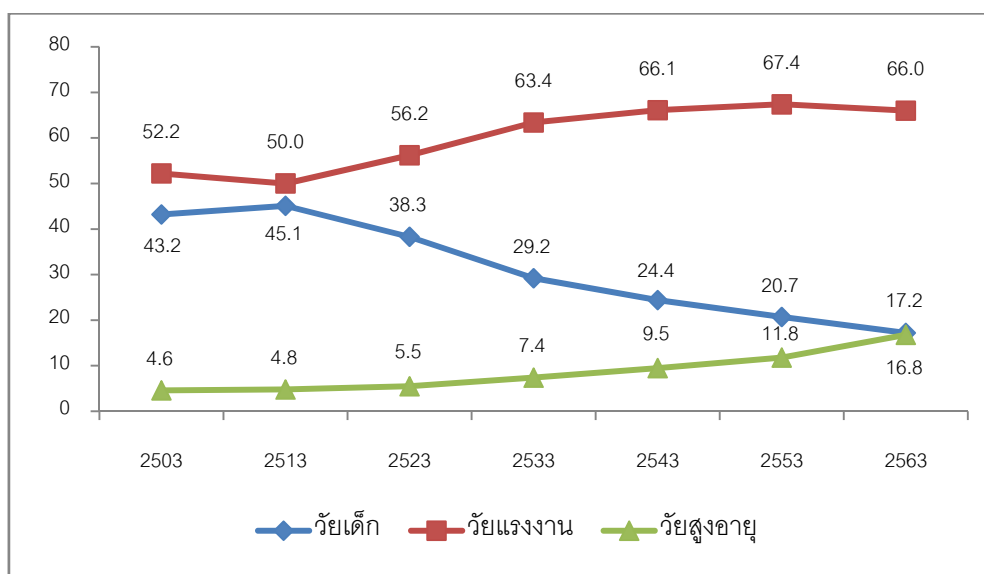
ภาคผนวก ข

บทความสำหรับการเผยแพร่

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย

กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์และสาธารณสุข ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากรครั้งสำคัญของประเทศ กล่าวคือ การก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดและอัตราการตายที่ลดลง และอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้น โดยประชากรสูงอายุในประเทศ ได้เพิ่มจาก 1.2 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 4.6 ของประชากรทั้งหมด ใน พ.ศ. 2503 เป็นจำนวนสูงถึง 7.5 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.8 ของประชากรทั้งหมด ใน พ.ศ. 2553 โดยจำนวนและสัดส่วนดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งนี้ คาดประมาณว่า ในอีก 10 ปี จำนวนประชากรสูงอายุ จะเพิ่มขึ้นเป็น 11 ล้านคน คิดเป็นประมาณร้อยละ 17 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ (รูป 1)

รูป 1: ร้อยละของประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2503 – 2563 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา : ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวนศ์, 2548.

- หมายเหตุ: 1) พ.ศ. 2503-2543 คำนวณจากรายงานสำมะโนประชากร พ.ศ. 2503 และสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513-2543, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- 2) พ.ศ. 2553 และ 2563 คำนวณจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนี้ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเดียวกันแล้ว กล่าวได้ว่า ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งก็เป็นที่ประจักษ์ว่า ประชากรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้มีรายได้ต่ำ ได้รับประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากสภาวะความยากจนในประเทศ (poverty incidence) ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยเท่าใดกลับมิได้ลดลงมากนัก ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (income inequality) ในประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับสูง และไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงแต่อย่างใด ปรากฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการได้รับผลประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย ประกอบกับการก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง ประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ ไม่สามารถทำงานหารายได้ ได้มากดังเช่นเคย ในขณะที่ ประชากรสูงอายุบางส่วน มีรายได้จากการเก็บออมและลงทุนในทรัพย์สินต่างๆ ทำให้มีรายได้จำนวนมาก ความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ และความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ กับประชากรในกลุ่มอายุอื่น น่าจะทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยที่เป็นปัญหามายาวนาน ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

การศึกษานี้ จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey - SES) ซึ่งเก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในช่วง พ.ศ. 2529 – 2552 และแบ่งประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ออกเป็น 4 กลุ่มอายุ ได้แก่

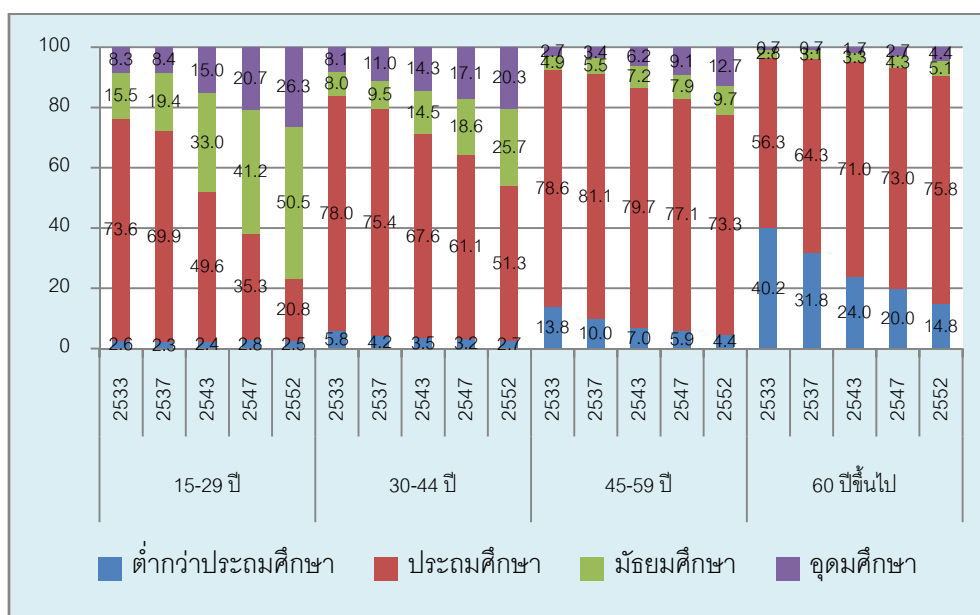
- 1) ประชากรวัยแรงงานตอนต้น หรือประชากรวัยเริ่มทำงาน อายุ 15 - 29 ปี
- 2) ประชากรวัยแรงงานตอนกลาง อายุ 30 - 44 ปี
- 3) ประชากรวัยแรงงานตอนปลาย หรือประชากรวัยก่อนเกษียณ อายุ 45 - 59 ปี
- 4) ประชากรสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

ลักษณะทางประชากรและสังคม และสถานะทางเศรษฐกิจของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ มีลักษณะเฉพาะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยพบว่า ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ

ที่สุด กล่าวคือมากกว่า 4 ใน 5 ของประชากรสูงอายุไม่ได้รับการศึกษา หรือจบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา มีประชากรสูงอายุเพียงบางส่วนเท่านั้น ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา ตรงกันข้ามกับประชากรวัยแรงงานตอนต้น อายุ 15 - 29 ปี ที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (รูป 2)

รูป 2: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับการศึกษา

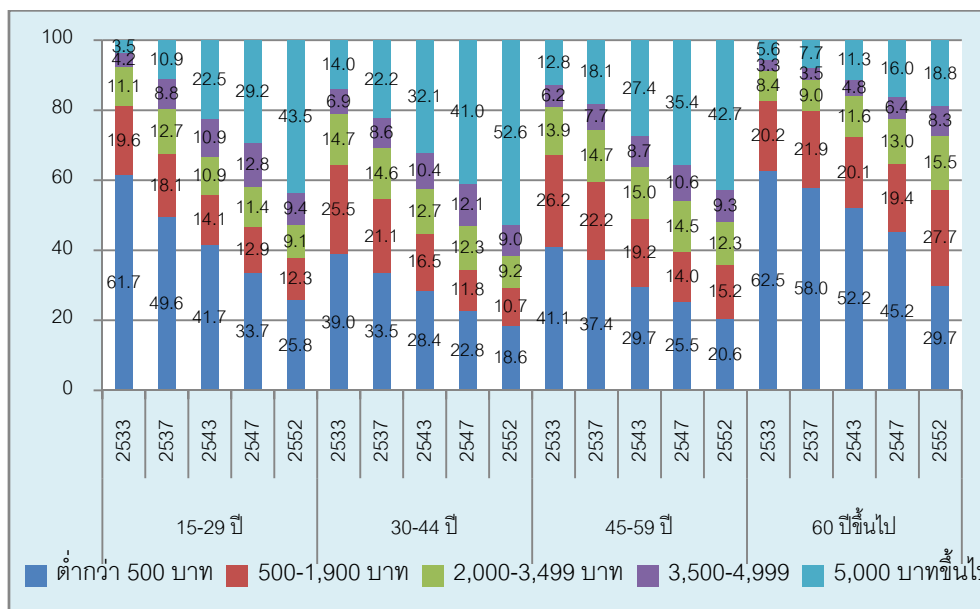

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชากรสูงอายุมากกว่าครึ่ง ไม่ได้ทำงานหรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จึงไม่มีรายได้ หรือมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 500 บาท ในขณะเดียวกัน สัดส่วนประชากรในทุกกลุ่มอายุ ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 5,000 บาทกลับสูงขึ้นอย่างรวดเร็วกว่า 2-3 เท่า ภายในระยะเวลา 20 ปี ความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูง (รูป 3)

เมื่อเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ จะพบว่า ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยที่สุด โดยรายได้ส่วนใหญ่ มาจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ ได้แก่ บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด เงินสงเคราะห์ต่างๆ เงินชดเชย/เงินทดแทนการออกจางาน เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่น นอกครัวเรือน และเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมทั้งความช่วยเหลือจากรัฐ และองค์กรต่างๆ

รูป 3: ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้ต่อเดือน

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

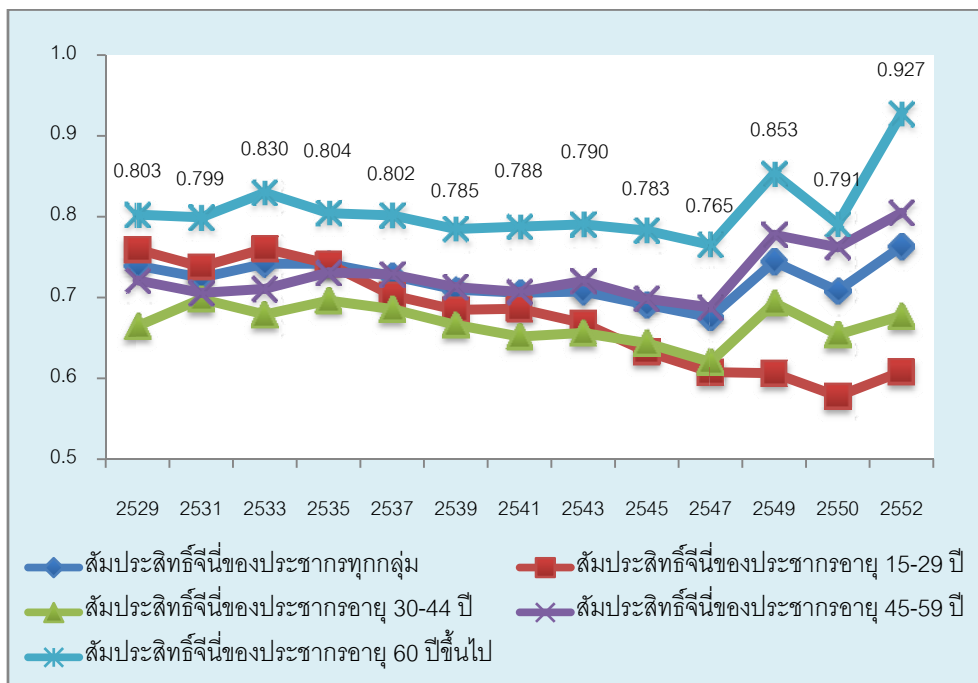
การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ

การพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเบื้องต้น ได้แยกวิเคราะห์ตามกลุ่มอายุประชากร โดยใช้สัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ที่คำนวณจากรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากรแต่ละคน โดยสัมประสิทธิ์จีนิจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 และยิ่งสัมประสิทธิ์จีนิมีค่าสูงเท่าใด แสดงว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรยิ่งสูงเท่านั้น พบว่า ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ. 2552 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจของโลกก็เป็นได้

ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุด้วยกันที่ค่อนข้างรุนแรงนี้ สอดคล้องกับความสามารถในการหารายได้ หรือการสะสมทรัพย์สิน (wealth) ของประชากรสูงอายุแต่ละคนที่อยู่ในระดับแตกต่างกัน กล่าวคือในขณะที่ประชากรสูงอายุมักจะมีความสามารถในการทำงานหารายได้ลดลง และส่วนใหญ่ไม่มีการสะสมทรัพย์สินใดๆ ไว้ จึงต้องพึ่งพารายได้จากสมาชิกวัยแรงงานคนอื่นๆ ใน

ครัวเรือนเป็นหลัก แต่ยังมีประชากรสูงอายุอีกส่วนหนึ่ง ที่ยังคงมีความสามารถในการทำงานหารายได้ หรือได้เก็บสะสมทรัพย์สินไว้ ทำให้มีรายได้จำนวนมากไว้ใช้จ่ายในยามชราภาพนั่นเอง

รูป 4: สัมประสิทธิ์จีเนีย ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529-2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร

แม้ว่าสัมประสิทธิ์จีเนียจะสามารถสะท้อนให้เห็นปัญหาและแนวโน้มของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุได้ แต่ไม่สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างทางรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของประชากรในกลุ่มอายุอื่น การศึกษาในส่วนนี้ จึงใช้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่มีคุณสมบัติในการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

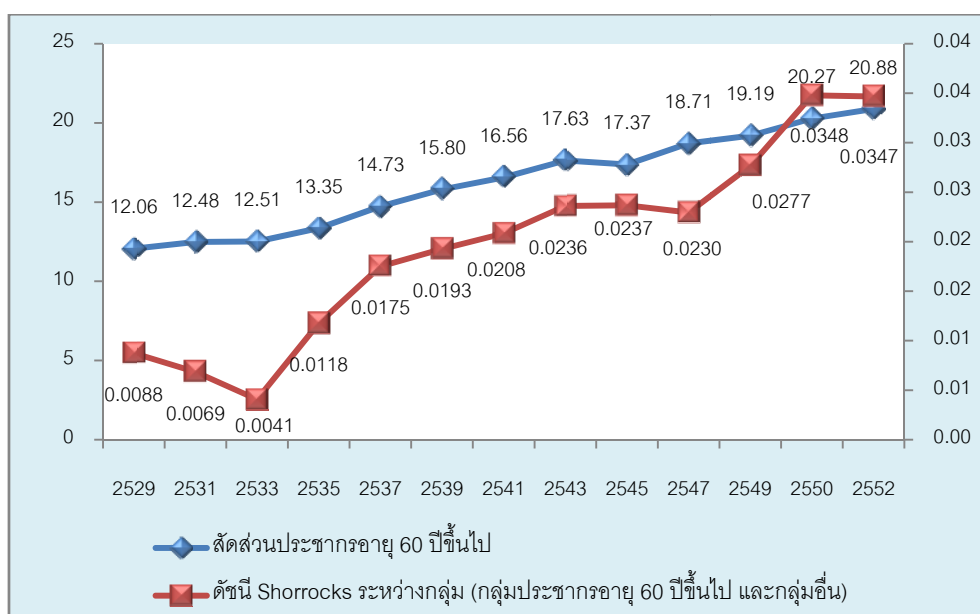
- 1) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม (within-group inequality) ที่เกิดจากความแตกต่างทางรายได้ภายในประชากรในกลุ่มเดียวกัน
- 2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่ม (between-group inequality) ที่เกิดจากความแตกต่างทางรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอื่น

ทั้งนี้ ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 จะมีค่าตั้งแต่ 0 ขึ้นไป โดยไม่มีขอบเขตจำกัดด้านบน (upper bound) ยิ่งดัชนีมีค่าสูง จะหมายถึงระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่สูงนั่นเอง

เมื่อแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมด มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประชากรกลุ่มอายุเดียวกันเป็นหลัก (ร้อยละ

ละ 98) มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ที่มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุประชากร อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียด จะพบว่า ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอายุอื่น มีแนวโน้มจะปรับตัวในทิศทางเดียวกับสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น (รูป 5) โดยมีค่าสหสัมพันธ์สูงถึง 0.9746 ผลการศึกษานี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว น่าจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

รูป 5: สัดส่วนประชากรสูงอายุ และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุกับประชากรกลุ่มอายุอื่น

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ

ผลการศึกษาข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ค่อนข้างสูง อีกทั้งเป็นกลุ่มที่น่าได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมากที่สุด การศึกษานี้จึงแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เฉพาะกลุ่มประชากรสูงอายุ ได้แก่ เพศ ภูมิภาค เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ภาคการผลิต ลักษณะของงานที่ทำ และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน เพื่อให้เห็นสถานการณ์ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประชากรสูงอายุไทยตามปัจจัยต่างๆ อย่างชัดเจน

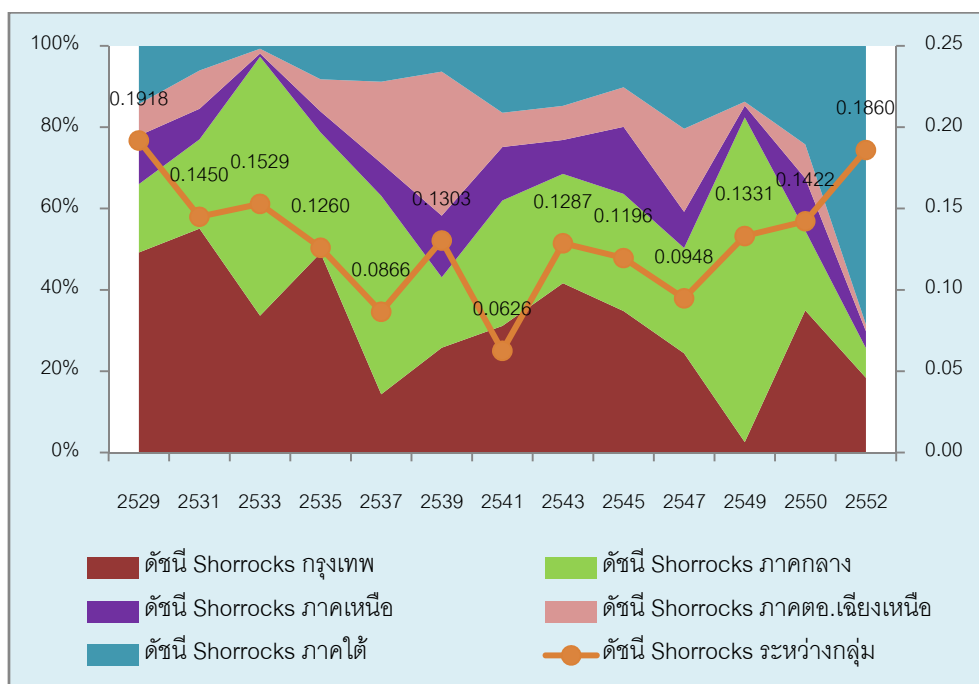
ผลการศึกษา สามารถสรุปได้ว่าประชากรสูงอายุเพศชาย ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้และกรุงเทพมหานคร ประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ ประชากรสูงอายุที่ทำงานเป็นนายจ้าง และประชากรสูงอายุที่มาจากครัวเรือน

ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมเป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ผู้ประกอบธุรกิจการค้า อุตสาหกรรมและบริการ ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ มีแนวโน้มจะมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม สูงกว่าประชากรสูงอายุกลุ่มอื่นๆ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การแยกพิจารณาประชากรสูงอายุออกเป็น 5 กลุ่ม ตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ เนื่องจากภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทย นอกจากจะมีภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงวิถีในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีระดับการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันด้วย ดังนั้น ประชากรที่อยู่อาศัยในแต่ละภูมิภาค จึงน่าจะมีระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่แตกต่างกัน

การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ ตามภูมิภาค แสดงให้เห็นว่าร้อยละ 97.71 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมดของประชากรสูงอายุ สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ 2.29 นั้น อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อาศัยในภูมิภาคต่างกัน นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้ มีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มในระดับสูงที่สุด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในแต่ละภูมิภาค เพิ่มขึ้นตามลำดับ (รูป 6)

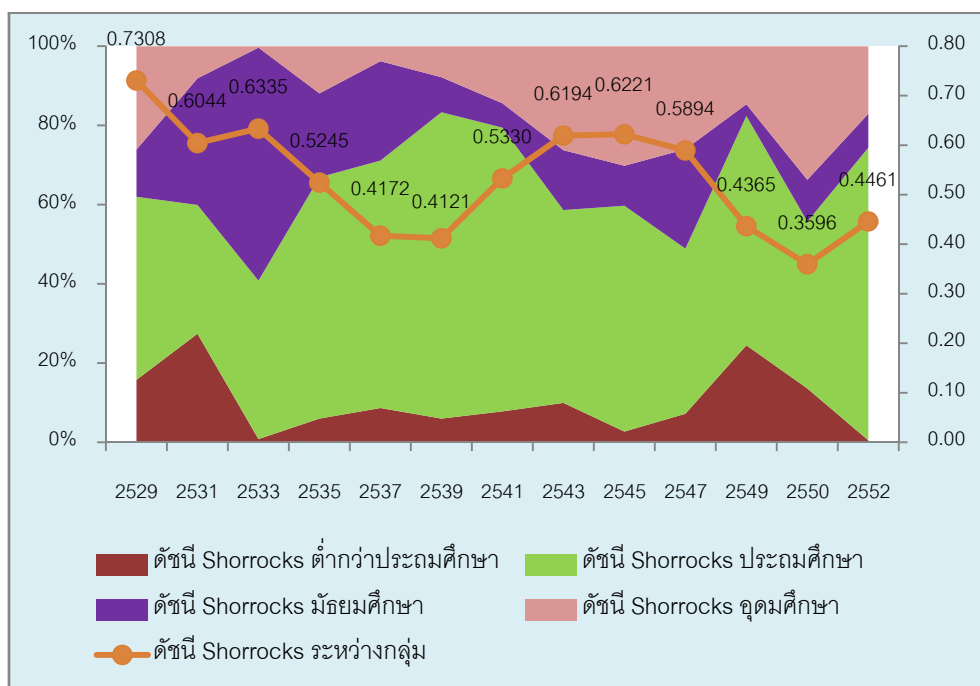
รูป 6: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร จำแนกตามภูมิภาค พ.ศ. 2529-2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

การศึกษาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะส่งผลต่อความสามารถในการหารายได้ของบุคคล และความแตกต่างทางรายได้ จากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ ตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า ร้อยละ 90 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมดสามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาเดียวกัน ส่วนอีกร้อยละ 10 นั้น อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ทั้งนี้ พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มได้มากที่สุด สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ ที่มีระดับการศึกษาเท่ากันนั้น รูป 7 ชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีความแตกต่างทางรายได้ในระดับสูงที่สุด

รูป 7: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร จำแนกตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529-2552

ที่มา: คำนวณจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ

นอกจากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเบื้องต้นแล้ว การศึกษานี้ ยังได้วิเคราะห์หาปัจจัยกำหนด ที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ โดยใช้การวิธีการทางเศรษฐมิติ (econometrics) และข้อมูลจากการสำรวจ

ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 ในการประมาณค่าหาความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยโดยใช้ค่ามาตรฐานของรายได้ เป็นตัววัดความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรสูงอายุแต่ละคน กับรายได้เฉลี่ยของประชากรสูงอายุทั้งหมด และพบว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การมีระบบประกันสังคม และการได้รับสวัสดิการของภาคเอกชน น่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ความไม่สมดุลในพัฒนาการทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ที่เอื้อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผลประโยชน์ภายในกลุ่มประชากรเดียวกัน เช่น ผู้ประกอบธุรกิจการค้า ผู้ประกอบการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นต้น จะยิ่งทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการเป็นกลไกสำคัญ โดยใช้นโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อมุ่งกระจายรายได้ให้แก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรสูงอายุ ซึ่งกำลังเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว นโยบายและมาตรการที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ การเพิ่มหลักประกันทางรายได้ให้กับประชากรเมื่อก้าวเข้าสู่วัยชราภาพ ซึ่งอาจดำเนินการผ่านทางกลไกของกองทุนประกันสังคม และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รวมถึงการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชากรสูงอายุ โดยการส่งเสริมการทำงานภายหลังเกษียณ การอบรมความรู้ เพิ่มพูนทักษะ การฝึกอาชีพ ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีการวางแผนและเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุล่วงหน้า นอกจากนี้ ควรให้เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพของผู้สูงอายุ หรือเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นแจกจ่ายให้กับประชากรสูงอายุที่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง รวมถึงการจัดเก็บภาษีจากฐานรายได้ ทรัพย์สิน และมรดกต่างๆ เพื่อนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศ ให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของประชากรแต่ละกลุ่ม เหล่านี้จะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศต่อไปอนาคตได้